

Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки

ФОРМУВАННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

**Збірник наукових праць
№10 (245)**

Київ 2021

**Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць
Вип. 10 (245). – К., 2021. – 108 с.**

Рекомендовано Вченою радою ДНДІМЕ

Протокол №5 від 30.09.2021 р.

Збірник статей присвячено науковим здобуткам молодих науковців – аспірантів та здобувачів наукових ступенів кандидата та доктора економічних наук. Він охоплює широкий спектр проблем із таких напрямів:

- макроекономічні аспекти сучасної економіки;
- інноваційно–інвестиційна політика;
- економічні проблеми розвитку галузей та видів економічної діяльності;
- розвиток регіональної економіки;
- соціально–трудова проблеми.

Розраховано на науковців і спеціалістів, які займаються питаннями управління економікою та вивчають теорію та практику формування ринкових відносин в Україні.

Відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2019 р. № 1643 даний збірник віднесено до Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук, категорія «Б».

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

СТУДІНСЬКА Г.Я., доктор економічних наук (головний науковий редактор)
ХОДЖАЯН А.О доктор економічних наук, професор (заступник наукового редактора)
ПАСІЧНИК Ю.В. доктор економічних наук, професор (заступник наукового редактора)
ЗАХАРІН С.В., доктор економічних наук, с.н.с. (заступник наукового редактора)
АЛЕКСЄЄВ І.В., доктор економічних наук, професор
НЕБОТОВ П.Г., кандидат економічних наук, директор
ВАРНАЛІЙ З.С., доктор економічних наук, професор
ГУЖВА І.Ю., доктор економічних наук
ПИПА В.І., доктор економічних наук, професор
КИЗИМ М.О., доктор економічних наук, професор, член–кор НАНУ
КУЛЬПІНСЬКИЙ С.В., доктор економічних наук
КОРНЄЄВ В.В., доктор економічних наук, професор
КРАСКЕВИЧ В.Є., доктор технічних наук, професор
ЛОПУШНЯК Г.С., доктор економічних наук, професор
КИЧКО І.І., доктор економічних наук, професор
ШОСТАК Л.Б., доктор економічних наук, професор
ГАРБАР Ж.В., доктор економічних наук, доцент, професор
ЧЕРКАШИНА К.Ф., кандидат економічних наук, доцент
ІВАНОВ Є.І., кандидат економічних наук (відповідальний секретар)

МІЖНАРОДНА РЕДАКЦІЙНА РАДА

АГНЕСЦКА ДЗЮБІНСЬКА, доктор філософії, Економічний університет м. Катовіце, Польща, професор кафедри менеджменту підприємства
АДАМ САМБОРСЬКІ, доктор філософії, Економічний університет м. Катовіце Польща, кафедра менеджменту підприємства
АНАТОЛІЙ ЗІНОВІЙОВИЧ КОРОБКІН, доцент, к.е.н, завідувач кафедри економічних і правових дисциплін, ЗО «Білоруський торгово–економічний університет споживчої кооперації», Білорусь, Гомель
ВІРГІНІЯ ЮРЕНІЄНЕ, професор, доктор наук, завідувач кафедри філософії та культурології, Каунаський факультет, Вільнюський університет, Литва
ГОРБОВИЙ АРТУР ЮЛІАНОВИЧ, професор, доктор технічних наук, Словацька Академія аграрних наук, член відділення економіки та менеджменту, (Словацька республіка)
ДІАНА СПУЛБЕР, доктор філософії, Університет Генуї, асистент професора кафедри філософії суспільств, м. Генуя (Італія)
ІВАН ТЕНЕВ ДМИТРОВ, професор, доктор економічних наук, Університет «проф. д–р Асен Златаров», завідувач кафедри економіки і управління, м. Бургас (Болгарія)
МІТАР ЛУТОВАЦ, професор, доктор технічних наук, Університет Уніон ім. Миколи Тесла, факультет індустріального управління, завідувач кафедри технологій, м. Белград (Сербія)
ЮРАЙ СІПКО, професор, доктор економічних наук, Словацька Академія наук, директор інституту економічних досліджень, м. Братислава (Словацька республіка)
СОФІЯ ВИШКОВСЬКА, професор, доктор наук, зав. кафедри організації і управління (факультет управління) Технологічно–природничий університет ім. Яна і Єнджея Снядецьких у Бидгощі, Бидгощ, Польща
СТЕФАН ДИРКА, доктор економічних наук, професор, Вища економічна школа, м. Катовіце, Польща, професор кафедри менеджменту і маркетингу. Міжнародний акредитор Міністерства науки і освіти Республіки Казахстан
ТОМАШ БЕРНАТ, професор, доктор наук, завідувач кафедри мікроекономіки, факультет економіки і менеджменту, Щецинський університет, Польща

Друковане періодичне видання «Формування ринкових відносин в Україні»

внесене в міжнародну базу даних періодичних видань:

ISSN 2522–1620

Key title: Formuvannâ rinkovih vidnosin v Ukraïni

Abbreviated key title: Form. rinkovih vidnosin Ukr.

Індексування і реферування: Україніка Наукова, Джерело

Міжнародні інформаційні та наукометричні бази даних: Google Scholar, Index Copernicus International (ICI), Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського.

Формування ринкових відносин в Україні, 2021. Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ 22545–12445ПР від 20.02.2017 року

© Державний науково–дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки, 2021

**Государственный научно-исследовательский институт
информатизации и моделирования экономики**

ФОРМИРОВАНИЕ РЫНОЧНЫХ ОТНОШЕНИЙ В УКРАИНЕ

**Сборник научных трудов
№ 10 (245)**

Киев 2021

**Формирование рыночных отношений в Украине: Сборник научных трудов
Вып. 10 (245). К., 2021. – 108 с.**

Рекомендовано Ученым Советом ГНИИМЭ
Протокол №5 от 30.09.2021 г.

Сборник статей посвящен научным достижениям молодых ученых – аспирантов и соискателей ученых степеней кандидата и доктора экономических наук. Он охватывает широкий спектр проблем по таким направлениям:

- макроэкономические аспекты современной экономики;
- инновационно–инвестиционная политика;
- экономические проблемы развития отраслей и видов экономической деятельности;
- развитие региональной экономики;
- социально–трудовые проблемы.

Рассчитано на ученых и специалистов, занимающихся вопросами управления экономикой и изучают теорию и практику формирования рыночных отношений в Украине.

В соответствии с Приказом Министерства образования и науки Украины от 28 декабря 2019 № 1643 данный сборник включен в Перечень научных профессиональных изданий Украины, в которых могут публиковаться результаты диссертационных работ на соискание ученых степеней доктора и кандидата наук, категория «Б».

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

СТУДИНСКАЯ Г.Я., доктор экономических наук (Главный научный редактор)
ХОДЖАЯН А.А., доктор экономических наук, профессор (заместитель научного редактора)
ПАСИЧНИК Ю.В., доктор экономических наук, профессор (заместитель научного редактора)
ЗАХАРИН С.В., доктор экономических наук, профессор, с.н.с. (заместитель научного редактора)
АЛЕКСЕЕВ И. В., доктор экономических наук, профессор
НЕБОТОВ П.Г., кандидат экономических наук, директор
ВАРНАЛИЙ Э.С., доктор экономических наук, профессор
ГУЖВА И.Ю., доктор экономических наук
ПИЛЛА В.И., доктор экономических наук, профессор
КИЗИМ Н.А., доктор экономических наук, профессор, член–корр НАНУ
КУЛЬПИНСКИЙ С.В., доктор экономических наук
КОРНЕЕВ В.В., доктор экономических наук, профессор
КРАСКЕВИЧ В.Е., доктор технических наук, профессор
ЛОПУШНЯК С., доктор экономических наук, профессор
КИЧКО И.И., доктор экономических наук, профессор
ШОСТАК Л.Б., доктор экономических наук, профессор
ГАРБАР Ж.В., доктор экономических наук, доцент, профессор
ЧЕРКАШИНА Е.Ф., кандидат экономических наук, доцент
ИВАНОВ Е.И., кандидат экономических наук (ответственный секретарь)

МЕЖДУНАРОДНАЯ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

АГНЕШКА ДЗЮБИНСКА, доктор философии Экономический университет г. Катовице, Польша, профессор кафедры менеджмента предприятия
АДАМ САМБОРСКИЙ, доктор философии Экономический университет г. Катовице, Польша, профессор кафедры менеджмента предприятия
АНАТОЛИЙ ЗИНОВЬЕВИЧ КОРОБКИН, доцент, к.э.н., заведующий кафедрой экономических и правовых дисциплин ЗО «Белорусский торгово–экономический университет потребительской кооперации», Беларусь, Гомель
ВИРГИНИЯ ЮРЕНИЕНЕ, профессор, доктор наук, заведующий кафедрой философии и культурологии, Каунасский факультет, Вильнюсский университет, Литва
ГОРБОВ АРТУР ЮЛИАНОВИЧ, профессор, доктор технических наук, Словацкая Академия аграрных наук, член отделения экономики и менеджмента, (Словакия)
ДИАНА СПУЛБЕР, доктор философии, Университет Генуи, ассистент профессора кафедры философии обществ, г. Генуя (Италия)
ИВАН ТЕНЕВ ДМИТРОВ, профессор, доктор экономических наук, Университет «проф. д–р Асен Златаров», заведующий кафедрой экономики и управления, г. Бургас (Болгария)
МИТАР ЛУТОВАЦ, профессор, доктор технических наук, Университет Унион им. Николая Тесла, факультет индустриального управления, заведующий кафедрой технологий, г. Белград (Сербия)
ЮРАЙ СИПКО, профессор, доктор экономических наук, Словацкая Академия наук, директор института экономических исследований, г. Братислава Словакия)
СОФИЯ ВИШКОВСКАЯ, профессор, доктор наук, заведующий кафедрой организации и управления (факультет управления) Технически–естественной университет им. Яна и Енджея Снядецкий в Быдгоще, Быдгощ, Польша
СТЕФАН ДЫРКА, доктор экономических наук, профессор, Высшая экономическая школа в Катовице Польша, профессор кафедры менеджмента и маркетинга. Международный аккредитор Министерства науки и образования Республики Казахстан
ТОМАШ БЕРНАТ, профессор, доктор наук, заведующий кафедрой микроэкономики, факультет экономики и менеджмента, Щецинский университет, Польша

Печатное периодическое издание «Формирование рыночных отношений в Украине»

Внесено в международную базу данных периодических изданий:

ISSN 2522–1620

Key title: Formuvannâ rinkovih vidnosin v Ukraïni

Abbreviated key title: Form. rinkovih vidnosin Ukr.

Индексирование и реферирование: «Украиника Наукова», «Джерело»

Международные информационные и наукометрические базы данных: Google Scholar, Index Copernicus International (ICI), Национальная библиотека Украины имени В.И. Вернадского.

Формирование рыночных отношений в Украине, 2021. Свидетельство о государственной регистрации печатного средства массовой информации Серия КВ 22545–12445ПР от 20.02.2017 года

© Государственный научно–исследовательский институт информатизации и моделирования экономики, 2021

State Scientific Research Institute of Informatization and Economic Modeling

MARKET RELATIONS DEVELOPMENT IN UKRAINE

**Collection of scientific works
№10 (245)**

Kyiv 2021

**Market Relations Development in Ukraine: Collection of scientific works
Volume 10 (245). K., 2021. – 108 p.**

Recommended by the Academic Council SSRIEM

Protocol No. 5 dated September 30, 2021

The collection of articles is devoted to scientific achievements of young scientists – graduate students and candidates for scientific degrees of Ph.D and doctor of economic sciences. It covers a wide range of issues in these areas:

- Macro-economic aspects of modern economy;
- Innovation and investment policy;
- Economic issues of industries and types of economic activity development;
- Development of a regional economy;
- Social-labor problems.

Collection of works is focused on scientists and specialists dealing with economic management and those, who learn the theory and practice of market economy in Ukraine.

According to the Decree of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 1643 of December 28, 2019, this collection is included in the List of scientific professional editions of Ukraine in which the results of the dissertation works for obtaining the scientific degrees of doctor and candidate of sciences, category «B» can be published.

EDITORIAL BOARD

G. STUDINSKA, Doctor of Economics, (Chief Scientific Editor)
A. KHODZHAIAN, Doctor of Economics, Professor (Deputy Editor in Chief)
Y. PASICHNYK, Doctor of Economics, Professor (Deputy Editor in Chief)
S. ZAKHARIN, Doctor of Economics, Professor, Senior Researcher (Deputy Editor in Chief)
I. ALEKSEEV, Doctor of Economics, Professor
P. NEBOTOV, Candidate of Science, Director
Z. VARNALIY, Doctor of Economics, Professor
I. GUZHVA, Doctor of Economics
V. PYLA, Doctor of Economics, Professor
M. KYZYM, Doctor of Economics, Professor, member of the NASU
S. KULPINSKY, Doctor of Economics
V. KORNEEV, Doctor of Economics, Professor
V. KRASKEVICH, Doctor of Technical Sciences, Professor
H. LOPUSHNIAK, Doctor of Economics, Professor
I. KYCHKO, Doctor of Economics, Professor
L. SHOSTAK, Doctor of Economics, Professor
Z. HARBAR, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
K. CHERKASHYNA, Ph.D, Economic Sciences, Assistant Professor
Ye. IVANOV, Candidate of Science (Economics) (executive secretary)

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

AGNESHKA DZYUBINSKAYA, Doctor of Philosophy, Economic University of Katowice, Poland, Professor of the Department of Management of the Enterprise
ADAM SAMBORSKI, Ph.D., Economic University of Katowice, Poland, Professor of the Department of Enterprise Management
ANATOLIY ZINOVYOVICH KOROBKIN, Associate Professor, Ph.D, Head of the Department of Economic and Legal Disciplines of the Belarusian Trade and Economic University of Consumer Cooperatives, Belarus, Gomel
VIRGINIA YURENIENE, Professor, Doctor of Science, Head of the Department of Philosophy and Culturology, Kaunas Faculty, Vilnius University, Lithuania
GORBOVY ARTHUR YULIANOVICH, Professor, Doctor of Technical Sciences, Slovak Academy of Agrarian Sciences, member of the Department of Economics and Management, (Slovakia)
DIANA SPULBER, Ph.D., University of Genoa, Assistant Professor, Department of Philosophy of Societies, Genoa (Italy)
IVAN TYNEV DMITROV, Professor, Doctor of Economics, University «Prof. Dr. Asen Zlatarov, Head of the Department of Economics and Management, Burgas (Bulgaria)
MITAR LUTOVATS, Professor, Doctor of Technical sciences, UNION UNIV. Mykola Tesla, Faculty of Industrial Management, Head of Technology Department, Belgrade (Serbia)
YURAY SIPKO, Professor, Doctor of Economics, Slovak Academy of Sciences, Director of the Institute for Economic Research, Bratislava, Slovakia)
SOFIA VISHKOVSKA, Professor, Doctor of Sciences, Head of Department of Organization and Management, UTP University of Science and Technology, Bydgoszcz, Poland
STEFAN DIRKA, Doctor of Economics, Professor, Higher Economics School in Katowice Poland, Professor of Management and Marketing Department. International accredited by the Ministry of Science and Education of the Republic of Kazakhstan
TOMASH BERNAT, Professor, Doctor of Science, Head of the Department of Microeconomics, Faculty of Economics and Management, Szczecin University, Poland

Printed periodical «Market Relations Development in Ukraine»

Included in the international database of periodicals:

ISSN 2522–1620

Key title: Formuvannâ rinkovih vidnosin v Ukraïni

Abbreviated key title: Form. rinkovih vidnosin Ukr.

Indexing and reviewing: Ukrainika Naukova, Dzherelo

International information and scientometric data base: Google Scholar, Index Copernicus International (ICI), National Library of Ukraine after V.I. Vernadskiy

Market Relations Development in Ukraine, 2021. Certificate of state registration of printed mass media Series KB 22545–12445 PR from 02.20.2017

© State Research Institute of Informatization and Economic Modeling, 2021

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.5807225>
ПОПРОЗМАН Н.В.

Методологічні основи дослідження операцій при моделюванні розвитку економічних систем

Предметом дослідження є теоретичні та методологічні основи дослідження операцій.

Метою дослідження є узагальнення методології дослідження розвитку економічних систем математичними методами та моделями.

Методи дослідження. У роботі використана сукупність наукових методів і економічних теорій, у тому числі системний аналіз, метод аналізу ієрархій, метод дерева рішень з метою прийняття ефективних управлінських рішень та їх візуалізації, тобто представлення їх для ухвалення.

Результати роботи. У статті акцентується увага на методології дослідження операцій та обґрунтована потреба у формуванні науково–обґрунтованої стратегії інноваційно–інвестиційного її розвитку. Проілюстрований розв’язок задачі та доведена практична цінність використання методів аналізу ієрархій та дерева рішень для прийняття ефективних управлінських рішень в сучасних умовах.

Галузь застосування результатів. Прикладна економіка, економічна кібернетика, цифрова економіка, менеджмент.

Висновки. У статті акцентується увага на необхідності при прогнозуванні соціально–економічних процесів науково–обґрунтованого підходу, що базується на методології дослідження розвитку економічних систем математичними методами та моделями. Проаналізовані ризики сьогодення, які викликані рядом соціально–економічних умов та не вирішеною геополітичною дискусією, а також, на жаль, затяжною пандемією. Обґрунтована потреба у формуванні сучасної стратегії розвитку національної економіки, що є предиспозицією подальших досліджень.

Ключові слова: дослідження операцій, методи, аналіз ієрархій, дерево рішень, моделювання, розвиток, економічна система.

ПОПРОЗМАН Н.В.

Методологические основы исследования операций по моделированию развития экономических систем

Предметом исследования является теоретико–методологическая основа исследования операций.

Целью исследования является обобщение методологии исследования развития экономических систем математическими методами и моделями.

Методи дослідження. В роботі використовується сукупність наукових методів і економічних теорій, включаючи системний аналіз, метод ієрархічного аналізу, метод дерева рішень з метою прийняття ефективних управлінських рішень і їх візуалізації, тобто представлення на утвердження.

Результати роботи. В статті акцентується увага на методології дослідження операцій і обґрунтованій необхідності формування науково обґрунтованої стратегії її інноваційно-інвестиційного розвитку. Проілюстровано рішення проблеми і доведена практична цінність використання ієрархічного аналізу і методів дерева рішень для прийняття ефективних управлінських рішень в сучасних умовах.

Область застосування результатів. Прикладна економіка, економічна кібернетика, цифрова економіка, менеджмент.

Висновки. В статті акцентується увага на необхідності прогнозування соціально-економічних процесів науково обґрунтованого підходу, ґрунтованого на методології дослідження розвитку економічних систем математичними методами і моделями. Аналізуються ризики сучасності, які викликані рядом соціально-економічних умов і нерозрішеними геополітичними дискусіями, а також, к сожалению, затяжною пандемією. Обґрунтована необхідність формування сучасної стратегії розвитку національної економіки, являючоїся передумовою подальших досліджень.

Ключові слова: дослідження операцій, методи, аналіз ієрархії, дерево рішень, моделювання, розвиток, економічна система.

POPROZMAN N.V.

Methodological bases of operations research in modeling the development of economic systems

The subject of the study is the theoretical and methodological basis for the study of operations.

The purpose of the research is to generalize the methodology of research of development of economic systems by mathematical methods and models.

Research methods. The work uses a set of scientific methods and economic theories, including system analysis, hierarchy analysis method, decision tree method in order to make effective management decisions and visualize them, that is, presenting them for adoption.

Field of application of results. Applied economics, economic cybernetics, digital economy, management.

Results of work. The article focuses on the methodology of operations research and the justified need to form a scientifically based strategy for its innovation and investment development. The problem solution is illustrated and the practical value of using hierarchy analysis and decision tree methods to make effective managerial decisions in modern conditions has been proved.

Findings. The article focuses on the need to predict the socio-economic processes of a scientifically based approach based on the methodology for studying the development of economic systems by mathematical methods and models. The risks of modernity are analyzed, which are caused by a number of socio-economic conditions and unresolved geopolitical discussions, as well as, unfortunately, a protracted pandemic. The necessity of formation of a modern strategy for the development of the national economy, which is a prerequisite for further research, is substantiated.

Keywords: operations research, methods, hierarchy analysis, decision tree, modeling, development, economic system.

Постановка проблеми. Реалії сьогодення характеризуються багатовекторністю, невизначеністю, інфляцією, підвищенням цін на основні продукти харчування, пандемією, яка не тільки

приносить захворювання, а й призводить до прихованого безробіття чи повної втрати робочого місця тощо. Така ситуація однозначно вимагає нових підходів, методів та методології прогнозування

розвитку й зростання національної економіки, що є запорукою підвищення добробуту населення.

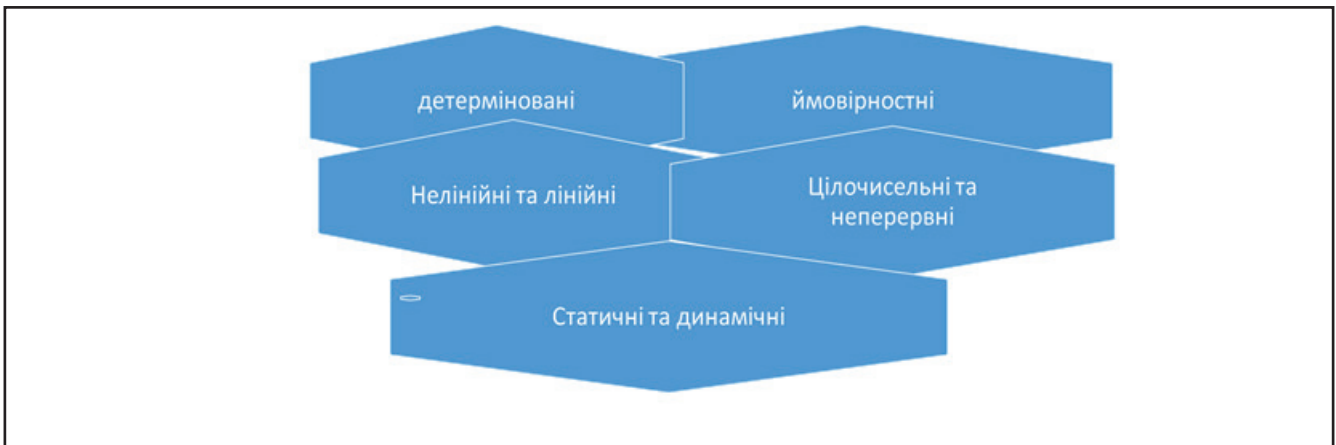
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню соціально-економічних процесів математичними методами та моделями приділяється особлива увага багатьма науковцями, як зарубіжними, так і вітчизняними. Так, В. М. Геєць [4], М.І. Скрипниченко [3] приділяють увагу методологічним та практичним проблемам моделювання і прогнозування макроекономічних показників в умовах трансформаційних процесів, В.А. Кадієвський [8], Семяновський В.М. [7] методам прогнозування соціально-економічних процесів, Кігель В. Р. [6] методам і моделям підтримки прийняття рішень, І. К. Федоренко, О. І. Черняк, О. О. Карагодова А. В. Катренко [9] методології дослідження операцій, В.В. Вітлінський, С.І. Наконечний, Т.О. Терещенко, Т.П. Романюк [10] моделюванню та прогнозуванню економіки.

Виклад основного матеріалу. Методологія дослідження операцій у своєму арсеналі має багату методіку (Рис.1), дає можливість проведен-

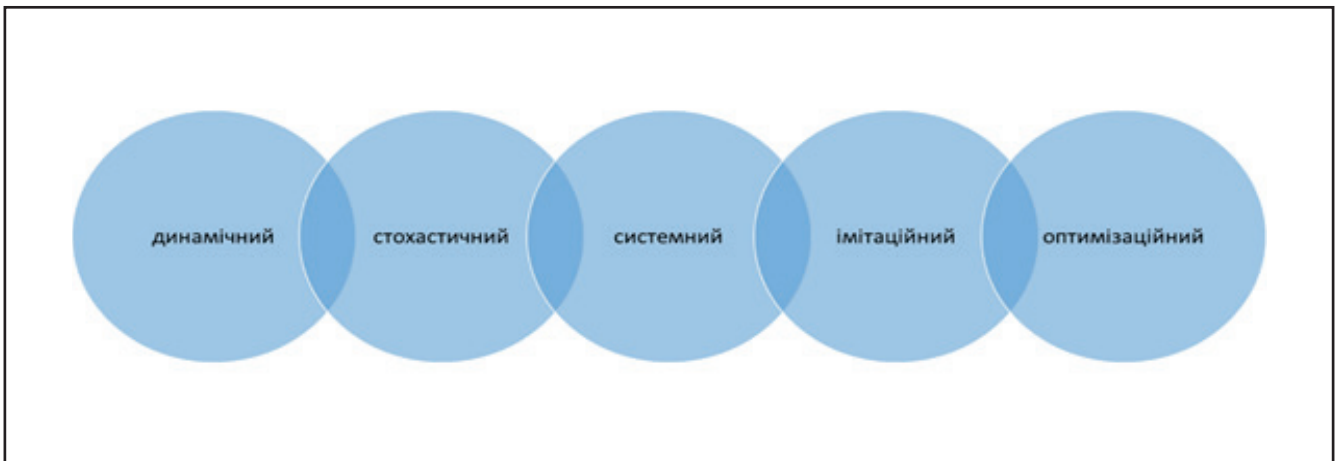
ня чисельних експериментів, прогнозування різнопланових змін, особливо цінним цієї методики є те, що коли не вистачає кількісних показників для повної характеристики соціально-економічних процесів, їх прогнозування, тобто переважають якісні характеристики, то використовуємо знання експертів з даної проблематики, а методи отримали назву інтуїтивні, або експертних оцінок, бо опираються на інтуїцію, хоч не виключають і формалізованого опису, наприклад, метод аналізу ієрархії, який відноситься до класу критеріальних методів. Має широке розповсюдження і активно використовується в управлінській практиці.

Отже, дослідження операцій це застосування математичних, кількісних методів для моделювання та обґрунтування управлінських рішень у всіх галузях цілеспрямованої людської діяльності. Якщо говорити про напрями математичного моделювання, то можна зупинитися на такій класифікації (Рис.2).

Зрозуміло, що сьогодення висуває свої вимоги до управлінських рішень, тобто вони повинні бути

Рисунок 1. Класи математичних методів дослідження операцій

Рисунок 2. Напрями математичного моделювання

інформативними (розраховані, прогнозовані, перевірені на практичну цінність тощо) та презентаційними (оформленні згідно вимог, кольорова гама, кількість кольорів у одній презентації, слайді, зрозумілий логічний ланцюг розповіді чи доповіді з одночасним цікавим, креативним підтекстом тощо) [1].

Наприклад, досліджуючи питання пошуку роботи чи навпаки, зі сторони роботодавця, вибір із наявних кандидатів конкретну особу на конкретне робоче місце, якнайкраще для цього процесу, підходить метод аналізу ієрархій (МАІ). Суть методу можна представити таким чином, як представлено на рис. 3.

Або іншими словами, як на рис. 4., тобто МАІ – це системна процедура, що базується на ієрархічному представленні показників, які визначають суть проблематики. Сам метод побудовано за принципом ідентичності та декомпозиції, включаючи процедуру синтезу певних тверджень та знаходження альтернативних рішень [2].

Для прикладу, на рис. 5 показаний розв'язок задачі за допомогою середовища Ексель. На рисунку маркером відзначені коефіцієнти згідно яких перевіряємо знайдену матрицю на узгодженість. Це проміжні розрахунки, але які дозволяють оцінити розв'язок на правильність, тобто можливість практичного використання.

У кінцевому результаті нас цікавлять глобальні пріоритет (Рис. 6), серед цих коефіцієнтів вибираємо найбільший, а в економічному сенсі, визначаємо особу, яка займе конкретне робоче місце.

Для згаданої нами візуалізації рішень, наприклад можна використати метод «Дерево рішень», тобто це графічне відображення послідовності рішень із визначенням відповідних ймовірностей і вигравів для будь-яких комбінацій альтернатив і сценаріїв (Рис.7), для цього методу використовують поняття «стовбур», «гілки», «листя».

Проте, середовище ексель нам дозволяє використати надбудову «Дерево рішень». Де можна легко і просто побудувати «Дерево» своєї проблематики. Як бачимо на рис. 8, маркером відзна-

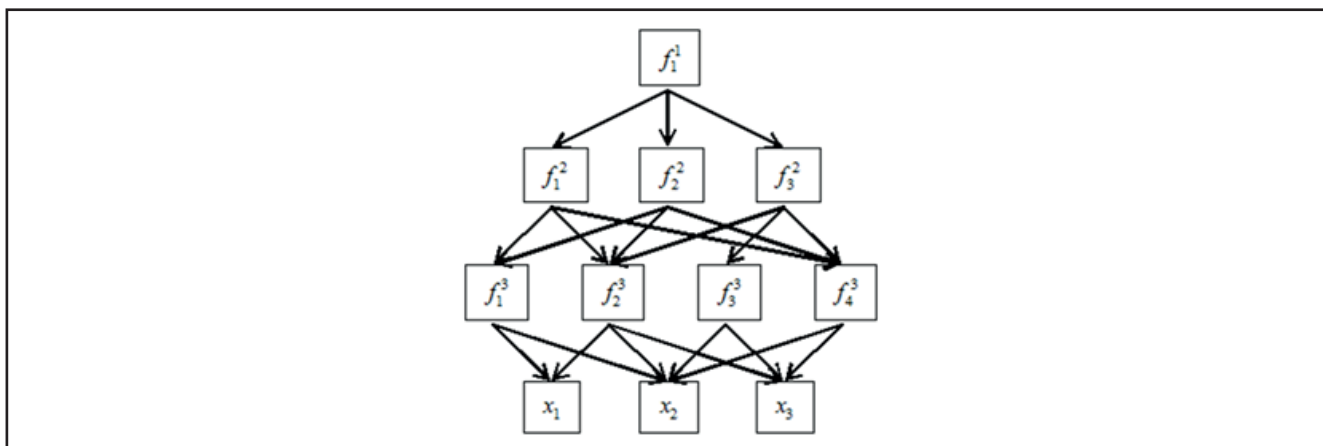

Рисунок 3. Концептуальна модель прийняття рішень за допомогою методу аналізу ієрархій

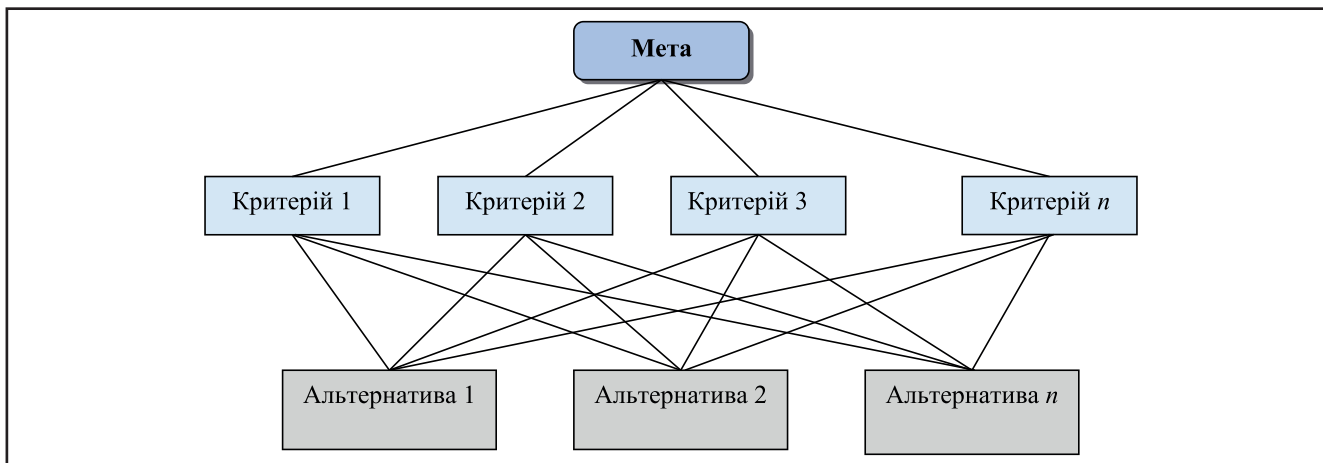

Рисунок 4. Ієрархічне представлення показників визначеної проблематики

критерії	усна співбесіда	наявний досвід роботи	рекомендаційні листи
усна співбесіда	1	4	1/3
наявний досвід роботи	1/4	1	1/5
рекомендаційні листи	3	5	1

критерії	усна співбесіда	наявний досвід роботи	рекомендаційні листи	γ_i	γ_{in}	λ
усна співбесіда	1	4	1/3	1,07	0,31	1,63
наявний досвід роботи	1/4	1	1/5	0,47	0,13	0,44
рекомендаційні листи	3	5	1	1,97	0,56	2,75
				3,52	1,00	4,82

CI	RI	CR
0,05	0,66	0,07

Рисунок 5. Розв'язок задачі методом МАІ у середовищі Ексель

Альтернативи	Критерій			Таблиця пріоритетів
	Усна Співбесіда	Досвід роботи	Рекомендаційні листи	
	Нормалізований вектор			
	0,644	0,242	0,114	
Славик	0,34	0,29	0,75	0,3746
Жанна	0,13	0,38	0,2	0,1985
Марик	0,52	0,33	0,05	0,4204

Рисунок 6. Оптимальний план задачі розв'язаної методом аналізу ієрархій у середовищі ексель

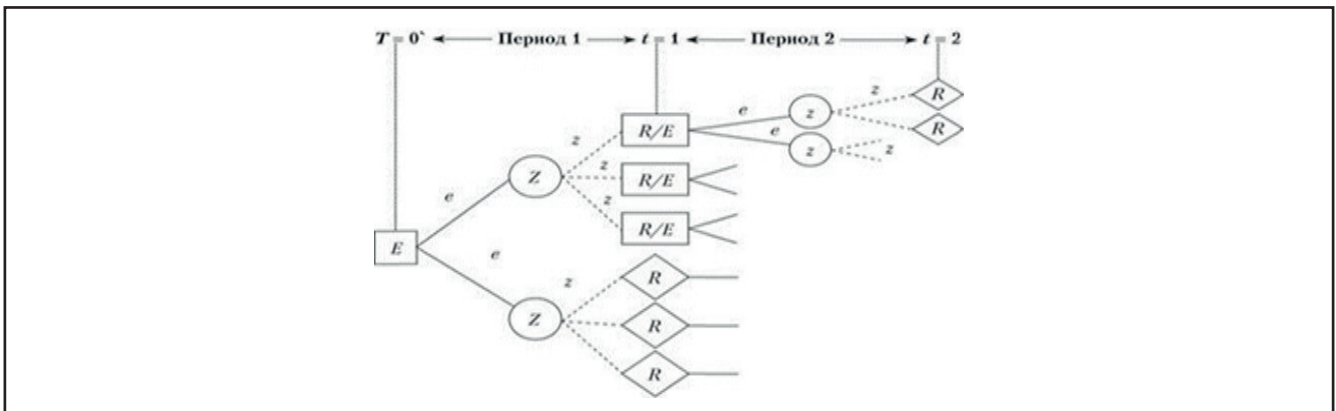

Рисунок 7. Концептуальна модель методу «Дерево рішень»

Вариант	$P(i)$	$P(i)$	$P(i)$	#
1	0,1	0%	0,0	1
2	100%	1,0	1,0	2

Рисунок 8. Побудова «Дерева рішень» за допомогою надбудови Ексель

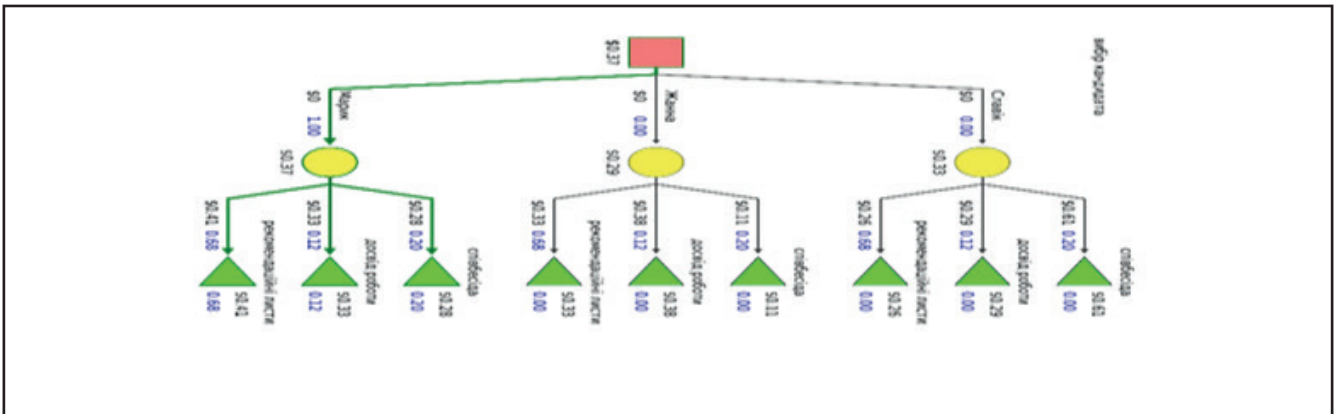

Рисунок 9. «Дерево рішень» досліджуваної проблематики

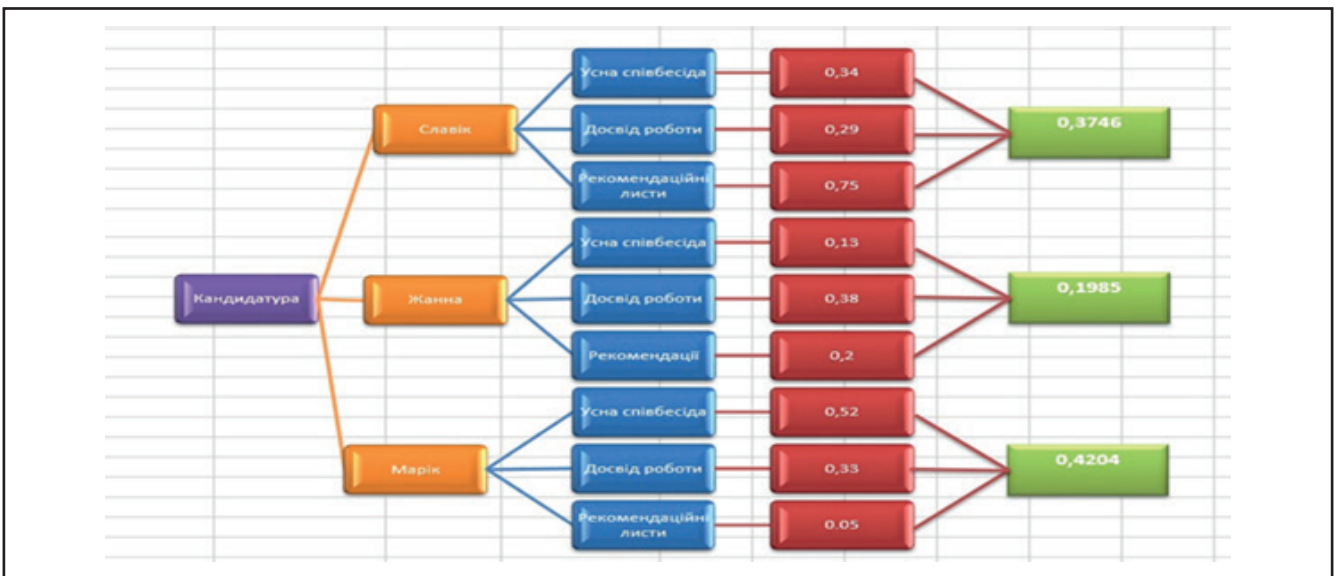

Рисунок 10. «Дерево рішень» досліджуваної проблематики

чено «Дерево рішень» та справа кольорову піктограму, з якої і починається побудова «Дерева». Вигляд «Дерева» можна побачити на екрані, текст набираємо з клавіатури, а кількісні величини можуть бути введені, як конкретні чисельні значення або розрахованими за допомогою функцій ексель, а можна одночасно використовувати надбудову «Пошук рішень» та надбудову «Дерево рішень», що дозволить розрахувати, спрогнозувати коефіцієнти та, відповідно, побудувати «Дерево» досліджуваної проблематики.

Проте, якщо говорити про презентативність рішень, які виносяться для ухвалення, то окрім вимог до оформлення презентації своїх досліджень слід додати власні пріоритети, уподобання, бачення ситуації. Наприклад, використовуючи інші програмні продукти, те саме рішення може мати і інший вигляд (Рис 9, Рис.10).

Як бачимо з наведених даних рис.8–10 «Дерево рішення» може мати різний вигляд, але суть

його не змінюється, збережений логічний виклад досліджуваної проблематики.

Висновки

Необхідно відзначити, що в сучасних умовах не можливо досліджувати, прогнозувати, в тому числі приймати ефективні управлінські рішення на основі проведених досліджень без використання сучасних інформаційних систем та технологій, методології моделювання та прогнозування соціально-економічних систем чи процесів. Сучасні підходи, методи й моделі дослідження дають змогу отримувати розв'язки, тобто оптимальні плани задачі з одночасним проведенням економіко-математичного аналізу отриманого результату, що дає змогу використовувати прогнозні фінансово-економічні показники для формування «Бізнес-плану» конкретної економічної системи, або при формуванні науково-обґрунтованої стратегії інноваційно-інвестиційного її розвитку чи національної економіки в цілому.

Список використаних джерел

1. Попрозман Н.В. Fundamentals of information support of agricultural entrepreneurship. *Ekonomika APK*. 2016. Vol. 9. Pp. 62 – 67.

2. Попрозман Н.В., Дудзяк О.А. До питання дослідження соціально – економічних систем в сучасних умовах. Формування ринкових відносин в Україні. 2017. Випуск № 6. С. 9–13.

3. Моделі ідентифікації макроекономічних дисбалансів в Україні : кол. моногр. / за ред. д-ра екон. наук Скрипниченко М.І., НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». – К., 2015. – 544 с.

4. Геець В.М. Подолання квазіринковості – шлях до інвестиційно–орієнтованої моделі економічного зростання / В.М. Геець // *Економіка України*. – 2015. – № 6 (643). – С. 4–17.

5. Геець В.М. До питання застосування «плану Маршалла» для України / В.М. Геець *Економіка України*. – 2015. – № 4 (641). – С. 4–11.

6. Кігель В. Р. Методи і моделі підтримки прийняття рішень у ринковій економіці: монографія. К.:ЦУЛ, 2008. – 202 с.

7. Семяновський В.М. Методи прогнозування. Навч. посіб. – Київ.: ДАСОА. – 2009. – 90 с.

8. Кадієвський В.А. Динамічні моделі як основа вивчення перехідних процесів у соціально–економічних системах. – Київ: ДАСОА. – 2005. – 110 с.

9. Дослідження операцій в економіці : підручник / І. К. Федоренко, О. І. Черняк О. О. Карагодова [et al.]. – К. : Знання, 2007. – 558 с..

10. Вітлінський В.В. Моделювання економіки: навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – 408 с.

References

1. Poprozman N.V. Fundamentals of information support of agricultural entrepreneurship. *Ekonomika APK*. 2016. Vol. 9. Pp. 62 – 67.

2. Poprozman N.V., Dudzyak O.A. Do pytannya doslidzhennya sotsial'no – ekonomichnykh system v suchasnykh umovakh. Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini. 2017. Vypusk № 6. S. 9–13.

3. Modeli identyfikatsiyi makroekonomichnykh dysbalansiv v Ukraini : kol. monohr. / za red. d-ra ekon. nauk Skrypnychenko M.I., NAN Ukrainy, DU «Instytut ekonomiky ta prohnozuvannya NAN Ukrainy». – K., 2015. – 544 s.

4. Heyets' V.M. Podolannya kvazirynekovosti – shlyakh do investytsiyno–oriyentovanoi modeli ekonomichno–ho zrostannya / V.M. Heyets' // *Ekonomika Ukrainy*. – 2015. – № 6 (643). – С. 4–17.

5. Heyets' V.M. Do pytannya zastosuvannya «planu Marshalla» dlya Ukrainy / V.M. Heyets' *Ekonomika Ukrainy*. – 2015. – № 4 (641). – С. 4–11.

6. Kihel' V. R. Metody i modeli pidtrymky pryynyattya rishen' u rynkoviy ekonomitsi: monohrafiya. K.:TsUL, 2008. – 202 s.

7. Semyanovs'kyu V.M. Metody prohnozuvannya. Navch. posib. – Kyiv.: DASOA. – 2009. – 90 s.

8. Kadiyevs'kyu V.A. Dynamichni modeli yak osnova vvychnennya perekhidnykh protsesiv u sotsial'no–ekonomichnykh systemakh. – Kyiv: DASOA. – 2005. – 110 s.

9. Doslidzhennya operatsiy v ekonomitsi : pidruchnyk / I. K. Fedorenko, O. I. Chernyak O. O. Karahodova [et al.]. – K. : Znannya, 2007. – 558 s..

10. Vitlins'kyu V.V. Modelyuvannya ekonomiky: navch. posibnyk. – K.: KNEU, 2003. – 408 s.

Дані про автора

Попрозман Наталія Василівна,

д.е.н., професор, професор кафедри економічної кібернетики, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, Україна
e-mail: npoprozman@nubip.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-8402-3389>

Данные об авторе

Попрозман Наталия Васильевна,

д.э.н., профессор, профессор кафедры экономической кибернетики, Национальный университет биоресурсов и природоиспользования Украины
Киев, Украина
e-mail: npoprozman@nubip.edu.ua

Data about the author

Nataliia Poprozman,

Doctor of Economic sciences, Professor of the department of economic cybernetics, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine
e-mail: npoprozman@nubip.edu.ua

Політика управління фінансовими ризиками

Предметом дослідження є теоретичні та методичні підходи управління фінансовими ризиками на підприємстві.

Метою дослідження є розробка практичних рекомендацій щодо управління фінансовими ризиками на підприємстві з метою підвищення його фінансової безпеки.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Зокрема: монографічний, абстрактно–логічний, синергетичний.

Результати роботи. На основі аналізу сучасних теоретичних підходів вчених–економістів до розуміння сутності категорії «фінансові ризики» визначено, що це є невід’ємною складовою будь–якої фінансової діяльності, яка являє собою неминучі фінансові відносини. Фінансові ризики необхідно ідентифікувати та знайти їх причини виникнення, після чого буде доцільним перейти до питання управління ними. На основі проведеного дослідження, доведено, що попередження фінансових небезпек вимагає своєчасного виявлення тенденцій і передумов, що сприяють їх розвитку, на основі аналізу яких розробляється та впроваджується система профілактичних заходів фінансових ризиків, спрямована на зниження ймовірності їх виникнення та недопущення розвитку загроз фінансовій безпеці.

У статті обґрунтовано, що процес управління фінансовими ризиками включає: мінімізацію, кількісну оцінку, ідентифікацію та моніторинг і має відбуватися на стратегічному та тактичному рівні. Основною метою управління ризиками на підприємстві може бути отримання прибутку за оптимального співвідношення витрат та ризику, а в довгостроковій перспективі – стабільна та ефективна робота підприємства та забезпечення високого потенціалу розвитку та зростання в майбутньому.

Висновки. Базуючись на сучасних поглядах науковців визначено, що для досягнення поставлених цілей у фінансовій діяльності фірми необхідне ефективне управління фінансовими ризиками. Саме система управління фінансовими ризиками фірми спрямована на забезпечення всебічної оцінки всіх видів фінансових ризиків, нейтралізації вірогідних негативних наслідків під час прийняття та реалізації ризикованих фінансових рішень. Доведено, що реалізація політики керування фінансовими ризиками передбачає: визначення сфер фінансової діяльності фірми та видів фінансових операцій, організація інформаційної бази керування фінансовими ризиками, визначення фінансових ризиків підприємства, аналітичну оцінку фінансових ризиків, оцінку можливостей зменшити рівень та вартість фінансових ризиків.

Ключові слова: ризики, фінансові ризики, політика управління фінансовими ризиками, фінансова безпека, механізм управління.

ТІТЕНКО З.М.
ПАСТУШЕНКО А.В.

Политика управления финансовыми рисками

Предметом исследования являются теоретические и методические подходы управления финансовыми рисками на предприятии.

Целью исследования является разработка практических рекомендаций по управлению финансовыми рисками на предприятии с целью повышения его финансовой безопасности.

Методы исследования. Методологической основой исследования является комплекс общенаучных и специальных методов исследования. В частности: монографический, абстрактно–логический, синергетический.

Результаты работы. На основе анализа современных теоретических подходов ученых–экономистов к пониманию сущности категории «финансовые риски» определено, что это является неотъемлемой составляющей любой финансовой деятельности, представляет собой неизбеж–

ные финансовые отношения. Финансовые риски необходимо идентифицировать и найти их причины возникновения, после чего будет целесообразным перейти к вопросу управления ими. На основе проведенного исследования, доказано, что предупреждение финансовых опасностей требует своевременного выявления тенденций и предпосылок, способствующих их развитию, на основе анализа которых разрабатывается и внедряется система профилактических мероприятий финансовых рисков, направленная на снижение вероятности их возникновения и недопущения развития угроз финансовой безопасности.

В статье обосновано, что процесс управления финансовыми рисками включает: минимизацию, количественную оценку, идентификацию и мониторинг и должно происходить на стратегическом и тактическом уровне. Основной целью управления рисками на предприятии может быть получение прибыли при оптимальном соотношении затрат и риска, а в долгосрочной перспективе – стабильная и эффективная работа предприятия и обеспечения высокого потенциала развития и роста в будущем.

Выводы. Основываясь на современных взглядах ученых определено, что для достижения поставленных целей в финансовой деятельности фирмы необходимо эффективное управление финансовыми рисками. Именно система управления финансовыми рисками фирмы направлена на обеспечение всесторонней оценки всех видов финансовых рисков, нейтрализации возможных негативных последствий при принятии и реализации рискованных финансовых решений. Доказано, что реализация политики управления финансовыми рисками предполагает: определение сфер финансовой деятельности фирмы и видов финансовых операций, организация информационной базы управления финансовыми рисками, определения финансовых рисков предприятия, аналитическую оценку финансовых рисков, оценку возможностей уменьшить уровень и стоимость финансовых рисков.

Ключевые слова: риски, финансовые риски, политика управления финансовыми рисками, финансовая безопасность, механизм управления.

TITENKO Z.M.
PASTUSHENKO A.V.

Financial risk management policy

The subject of the study is theoretical and methodological approaches to financial risk management in the enterprise.

The purpose of the study is to develop practical recommendations for financial risk management in the enterprise in order to improve its financial security.

Methods of research. The methodological basis of the study is a set of general and special research methods. In particular: monographic, abstract–logical, synegetic.

Results. Based on the analysis of modern theoretical approaches of economists to understanding the level of the category «financial risks», it is determined that this is an integral part of any financial activity, which is an inevitable financial relationship. Financial risks do not need to be identified in order to find their cause, after which an appropriate transition to management will be made. Based on the study, it is argued that the prevention of financial dangers requires daily identification of trends and preconditions that contribute to their development, based on the analysis developed and implemented systems of preventive measures of financial risks, directing them to their effectiveness and prevention of financial security.

In articles where it is substantiated that the process of financial risk management includes: minimization, quantification, identification and monitoring and takes place at the strategic and tactical levels. The main risk management of the enterprise can make a profit for the optimal ratio of costs and risks, and in the long run – stable and efficient operation of the enterprise and ensuring high potential for development and growth in the future.

Conclusions. Based on the revision of modern views of scientists, it is recognized that effective financial risk management ensures the achievement of the goals of financial activity of the enterprise. The financial risk management system of the enterprise is focused on providing a comprehensive assessment of all types of financial risks and neutralization of their possible negative consequences in the process of disclosure and implementation of risky financial decisions. It is proved that to implement

the policy of financial risk management, taking into account: determination of financial activity of the enterprise and financial operations, formation of information base of financial risk management, determination of financial risks of the enterprise, analytical assessment of financial risks, assessment of opportunities to reduce level and financial risks.

Keywords: risks, financial risks, financial risk management policy, financial security control mechanism.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В умовах ринкової економіки підприємствам у процесі здійснення щоденних бізнес-операцій необхідно враховувати факт ймовірного негативного розвитку подій та їх фінансових наслідків. З метою уникнення глобальних наслідків прояву фінансових ризиків підприємці повинні мати систему заходів виявлення, оцінки та запобігання значних фінансових втрат, інтегровану в систему управління господарським механізмом. Отже, стратегія управління фінансовими ризиками має вагомий практичний цінність під час формування фінансової безпеки фірми. Розроблення стратегії управління фінансовими ризиками як основи безпечного розвитку підприємства являє собою захист від неефективної обраної моделі поведінки на ринку, помилок у товарній, збутовій політиці, політиці ціноутворення, виявлення неконкурентоспроможної продукції. Ефективна стратегія управління фінансовими ризиками є однією з чинників, що дає змогу підтримувати належний рівень фінансової безпеки фірми.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Вирішенню теоретичних, методичних та практичних проблем, зосереджених на розробці та реалізації політики керування фінансовими ризиками, присвятили свої наукові праці такі вчені як: І. Ансофф, І. Бланк, А. Гриньов, О. Ляшенко, Л. Радова, А. Пондерьогін, М. Портер, О. Ястремська та інші.

Метою статті є розробка практичних рекомендацій щодо управління фінансовими ризиками на підприємстві з метою підвищення його фінансової безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Чисельність форм прояву ризику, частота та змістовність наслідків його прояву, нереальність його абсолютного уникнення все це вказує на необхідність вивчення причинно-наслідкових зв'язків та шляхів зменшення їх наслідків під час настання ризикових подій.

Управління ризиками на фірмі має за мету отримання прибутку при оптимальному співвідно-

шенні самих витрат та ступеня ризику. Загальною ж метою, яка відноситься до довгострокової перспективи має за мету забезпечити стійке та ефективне функціонування підприємства в цілому та забезпечити постійний розвиток та зростання в майбутньому.

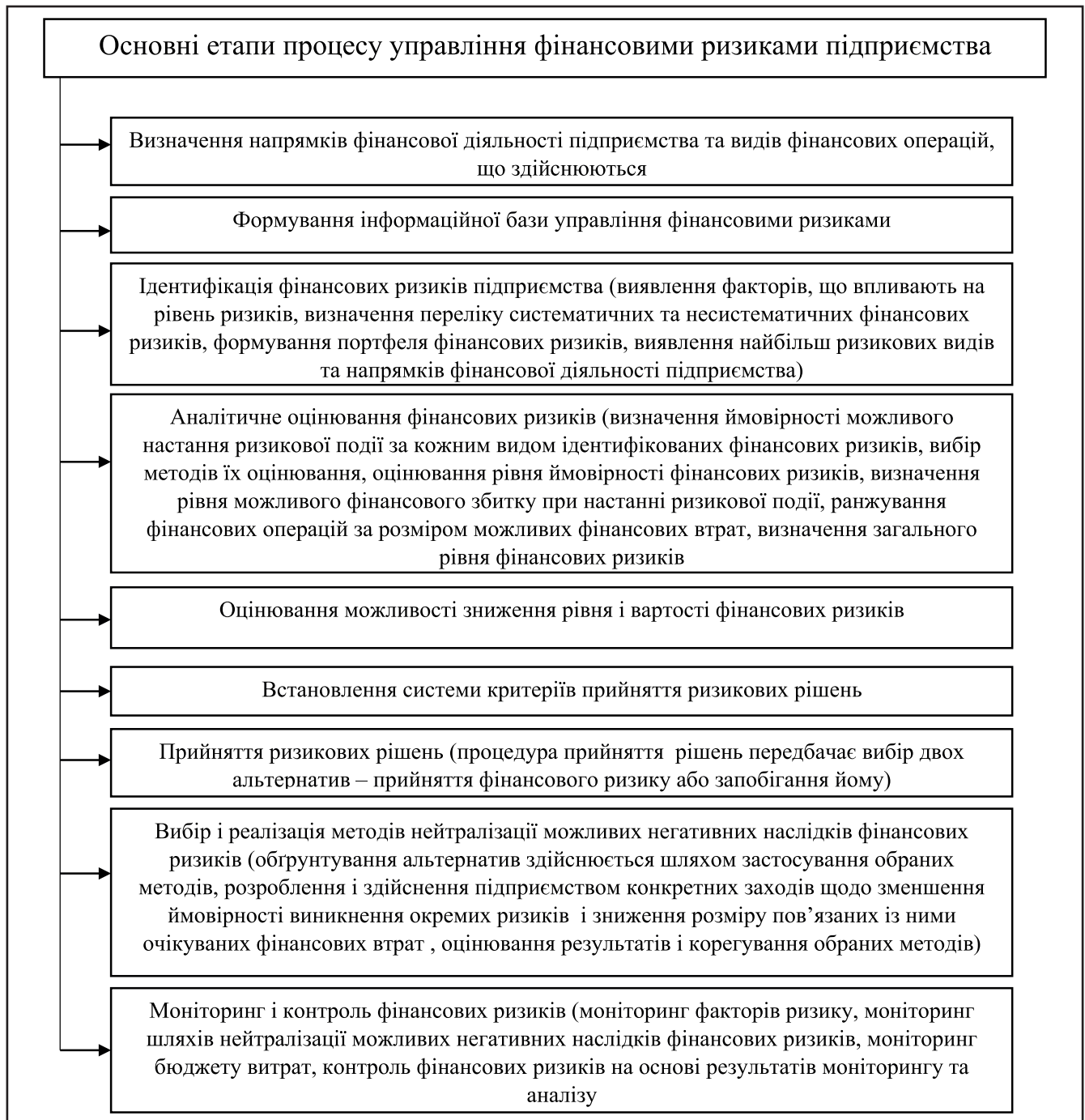
В системі фінансового менеджменту та в управлінні підприємством ключове місце займає керування фінансовими ризиками. Саме ефективне керування фінансовими ризиками допомагає забезпечити досягнення мети економічної діяльності фірми. Система керування фінансовими ризиками фірми має на меті забезпечення оцінювання всіх видів економічних ризиків та унеможливлення їх можливих негативних наслідків під час розробки та реалізації загрозливих фінансових рішень [1].

Під механізмом керування фінансовими ризиками міркують сукупність наявних методів, форм, інструментів та важелів впливу на фінансові відносини та процеси, що мають місце в процесі розроблення й реалізації загрозливих рішень у сфері економічної діяльності фірми [2].

Процес управління фінансовими ризиками фірми проводиться шляхом послідовного аналізу ризиків, котрий включає в собі ключові етапи його здійснення. (рис. 1).

В інформаційну базу управління фінансовими ризиками вносяться дані залежно від виду фінансових операцій та певних напрямків економічної діяльності шляхом внесення до її складу інформації про зміну факторів зовнішнього економічного середовища та кон'юнктури економічного ринку з точки зору відокремлених сегментів, економічної стабільності та платоспроможності можливих дебіторів – покупців продукції економічного потенціалу партнерів із інвестиційної сфери, портфельів страхових компаній та інших [5].

Під час визначення якості наявної інформаційної бази проводиться перевірка її повноти для оцінки характеристики певних видів ризиків, або ж можливості побудови конкретних рядів динаміки (для визначення рівня ризиків, котрі можна спостерігати у динаміці валютного, інфляційно-

Рисунок 1. Етапи процесу управління фінансовими ризиками

Джерело: побудовано автором за [4]

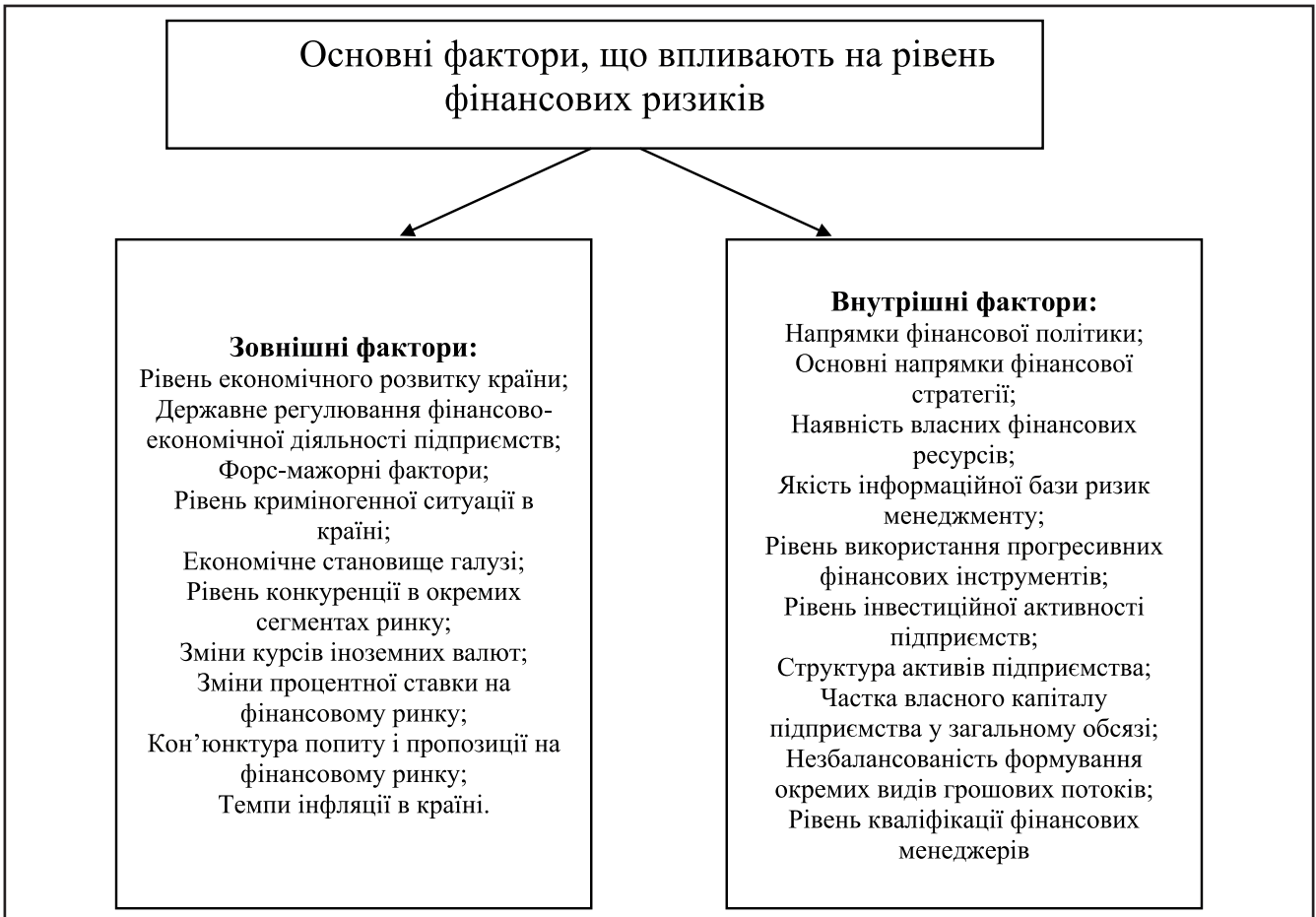
го, процентного, тощо) та конкретних групувань (при визначенні статистичних видів ризиків, у випадках криміногенного, кредитного і т.п.).

Система ключових факторів, що мають вплив на рівень фінансових ризиків фірми, представлені на рисунку 2.

Необхідно враховувати здатність порівняти оцінку сум економічних втрат у єдиному рівні цін; правильність джерел інформації (особиста інформаційна база або ж статистичні дані, то-

що). Оскільки, очевидно, що використання фірмою ненадійної, неповної та неякісної інформаційної бази, призведе до неможливості здійснити об'єктивне визначення рівня ризиків і тим самим знизить результативність усього послідуєчого процесу ризик-менеджменту.

Ідентифікація ризику – оцінювання внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства задля визначення ймовірних факторів виникнення економічних ризиків, виявлення існуючих

Рисунок 2. Система основних факторів, що впливають на рівень фінансових ризиків підприємства
 Джерело: побудовано автором за [7]

економічних ризиків [6, 7]. Таким чином, в першу чергу проводиться ідентифікація фактору ризику, котрий пов'язаний з фінансовою складовою фірми в цілому.

Отже, результативний механізм ризик-менеджменту будується на механізмі керування фінансовими ризиками та надає змогу в повному обсязі реалізувати завдання та цілі економічної діяльності фірми, та сприяє ефективному здійсненню функцій контролінгу фінансовими ризиками фірми.

Висновки

Управління фінансовими ризиками фірми займає ключову роль в системі фінансового менеджменту та загалом в системі керування фірмою. Результативне керування економічними ризиками дозволяє досягти поставлених цілей фінансової діяльності фірми. Система керування фінансовими ризиками фірми має на меті забезпечити оцінювання всіх наявних видів економічних ризиків та нейтралізацію їх ймовірних

наслідків під час реалізації та розроблення загрозливих фінансових рішень.

Саме політика керування фінансовими ризиками являє собою певну частину глобальної фінансової стратегії фірми та полягає в розробці цілісної системи заходів по ідентифікації та нейтралізації їх негативних наслідків з метою мінімізації фінансових втрат, пов'язаних з ними.

Реалізація політики керування фінансовими ризиками відбувається шляхом конкретизації напрямків фінансової діяльності фірми та видів економічних операцій, котрі відбуваються, формування інформаційної бази керування фінансовими ризиками, визначення фінансових ризиків фірми, аналітичне визначення економічних ризиків, оцінювання ймовірних шляхів зниження вартості та рівня економічних ризиків, визначення системи критеріїв акцептування ризикових рішень, затвердження загрозливих рішень, вибір та реалізація підходів нейтралізації ймовірних негативних наслідків економічних ризиків, контролінга моніторинг економічних ризиків.

Список використаних джерел

1. Аберніхіна І. Г. Комплексний підхід до виокремлення і систематизації ризиків діяльності страхових організацій. Економічний простір. 2018. № 109, с. 121–134.

2. Семенова К. Д., Тарасова К. І. Організація системи управління ризиками на підприємстві. Вісник соціально-економічних досліджень. 2015. Вип. 3. № 58. С. 221–227.

3. Баранов А. Л. Методологічні основи управління ризиками страхової компанії. Фінанси, облік і аудит, 2017. №6. С.65–73.

4. Барташевська Ю. М. Вибір методів мінімізації інвестиційного ризику підприємства. Економічний нобелівський вісник. 2014. №1 (7). С. 29–34.

5. Братюк В. П. Особливості процесу управління ризиками, прийнятими на страхування. Економічний аналіз. 2014. Т. 17(1). С.112–119.

6. Samura, Yu. O. Risk management in the system of financial and economic security of enterprises, institutions and organizations. Ekonomika i suspil'stvo. 2018. № 15. Pp.732–738.

7. Ваніна Д. А. Класифікація фінансових ризиків страхових організацій [Електронний ресурс], Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2319/1/>.

8. Ткаченко С. Є. Теоретичні засади управління фінансовими ризиками підприємства. [Електронний ресурс], Режим доступу: <http://dspace.khntusg.com.ua/bitstream/123456789/1070/1/21.pdf>

References

1. Abernikhina I. H. (2018) Kompleksnyi pidkhid do vyokremlennia i systematyzatsii ryzykiv diialnosti strakhovykh orhanizatsii. Ekonomichnyi prostir. № 109, p. 121–134

2. Semenova K. D., Tarasova K. I. (2015) Orhanizatsiia systemy upravlinnia ryzykamy na pidpriemstvi. Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen. Vyp. 3. № 58. p. 221–227.

3. Baranov A. L. (2017) Metodoohichni osnovy upravlinnia ryzykamy strakhovoi kompanii. Finansy, oblik i audyt, №6. p.65–73.

4. Bartashevskya Yu. M. (2014) Vybir metodiv minimizatsii investytsiinoho ryzyku pidpriemstva. Ekonomichnyi nobelivskyy visnyk. №1 (7). p. 29–34.

5. Bratiuk V. P. (2014) Osoblyvosti protsesu upravlinnia ryzykamy, pryiniatymy na strakhuvannia. Ekonomichnyi analiz. №. 17(1),p.112–119.

6. Samura, Yu. O. (2018) Risk management in the system of financial and economic security of enterprises, institutions and organizations. Ekonomika i suspil'stvo. № 15. P.732–738.

7. Vanina D. A. (2019) Klasyfikatsiia finansovykh ryzykiv strakhovykh orhanizatsii [Elektronnyi resurs], Rezhyim dostupu: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2319/1/>.

8. Tkachenko S. Ye. (2021) Teoretychni zasady upravlinnia finansovymy ryzykamy pidpriemstva. [Elektronnyi resurs], Rezhyim dostupu: <http://dspace.khntusg.com.ua/bitstream/123456789/1070/1/21.pdf>

Дані про авторів

Тітенко Зоя Миколаївна,

к.е.н., доцент кафедри фінансів, Національний університет біоресурсів і природокористування України
e-mail: zoyatelenko@ukr.net

Пастушенко Анна Володимирівна,

магістр, Національний університет біоресурсів і природокористування України
e-mail: zoyatelenko@ukr.net

Данные об авторах

Титенко Зоя Николаевна,

к.э.н., доцент кафедры финансов, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины

e-mail: zoyatelenko@ukr.net

Пастушенко Анна Владимировна,

магистр, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины
e-mail: zoyatelenko@ukr.net

Data about the authors

Zoia Titenko,

PhD, associate professor of finance, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
e-mail: zoyatelenko@ukr.net

Anna Pastushenko,

Master, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
e-mail: zoyatelenko@ukr.net

Особливості застосування типових мов програмування для вирішення задач розвитку національної економіки

Предметом дослідження є особливості застосування типових мов програмування для вирішення задач розвитку національної економіки.

Метою дослідження є визначення характерних особливостей застосування типових мов програмування для вирішення задач розвитку національної економіки.

Методи дослідження. У роботі використані діалектичний метод наукового пізнання, метод аналізу і синтезу, порівняльний метод, метод узагальнення даних.

Результати роботи. В статті виділено сильні і слабкі сторони типових мов програмування та розкрито особливості їх застосування для рішення задач розвитку національної економіки. Проаналізовано український ринок мов програмування, визначено ринкові частки типових мов програмування. Охарактеризовані цілі застосування мов програмування в контексті економічної динаміки на мікро- і макрорівнях.

Висновки. Результатами проведеного дослідження стали наступні висновки. Статистичним дослідженням встановлено, що типовими мовами програмування в Україні залишаються «Java», «Java Script», C#, PHP, «Python», C++, Ruby, Swift, Objective-C, Scala відповідно. «Java», «Java Script», C# займають відповідно 50% ринку ІТ-технологій. Перспективними мовами програмування в нашій країні можна вважати Python, Go та Kotlin. Розглянуто також особливості операційної системи «Android» та її зв'язок з середовищами програмування.

Ключові слова: ризики, мови програмування, ІКТ (інформаційно-комунікаційні технології), флеш-технології, ринок, сегмент, DoS-уразливості, алгоритмізація.

КОЛОДИЙЧУК А.В.

Особенности применения типовых языков программирования для решения задач развития национальной экономики

Предметом исследования являются особенности применения типовых языков программирования для решения задач развития национальной экономики.

Целью исследования является определение характерных особенностей применения типовых языков программирования для решения задач развития национальной экономики.

Методы исследования. В работе использованы диалектический метод научного познания, метод анализа и синтеза, сравнительный метод, метод обобщения данных.

Результаты работы. В статье выделены сильные и слабые стороны типовых языков программирования и раскрыты особенности их применения для решения задач развития национальной экономики. Проанализирован украинский рынок языков программирования, определены рыночные доли типовых языков программирования. Охарактеризованы цели применения языков программирования в контексте экономической динамики на микро- и макроуровнях.

Выводы. Результатами проведенного исследования явились следующие выводы. Статистическим исследованием установлено, что типичными языками программирования в Украине остаются «Java», «Java Script», C#, PHP, «Python», C++, Ruby, Swift, Objective-C, Scala соответственно. «Java», «Java Script», C# занимают соответственно 50% рынка ИТ-технологий. Перспективными языками программирования в нашей стране можно считать Python, Go и Kotlin. Рассмотрены также особенности операционной системы Android и ее связь со средами программирования.

Ключевые слова: риски, языки программирования, ІКТ (информационно-коммуникационные технологии), флеш-технологии, рынок, сегмент, DoS-уязвимости, алгоритмизация.

Features of application of standard programming languages for the decision of problems of development of national economy

The subject of the research is the peculiarities of the application of standard programming languages for solving the problems of national economy development.

The purpose of the research is to determine the characteristic features of the use of standard programming languages to solve problems of national economy.

Research methods. The dialectical method of scientific cognition, the method of analysis and synthesis, the comparative method, the method of generalization of data are used in the work.

Results of work. The paper highlights the strengths and weaknesses of typical programming languages and reveals the features of their use to solve problems of national economy development. The Ukrainian market of programming languages is analyzed, the market shares of typical programming languages are determined. The purposes of application of programming languages in the context of economic dynamics at micro- and macro-levels are characterized.

Conclusions. The results of the conducted study were the following conclusions. Statistical research has shown that the typical programming languages in Ukraine are «Java», «Java Script», C#, PHP, «Python», C++, Ruby, Swift, Objective-C, Scala, respectively. «Java», «Java Script», C# occupy 50% of the IT market, respectively. Python, Go and Kotlin can be considered as promising programming languages in our country. Features of the Android operating system and its connection with programming environments are also considered.

Keywords: risks, programming languages, ICT (information and communication technologies), flash technologies, market, segment, DoS vulnerabilities, algorithmization.

Постановка проблеми. В умовах комп'ютеризації виробництва, коли програмний код став вектором розвитку суспільства та його господарства, вивчення та застосування мов програмування стає прерогативним завданням ІТ-сфери. Мов програмування налічується більше півтисячі, кожна з яких володіє власним набором особливостей застосування, переліком сильних та слабких сторін, можливостей і загроз. Слід зазначити, що не всі середовища програмування користуються однаковою популярністю, окремі з них взагалі віджили і майже не використовуються (поштовий Smalltalk, Simula 67 для верстки і графічних операцій, інженерний PL/1, бухгалтерський COBOL), інші переживають період буму (особливо ті, які використовуються для розроблення додатків до операційної платформи «Android»: Linux, Java).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Праць щодо застосування мов програмування для вирішення економічних задач нараховується чимало, серед них дослідження С.А. Абрамова, В.М. Адельсона-Вельського, А.Л. Брудно, В.А. Васильєва, Р.С. Гутера, В.А. Даугавета, М.Є. Фленова та ін. Сучасним питанням андро-

їд-революції та її впливу на економічну динаміку присвячена ціла низка робіт таких вчених, як О. Волд, Дж. Гортон, П. Дейтел, М. Мерфі, Д. Морілл, Б. Філіпс, М. Цехнер, Г. Шілдт тощо. Тим не менше, концептуальні засади особливостей використання мов програмування для вирішення завдань національного економічного розвитку залишається маловивченою і потребує подальших досліджень.

Мета статті – визначення характерних особливостей застосування типових мов програмування для вирішення задач розвитку національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Завдяки скриптовій мові PHP [9] (повна назва – Hypertext Preprocessor – «гіпертекстовий препроцесор»), яка з'явилася 1995 року, функціонують такі інтернет-гіганти, як «Facebook» та «Wikipedia». Її сильними сторонами є значна поширеність на просторах Всесвітньої павутини (понад 80% всіх великих сайтів з відвідуваністю більше десятка мільйонів користувачів експлуатують саме цю мову програмування), скриптовий характер, тобто вона базується в першу чергу на описі мож-

ливих сценарій поведінки користувача при відвідуванні веб-ресурсу – носія цієї мови, велика гнучкість в написанні програмного коду, оскільки використання інструментарію цієї мови не передбачає дотримання строгості структури. «Вузлами місцями» мови є: погіршена інтерактивність порівняно з мовою «JavaScript», наявність багатьох DoS-вразливостей, недопрацювань в бібліотеках функцій, засобах налагодження програм, їх безпеці. Це пов'язано з тим, що мова виникла з шаблонізатора для мови Perl, в результаті вона виявилася зовсім неортогональною, тобто неповноцінною порівняно з багатьма іншими мовами.

Яскравим представником в області об'єктно-орієнтованого програмування являється мова «Java», яка незамінна в створенні мобільних програм та серверних додатків. Дану мову створила команда фахівців з компанії «Sun Microsystems» у 1995 році. Її здатність працювати на будь-якій комп'ютерній архітектурі забезпечується за допомогою JVM – віртуальної Java-машини, тобто головного виконавчого компонента платформи Java. Мова лягла в основу широко відомої операційної системи «Android», де віртуальною машиною була спочатку «Dalvik», а потім середовище виконання Android-додатків «Android Runtime». Загалом переваги «Java» виглядають так: висока практичність, уніфікований доступ до баз даних, автоматичне управління пам'яттю, простота у процесі створення мережевих додатків і т.д. Основні негативні сторони «Джави» такі: занижена швидкодія; неуніверсальність мови «Java», пов'язана із тим, що для цілей низькорівневого програмування мова непридатна і потрібно звертатися до C++ навіть при постійній роботі з «Java» для здійснення операцій з налагодження апаратної частини комп'ютера; ненадійність вбудованих у www-сторінки джава-апплетів, в результаті чого «Java» прогнала конкурентну боротьбу флеш-технологіям. Загалом можна сказати, що мова «Java» уже пережила пік своєї популярності, проте її сильні конкурентні позиції у ринку комп'ютерних технологій забезпечуються передусім завдяки широкому використанню її у професійних колах корпорації «Google». Спорідненою мовою до «Джави» є об'єктно-орієнтована мова «CSharp» (C#), історія якої бере початок відносно недавно – у 2001 році. Вона безпечніша порівняно з C++, тому що дає на порядок менше збоїв. C# використовується для створення додатків на

платформі .NET frameworks, для розробки ігор з гральним рушієм Unity Game, мобільних програм, різноманітних веб-сервісів. Вона проста в освоєнні і алгоритмічно-цільова, без складних синтаксичних конструкцій, як в інших мовах. Щоправда, негативним моментом використання цієї мови в практиці програмування стали постійні конфлікти, пов'язані з її ліцензійним захистом, та систематичними судовими процесами корпорації-творця цієї мови «Microsoft», в результаті чого фірми-експлуатанти несуть серйозні економічні збитки.

Однією з основоположних в наборі практичних мов програмування є Delphi. Саме з її допомогою створені програми з бухгалтерського обліку і оподаткування «ПАРУС», r_keeper, «AVARDA», «Бюджет 21», «Меркурій_ERP», відомий файловий менеджер «Total Commander», програма для створення двохвимірної векторної анімації «Pivot Animator», графічний редактор «Futurix Imager», HTML-редактор «Adobe Home Site», файловий архіватор «ALZip», вільний текстовий редактор «Notepad GNU», програма для боротьби зі шпигунським програмним забезпеченням «Spybot – Search&Destroy», серія комп'ютерних ігор «Космічні рейнджери», програми обробки медичних зображень «Makhaon», конструктор комп'ютерних ігор «Gama Maker» тощо. Переваги мови: широкі можливості для створення різноманітних інтернет-додатків з їх візуальними інтерфейсами (останнє неможливо, наприклад, на мові Pascal); відносна простота у створенні складних додатків у порівнянні з C++; висока ефективність завдяки підтримці потоків, тобто одночасного виконання декількох намічених завдань у рамках однієї програми; мова технічно функціональна на одному рівні з C++, в чому і полягає секрет широкого і універсального застосування «Дельфі»; певні переваги над C# у процесах розроблення десктопних додатків. Негативні моменти у застосуванні цієї мови: певна відсталість порівняно з «Java», наприклад у підтримці рушіїв баз даних; часто виникають проблеми в управлінні пам'яттю при розробці веб-додатків. Мова Python була розроблена в 1990 році голландським практиком-програмістом Гвідован Россумом. Її переваги: значно краща адаптованість для роботи з нейронними мережами порівняно з Ruby, висока сприйнятливості для програмістів-початківців на рівні з середовищем Pascal, великі можливості стосовно інтегрування програм-додатків. Плюсом даного

середовища програмування є адаптована віртуальна джава-машина «Jython», що дозволяє мові широко використовувати мову на платформах з Java. Підтримка можливостей якісного процедурного, об'єктно-орієнтованого, функціонального та аспектно-орієнтованого програмування роблять «Пайтона» конкурентоспроможним на сучасному ринку комп'ютерних технологій. Недоліки цієї мови: динамічна (латентна) типізація в мові, відсутність можливостей внесення будь-яких змін в вбудовані в програму класи (зокрема класи int, float), занадто низька швидкість виконання операцій, намічених програмним кодом.

Безумовно, найбільш популярною у світі і другою за кількістю операторів-програмістів в Україні мовою програмування є JavaScript. Вона була складена ще в 1995 році, проте великий попит на неї в користувацьких кругах виник недавно, з появою спеціального інструменту-підходу AJAX щодо автоматичного серверного оновлення веб-сторінки та удосконалення ряду інших функцій, корисних для фахівців-програмістів. Так, мова дає змогу відносно швидко і ефективно створювати веб-сайти, ігрові програми, мобільні додатки тощо. Поміж тим, найбільш відома множина недоліків «Джави-Скрипт» – це XSS-вразливості (міжсторінковий скриптинг), котрі полягають у потенційно можливій DoS-атаці на комп'ютер користувача, запуску шкідливого програмного коду при відкритті ним www-сторінки та встановленні зв'язку з сервером кіберзловмисників. Вони можуть бути активні, які виконуються автоматично у веб-браузері користувача-об'єкта хакерської атаки, та пасивні, що потребують певного набору необережних дій самого користувача. Дуже поширені інтернет-браузери «Internet Explorer», «Opera», «Mozilla Firefox», «Safari» теж містять вразливості, пов'язані з роботою JavaScript, чим можуть легко скористатися кіберзлочинці, які для цього пишуть спеціальні програми-експлойти і запускають їх у користувача-об'єкта кіберураження. У 2017 р. спільнота вчених «VUsec» з Амстердамського вільного університету наочно показала на 64-розрядній «Linux», як примітивний JS-код здатен вивести з ладу всю комп'ютерну систему користувача, легко обійшовши ASLR-захист сучасних операційних систем. В кінці кінців, неправильне написання програм на JavaScript та їх незахищений запуск на «Microsoft Windows»

можуть призвести до виникнення на комп'ютері троянської програми. Таким чином, JavaScript є надзвичайно «робочою» мовою, проте вона майже безсила перед сторонніми хакерськими атаками, що становить великі ризики її застосування. Проте ця мова не позбавлена серйозних недоліків, які покликана усунути інша мова, спеціально розроблена для цього спеціалістами корпорації «Microsoft» під керівництвом А. Хейлсберга, – мова TypeScript (TS). Вона була випущена в 2012 році. Так само, як і JavaScript, вона підтримує повноцінні технології об'єктно-орієнтованого, узагальненого, імперативного, аспектно-орієнтованого, подієво-орієнтованого та функціонального програмування. Її переваги над JavaScript виглядають наступним чином: наявність статичної типізації, можливість включення класів та модулів в програмний код.

Висновки

Статистичним дослідженням встановлено, що типовими мовами програмування в Україні залишаються «Java», «Java Script», C#, PHP, «Python», C++, Ruby, Swift, Objective-C, Scala відповідно. «Java», «Java Script», C# займають відповідно 50% ринку ІТ-технологій. Перспективними мовами програмування в нашій країні можна вважати Python, Go та Kotlin. Розглянуто також особливості операційної системи «Android» та її зв'язок з середовищами програмування.

Список використаних джерел

1. Аделекан І. Книга Kotlin. Программирование на примерах: учебник. Пер. с англ. СПб: БХВ-Петербург, 2021. 432 с.
2. Архангельский А. Я. Программирование в Delphi. Учебник по классическим версиям Delphi. М.: Бином-Пресс, 2006. 1152 с.
3. Баженова Ю. И. Delphi 7. Самоучитель программиста: учебник. М.: КУДИЦ-ОБРАЗ, 2003. 448 с.
4. Бакнелл Дж. М. Фундаментальные алгоритмы и структуры данных в Delphi. СПб: ДиасофтЮП, 2003. 560 с.
5. Гаврилко П. П., Колодійчук А. В., Лазур С. П., Важинський Ф. А. Міжнародна економіка в таблицях, схемах, формулах, задачах і прикладах: навчальний посібник. Львів: Вид-во ННБК «АТБ», 2019. 258 с.
6. Дадян Э. Г. Конфигурирование и моделирование в системе «1С: Предприятие»: учебник. М.: ИНФРА-М, 2019. 417 с.

7. Колодійчук А. В., Кляп М. П., Важинський Ф. А., Кляп М. І. Вища математика для економістів: математичний аналіз, матрична та векторна алгебра, аналітична геометрія: навчальний посібник. Львів: Вид-во ННВК «АТБ», 2019. 158 с.

8. Колодійчук А. В., Гуштан Т.В., Молнар О.С., Василюха Н.В., Чобаль Л.Ю. Міжнародні перевезення в міжнародній економіці: підручник. Львів: Вид-во ННВК «АТБ», 2021. 189 с.

9. Кузнецов М. В., Симдянов І. В. Самоучитель PHP 7: учебник. СПб.: БХВ–Петербург, 2020. 448 с.

10. Системний підхід і моделювання в наукових дослідженнях: підручник / заг. ред.: М.П. Бутко. К.: ЦУЛ, 2014. 360 с.

11. Фленов М. Е. Библия Delphi. 3–е изд. СПб: БХВ–Петербург, 2011. 688 с.

References

1. Adelekan, I. (2021). *Kniga Kotlin. Programirovaniye na primerakh* [Book Kotlin. Programming by examples]: Textbook. Translated from English. SPb: BHV–Petersburg. [in Russian].

2. Arkhangelskiy, A. Ya. (2006). *Programirovaniye v Delphi. Uchebnyk po klassicheskim versiyam Delphi* [Programming in Delphi. A tutorial on classic Delphi versions]. Moscow: Binom–Press. [in Russian].

3. Bazhenova, Yu. I. (2003). *Delphi 7. Samouchitel' programmista* [Delphi 7. Programmer's self-instruction manual]: Textbook. Moscow: KUDITS–OBRAZ. [in Russian].

4. Bucknell, J. M. (2003). *Fundamental'nyye algoritmy i struktury dannykh v Delphi* [Fundamental Algorithms and Data Structures in Delphi]. SPb: DiasoftUP. [in Rus.].

5. Havrylko, P. P., Kolodiychuk, A. V., Lazur, S. P., & Vazhynskyy, F. A. (2019). *Mizhnarodna ekonomika v tablytsyakh, skhemakh, formulakh, zadachakh i prykladakh* [International Economics in Tables, Schemes, Formulas, Problems and Examples]: Textbook. Lviv: ATB Publishing. [in Ukrainian].

6. Dadyan, E. G. (2019). *Konfigurirovaniye i modelirovaniye v sisteme «1S: Predpriyatiye»* [Configuring and modeling in the 1C: Enterprise system]: Textbook. Moscow: INFRA–M. [in Russian].

7. Kolodiychuk, A. V., Klyap, M. P., Vazhynskyy, F. A., & Klyap, M. I. (2019). *Vyshcha matematyka dlya ekonomistiv: matematychnyy analiz, matrychna ta vektorna alhebra, analitychna heometriya* [Higher mathematics for economists: mathematical analysis, matrix and vector algebra, analytical geometry]: Textbook. Lviv: ATB Publishing. [in Ukrainian].

8. Kolodiychuk, A. V., Hushtan, T. V., Molnar, O. S., Vasylykha, N. V., & Chobal, L. Yu. (2021). *Mizhnarodni perevezennya v mizhnarodniy ekonomitsi* [International transportation in the international economy]: Textbook. Lviv: ATB Publishing [in Ukrainian].

9. Kuznetsov, M. V., & Simdyanov, I. V. (2020). *Samouchitel' PHP 7* [PHP 7 Self-Tutorial]: Textbook. SPb: BHV–Petersburg. [in Russian].

10. Butko, M. P. (Ed.) (2014). *Systemnyy pidkhid i modelyuvannya v naukovykh doslidzhennyakh* [Systematic approach and modeling in scientific research]: Textbook. Kyiv: Center of Educational Literature. [in Ukrainian].

11. Flenov, M. Ye. (2011). *Bibliya Delphi* [Bible Delphi]. 3rd ed. SPb: BHV–Petersburg. [in Russian].

Дані про автора

Колодійчук Анатолій Володимирович,

к.е.н., доцент, Ужгородський торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету
e-mail: kolodiychuka@i.ua

Данные об авторе

Колодийчук Анатолий Владимирович,

к.э.н., доцент, Ужгородский торгово-экономический институт Киевского национального торгово-экономического университета
e-mail: kolodiychuka@i.ua

Data about the author

Anatoliy Kolodiychuk,

PhD, Associate Professor of Uzhgorod Trade and Economic Institute of the Kyiv National Trade and Economic University
e-mail: kolodiychuka@i.ua

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

УДК 338.45

<https://doi.org/10.5281/zenodo.5807270>

ЛИЧ В.М.

ЧЕРНЯВСЬКА Ю.Б.

Державна підтримка інноваційної освіти як необхідна умова формування економіки інтелектуально-інноваційного капіталу

Предметом дослідження є державне регулювання інноваційної освіти як необхідної умови формування економіки інтелектуально-інноваційного капіталу.

Метою статті є виявлення проблем в національній економіці та освіті, аналіз передового досвіду країн світу у розвитку інноваційної економіки, сучасної освіти та визначення місця держави у цьому процесі.

Методи дослідження. У роботі використана сукупність загальнонаукових та спеціальних (індукції, дедукції, макроекономічного аналізу) методів економічного дослідження, що дозволило забезпечити його послідовність та досягнення мети.

Результати роботи. У статті зазначається, що в Україні існує достатньо потужний освітній і науково-інноваційний потенціал, проте ефективність його відтворення потребує удосконалення на інноваційній основі. Врахований закордонний досвід підтримки та розвитку інноваційної економіки та освіти. Окреслено основні напрями генезису інтелектуального капіталу в Україні.

Галузь застосування результатів. Результати дослідження можуть бути використані при розробці економічної стратегії України, Програми розвитку інноваційної освіти впродовж життя.

Висновки. Проведений аналіз підтвердив необхідність підтримки інноваційної освіти з боку держави. Взявши за основу власну модель науково-освітнього процесу, необхідно враховувати також досвід передових країн світу, наприклад, щодо застосування нової моделі фінансування – краудфандингу. Причому державна підтримка розвитку інноваційної освіти не тільки зводиться до державних інвестицій. Це також підтримка економічними важелями державного регулювання економіки корпоративного та приватного сектора, венчурного бізнесу, який активно підтримує розвиток інноваційної освіти. Також заслуговує на особливу увагу розвиток корпоративної моделі освіти, поширення «бірюзових організацій». Необхідно здійснити перехід від «лінійної моделі» управління до «кооперативної моделі», яка узгодить інтереси науки, освіти і бізнесу та буде сприяти розвитку інтелектуально-інноваційного капіталу в Україні; зосередити увагу на розвитку вищих когнітивних навичок, які включають в себе критичне та аналітичне мислення, комунікативність, гнучкість, креативність тощо та постійне інноваційне навчання впродовж життя, що прискорить перехід до економіки інтелектуально-інноваційного капіталу.

Ключові слова: державна політика регулювання інноваційної освіти, інноваційна освіта, економіка інтелектуально–інноваційного капіталу, «бірюзова організація», краудфандинг.

ЛЫЧ В.Н.
ЧЕРНЯВСКАЯ Ю.Б.

Государственная поддержка инновационного образования как необходимое условие формирования экономики интеллектуально–инновационного капитала

Предметом исследования является государственное регулирование инновационного образования как необходимого условия формирования экономики интеллектуально–инновационного капитала.

Целью статьи является выявление проблем в национальной экономике и образовании, анализ передового опыта стран мира в развитии инновационной экономики, современного образования, определении роли государства в этом процессе.

Методы исследования. В работе использована совокупность общих и специальных (индукции, дедукции, макроэкономического анализа) методов экономического исследования, которое позволило обеспечить его последовательность и достижение цели.

Результаты работы. В статье отмечается, что в Украине существует достаточно мощный образовательный и научно–инновационный потенциал, однако эффективность его воспроизводства требует усовершенствования на инновационной основе. Учен зарубежный опыт поддержки и развития инновационной экономики и образования. Определены основные направления генезиса интеллектуального капитала в Украине.

Область применения результатов. Результаты исследования могут быть использованы при разработке экономической стратегии Украины, Программы развития инновационного образования в течении жизни.

Выводы. Проведенный анализ подтвердил необходимость поддержки инновационного образования со стороны государства. Взяв за основу собственную модель научно–образовательного процесса, необходимо учитывать также опыт передовых стран мира, например, касательно применения новой модели финансирования – краудфандинга. Причем государственная поддержка развития инновационного образования не только сводится к государственным инвестициям. Это также поддержка экономическими рычагами государственного регулирования экономики корпоративного и частного сектора, венчурного бизнеса, который активно поддерживает развитие инновационного образования. Также заслуживает особого внимания развитие корпоративной модели образования, распространения «бірюзовых организаций». Необходимо осуществить переход от «линейной модели» управления к «кооперативной», которая согласует интересы науки, образования и бизнеса и будет содействовать развитию интеллектуально–инновационного капитала в Украине: сосредоточит внимание на развитии высших когнитивных навыков, которые включают в себя критическое и аналитическое мышление, коммуникативность, гибкость, креативность и т.д., а также постоянное инновационное обучение на протяжении жизни, что ускорит переход к экономике интеллектуально–инновационного капитала.

Ключевые слова: государственная политика регулирования инновационного образования, инновационное образование, экономика интеллектуально–инновационного капитала, «бірюзовые организации», краудфандинг.

LICH V.N.
CHERNYAVSKA Y. B.

State support of innovative education as a necessary condition for the formation of the economy of intellectual and innovative capital

The subject of the research is the state regulation of innovative education as a necessary

condition for the formation of the economy of intellectual and innovative capital.

The purpose of the article is to identify problems in the national economy and education, a modern analysis of the advanced experience of the countries of the world in the development of an innovative economy, modern education, and to determine the role of the state in this process.

Research methods. The work uses a set of general and special (induction, deduction, macroeconomic analysis) methods of economic research, which made it possible to ensure its consistency and goal achievement.

Results of work. The article notes that Ukraine has a fairly powerful educational, scientific and innovative potential, but the efficiency of its reproduction requires improvement on an innovative basis. The foreign experience of support and development of an innovative economy and education was taken into account. The main directions of the genesis of intellectual capital in Ukraine have been determined.

Scope of the results. The research results can be used in the development of the economic strategy of Ukraine, the Program for the development of innovative education throughout life.

Conclusions. The analysis has confirmed the need for support of innovative education from the state. Taking as a basis our own model of the scientific and educational process, it is also necessary to take into account the experience of advanced countries of the world, for example, regarding the application of a new funding model – crowdfunding. Moreover, state support for the development of innovative education is not only reduced to state investments. It is also support by economic levers of state regulation of the economy of the corporate and private sector, venture business, which actively supports the development of innovative education. Also deserves special attention to the development of the corporate model of education, the spread of «turquoise organizations». It is necessary to make a transition from a «linear model» of management to a «cooperative» one, which harmonizes the interests of science, education and business and will contribute to the development of intellectual and innovative capital in Ukraine: it will focus on the development of higher cognitive skills, which include critical and analytical thinking, communication, flexibility, creativity, etc., as well as continuous innovative learning throughout life, which will accelerate the transition to an economy of intellectual and innovative capital.

Key words: state policy of regulation of innovative education, innovative education, economics of intellectual and innovative capital, «turquoise organizations», crowdfunding.

Постановка проблеми. Перехід до постіндустріального суспільства вимагає від населення переорієнтації, зокрема, на сферу послуг, генерування творчих та інноваційних ідей, нестандартних підходів, нової організації праці і виробництва. Очевидно, що визначення основних напрямів розвитку економіки інтелектуального капіталу на основі інноваційної неперервної освіти та певного набору інструментарію дасть змогу пришвидшити ці процеси.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вплив вищої освіти на формування людського капіталу розглядали як вітчизняні, так і зарубіжні економісти, зокрема, Л.К. Семів, Р.А. Семів, Н.М. Гвоздик [13,2], зробивши акцент на підвищенні ролі фінансування з боку держави наукових розвідок, але не зазначивши джерела цих фінансувань, В. Ціпуринда [3], визначивши фактори формування інтелектуального капіталу, Г.Л. Ступнікер та В.А. Бабаенко [4] працювали над ефективним використанням інтелектуального

потенціалу в закладах вищої освіти. Проте передумови ефективного розвитку інтелектуального капіталу та джерела фінансування залишилися не достатньо дослідженими.

Метою статті є виявлення проблем в національній економіці та освіті, аналіз передового досвіду країн світу у розвитку інноваційної економіки, сучасної освіти та визначення місця держави у цьому процесі.

Виклад основного матеріалу. Будь-яка країна світу може розраховувати на прорив в соціально-економічному розвитку лише за умов високого рівня прогресу освіти, науки, інновацій. Україна за індексом людського розвитку (ІЛС) посідає 74 місце серед 189 країн і територій, за обсягом ВВП на одну особу – 111 місце серед 185 країн. А от за індексом освіти – 47 місце серед 189 країн світу. За рейтингом науково-технічної активності 39 місце серед 197 країн світу. [5]. Отже, можна стверджувати, що ми маємо достатньо потужний освітній і науково-іннова-

ційний потенціал, проте використовується він в недостатній мірі. Причинами є, зокрема, неузгодженість взаємозв'язку між освітньою, науково–інноваційною діяльністю та реальним сектором економіки.

У ефективному розширеному відтворенні людського капіталу потрібна комплексна взаємодія держави, бізнесу і самої людини. Звичайно саме держава повинна вибудувати стратегію та тактику генезису інтелектуально–інноваційного капіталу.

В більш ранніх публікаціях ми акцентували увагу на доцільності об'єднання сил держави, бізнесу і населення у підвищенні ефективності інноваційної неперервної освіти [6,7,8] Більше того, такі проекти вже впроваджуються на теренах української освіти. Наприклад, UNIT City (Київ) [9], де на одній платформі поєднано життя, праця, навчання, розвиток інновацій, екосистема. Необхідно, якби такі проекти безпосередньо співпрацювали з вітчизняними вищими та професійно–технічними навчальними закладами.

А серед державних ВНЗ, які найбільш наближені до реалізації концепції сталого інноваційного розвитку на ґрунті поєднання теорії з практикою та наукою може виступати Київський політехнічний університет ім. І. Сікорського. Він створив інноваційну систему до складу якої увійшли Міжнародний фестиваль інноваційних проектів, стартапів, інноваційний холдинг, стартап–школа, науковий парк, бізнес–інкубатор. Необхідно на державному рівні стимулювати розширення наукових парків на базі вітчизняних навчальних закладів.

Розглянемо досвід розвинених країн світу у сфері становлення інноваційної економіки, освіти, їх підтримки з боку держави.

Велика Британія не має децентралізованої політики щодо креативної економіки, але різні державні організації інвестують у неї кошти, надаючи підтримку у креативній сфері. Так, Мистецька рада Англії вкладає гроші з урядового бюджету та Національної лотереї у розвиток мистецтва в Англії, допомагає організаціям креативного сектору отримати доступ до фінансових ресурсів і підтримки бізнесу. Організація Creative Scotland розподіляє фінансування для мистецтва та креативних індустрій з двох основних джерел – уряду Шотландії та Національної лотереї [10].

У Великобританії існують дві основні стратегії національного масштабу: перша – впровадження інновацій в освіту, друга – відкрита міграційна

політика, яка забезпечила підприємствам необхідний приплив талановитих професіоналів.

Вони використовують нові моделі фінансування, зокрема, такі як краудфандинг, який виступає альтернативою кредиту.

Німеччина пропонує стартапам хорошу інфраструктуру і велику кількість можливостей та підтримки. Федеральний уряд Німеччини передбачив налаштування цифрової економіки на міжнародну конкурентну боротьбу, перетворення на «країну цифрового зростання номер один у Європі». При цьому забезпечують більш високу мотивацію молодим креативним іноземним підприємцям. Інтенсивно вкладають державні інвестиції у Фонд засновників фірм високих технологій.

Відомо, що економічна система США є найбільш розвинута у світі завдяки упровадженню нових технологій. Ще у 2010 році Американською асоціацією адміністрації шкіл було проведено дослідження «Готовність до інновацій». Дослідження продемонструвало тенденцію, згідно з якою все більше компаній хочуть наймати працівників, які володіють здатністю ефективно брати участь у різних мозкових штурмах, вирішеннях актуальних проблем, креативно співпрацювати, вносити та одночасно генерувати нові ідеї [11].

Досвід передових інноваційних вітчизняних та зарубіжних компаній доводить ефективність впровадження корпоративної освіти у генеруванні нових прогресивних ідей. Сюди відносяться відвідування форумів, конференцій, майстер–класів та марафони інших корисних інструментів. Прогресивні компанії постійно відвідують інші світові фірми та різноманітні передові освітні проекти, переймаючи їх досвід.

На нашу думку, одним з напрямів розвитку інноваційної неперервної освіти можуть стати «бірюзові організації». Бірюзові організації – це компанії з позитивним впливом на суспільство і світ, груповими рішеннями і неформальними відносинами у колективі. Це організації майбутнього, які повинні стати основним пріоритетом у трансформації сучасних систем управління. Саме в такій організації буде і гнучкість, і швидкість, і інноваційна неперервна освіта дорослого населення впродовж життя. Це колегіальне управління. Саме робота у команді – це те, чого, зокрема, не вистачає українським підприємствам для більш інтенсивного інноваційного розвитку та зростання вітчизняного інтелектуального капіталу.

ІННОВАЦІЙНО–ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

Україна втрачає конкурентоспроможність свого інноваційного потенціалу, особливо на заключних стадіях комерціалізації результатів дослідницько–інноваційного продукту. На заводі стає «лінійна модель» управління інноваційним циклом, тобто розрізненість університетів, НДІ і виробництва. А ось «кооперативна модель» узгодить інтереси науки, освіти і бізнесу та введе її на якісно новий рівень.

Наразі активізувалася когорта вітчизняних інвесторів у пошуках нових ідей та інноваторів, сподіваючись на високий зиск вкладання коштів на етапі стартапів. Але, все ж таки, на нашу думку, поки що цей процес не поставлений на потокові рейки. Також ще одним методом пришвидшення комерціалізації результатів науково–технічних розробок є інститут патентування та отримання ліцензій.

Економіка інтелектуально–інноваційного капіталу – це така еколого–соціально–економічна система, яка формується на основі всіх позитивних складових попередніх способів виробництва та забезпечує зростання добробуту населення, умов життя шляхом переважно інноваційно–інформаційного розвитку на основі рівноправного прогресу підприємств різних форм власності та, відповідно, їх ефективної господарської діяльності [1].

Серед загальноосвітніх тенденцій розвитку суспільства безперервна інноваційна освіта набуває все більшого значення оскільки на державному рівні зростає роль людського капіталу у природі національного багатства.

Людський капітал у національному багатстві світового співтовариства складає 64%, природний капітал – 20%, а фізичний – лише 16%. Питомо вага людського капіталу у розвинених країнах (Фінляндія, Швейцарія, Німеччина, Японія, США) становить 80 % їхнього національного багатства.

Розвиток людського капіталу, зокрема, залежить від прискорення темпів оновлення професійних знань. Нині щорічно оновлюється близько 5% теоретичних і 20 % професійних знань. Одиниця виміру старіння знань фахівця, прийнята у США – період «напіврозпаду» компетентності, тобто зниження її на 50% внаслідок появи нової інформації, показує, що за багатьма професіями цей період настає менш ніж через 5 років. [12]. Таким чином, мотивація до підвищення власної професійної кваліфікації та продовження неперервної інноваційної освіти після закінчення вищих навчальних закладів для особистості оче–

видна. Це й підвищення конкурентозадатності в професійній сфері, а також можливість адаптуватися до сучасних мінливих умов життєдіяльності.

Таким чином стало зрозумілим, що запити сучасних підприємців, особливо тих, хто стрімко розвивається та потребує інноваційних техніко–технологічних рішень неможливо задовільнити в рамках існуючих форм традиційної освіти. Хоча вона також безперечно необхідна і важлива. Для того, щоб подолати проблему невідповідності сформованої системи освіти потребам ринку праці, потрібно впроваджувати постійну інноваційну освітню діяльність населення як на робочому місці, так і популяризувати переваги особистісного саморозвитку та самовдосконалення.

Сьогодні роботодавцям потрібні високо кваліфіковані, високотехнологічні, інноваційні, креативні працівники. Роботодавці тестують здобувачів робочих місць на етапі прийому на роботу, перш за все в тому, що культивує в собі дана особа. Як людина створює себе сама. З усіх навичок які приводять чи не приводять до конкретного результату є, перш за все, самодисципліна та аналітичне творче мислення.

Вже сьогодні стає зрозумілим, що буде зменшуватись потреба в фізичних навичках і базових когнітивних. Але буде зростати попит на технологічні, соціальні, екологічні, емоційні та вищі когнітивні навички. Перш за все це:

- критичне мислення, вміння структуровано вирішувати проблеми, логічно пояснювати свої думки та шукати релевантну інформацію;
- сфера комунікацій, публічні виступи, активне слухання, вміння задати правильні запитання;
- планування, тайм–менеджмент та визначення пріоритетів;
- гнучкість мислення, креативність та уява, вміння навчатись та приймати чужу точку зору, переносити свої знання на інший контекст;
- міжособистісні навички, вміння вести перемовини у форматі виграшу для обох сторін процесу, емпатія, вміння надихати та мотивувати різних людей, здатність до колаборації та ін.;
- вміння постійно навчатись та втілювати нові знання в життя.

ООН визначило 2021 рік – роком креативної економіки задля досягнення цілей сталого розвитку. Креативність йде поруч з діджиталізацією і цифровізацією. Україна займає сьогодні передові позиції у світі в якій діджиталізація відбуваєть–

ся стрімкими темпами. Візьмемо для прикладу хоча б застосунок Дія у смартфоні. Цей додаток, винайдений українськими ІТ–шниками, перший у світі найзручніший спосіб отримання державних послуг. А через опцію Дія–бізнес в цьому ж додатку кожен підприємець має змогу безкоштовно отримати консультації щодо ведення бізнесу від провідних експертів (наприклад, як відкрити ФОП, що таке діджетал–маркетинг, як побудувати організаційну структуру власної компанії та інше.) Пандемія змусила замислитися над тими викликами і загрозами які постали перед нами у вигляді ізоляції, необхідності дотримуватися дистанції та комунікувати на відстані – з одного боку, а з іншого – це дало значний поштовх для розвитку альтернативних інструментів – це і онлайн платформи для освіти, перехід багатьох бізнесів в систему онлайн. На сучасному етапі вже можливо здійснити трансформаційний стрибок, якщо буде існувати бачення ІТ–візюнера, який зможе прорахувати ступінь впливу соціальних мереж та інших ІТ–технологій на ефективність, корисність та соціальний ефект для економіки України та українців.

Не дивлячись на певні прориви та позитивні зрушення у сфері інноваційної освіти в Україні залишається ще багато не вирішених проблем. Зокрема, створення на державному рівні належних умов для молодих науковців. Адже це питання нашого стратегічного майбутнього. Ми вважаємо, що для підвищення науковомісткості та інноваційності слід оплачувати: публікації наукових статей у вітчизняних та іноземних виданнях; участь у всеукраїнських та міжнародних конференціях; підготовку монографій, посібників та підручників тощо. Сьогодні внаслідок низького рівня оплати послуг праці науковців поширена їх зайнятість за сумісництвом, що негативно відображується на якості та кількості інноваційних досліджень.

Наряду з загальним підвищенням оплати послуг праці науково–педагогічних працівників, слід звернути увагу на адресну підтримку молодих дослідників, виділяти на конкурсній основі гранти дослідницьким лабораторіям, створювати сприятливі умови для їх кар’єрного зростання.

Недостатнє фінансування наукових досліджень, низький попит на наукові розробки реального сектору економіки, падіння в суспільстві престижу наукової праці, і пов’язаний з цим процес відтоку наукових кадрів і в подальшому буде знекровлювати нашу наукову сферу.

Тому завданнями першочергової важливості має стати підтримка з боку держави, перш за все, фінансовими вливаннями в розвиток освіти і науки. В підсумку ми отримуємо більшу додану вартість за рахунок інвестування в молодих науковців які створюють інноваційну продукцію.

Висновки

Проведений аналіз підтвердив необхідність підтримки інноваційної освіти з боку держави. Взнявши за основу власну модель науково–освітнього процесу, необхідно враховувати також досвід передових країн світу, наприклад, щодо застосування нової моделі фінансування – краудфандингу. Причому державна підтримка розвитку інноваційної освіти не тільки зводиться до державних інвестицій. Це також підтримка економічними важелями державного регулювання економіки корпоративного та приватного сектора, венчурного бізнесу, який активно підтримує розвиток інноваційної освіти. Також заслуговує на особливу увагу розвиток корпоративної моделі освіти, поширення «бірюзових організацій». Необхідно здійснити перехід від «лінійної моделі» управління до «кооперативної моделі», яка узгодить інтереси науки, освіти і бізнесу та буде сприяти розвитку інтелектуально–інноваційного капіталу в Україні; зосередити увагу на розвитку вищих когнітивних навичок, які включають в себе критичне та аналітичне мислення, комунікативність, гнучкість, креативність тощо та постійне інноваційне навчання впродовж життя, що прискорить перехід до економіки інтелектуально–інноваційного капіталу.

Список використаних джерел

1. Економіка інтелектуального капіталу: сутність та особливості формування в будівництві: кол. монографія у двох частинах / за заг. ред. В.М. Лича. – К.: КНУБА, 2017. – 195 с.
2. Гвоздик Н.М. Роль держави у формуванні і розвитку людського капіталу. / Н.М. Гвоздик. // Ефективна економіка. – 2014. – №5. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2993>.
3. Ціпуринда В. Фактори формування інтелектуального капіталу. / В. Ціпуринда // Вісник КНТЕУ. – 2013. – №2. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://visnik.knute.edu.ua/files/2013/O2/2.pdf>
4. Ступнікер Г. Л. Інтелектуальний потенціал як ключовий чинник формування інтелектуального фор-

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

мування інтелектуального капіталу ЗВО України / Г. Л. Ступнікер, В. А. Бабенко // Економічний простір. Збірник наукових праць. 2021. ПДАБА. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/792>

5. Україна продовжує крокувати вперед до кращого розвитку людського потенціалу / Організація об'єднаних націй. Україна. Електронний ресурс. Режим доступу <https://ukraine.un.org/uk/105324-ukraine-prodovzhue-krokovati-vpered-do-kraschogo-rozvitku-lyudskogo-potencialu>

6. Лич В.М. Трудовий потенціал: теорія та практика відтворення: монографія. / В.М. Лич – К.: Наук. світ, 2003.

7. Чернявська Ю.Б. Удосконалення профорієнтаційної роботи – необхідна умова формування сучасного молодіжного ринку праці / Ю.Б. Чернявська // Вісник Бердянського університету менеджменту та бізнесу. №4 (28), 2014, с. 113–117.

8. Чернявська Ю.Б. Профорієнтація як чинник удосконалення державного регулювання ринку праці / Ю.Б. Чернявська // Формування ринкових відносин в Україні: збірник наук. праць. – Вип.2 (129) / Наук. ред. І.Г. Манцуров. – К., 2012. – С.188–193.

9. Чернявська Ю.Б. Проблеми підприємництва і торгівлі у будівельній галузі України: шляхи вирішення. / Ю.Б. Чернявська // Маркетингові стратегії, підприємство і торгівля: сучасний стан, напрямки розвитку : Матеріали II Міжнародної наук.–практ. інтернетконф. : (Київ, 29 квітня 2021 року : тези доповідей). Відп. ред. П. В. Захарченко. Київ : КНУБА, 2021. – С.133–135.

10. Культурне багатство: як креативна економіка Британії всіх перемагає і чому нам теж так треба. – <http://www.lac.org.ua//kulture-bahatstvo-yak-kreatyvna-ekonomika-brytaniji-vsih-peremahaje-i-chomu-nam-tezh-tak-treba/>.

11. STEAM – Not STEM Whitepaper.– <http://steam-notstem.com/articles/whitepaper/>

12. Освіта протягом життя як чинник людського розвитку. Аналітична записка. / Національний інститут стратегічних досліджень. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/osvita-protyagom-zhittya-yak-chinnik-lyudskogo-rozvitku>

13. Семів Л.К. Вплив вищої освіти на формування людського капіталу в умовах переходу до економіки знань. / Л.К. Семів, Р.А. Семів // Регіональна економіка. – 2009. – С. 16. Електронний ресурс. Режим доступу: file:///C:/Users/gnyiz/Downloads/regek_2009_1_4.pdf

References

1. Economics of intellectual capital: the day and the peculiarity of the form in business: count. monograph in two parts / for zag. ed. V.M. Lich. – K.: KNUBA, 2017. — 195 p.

2. Гвоздик Н.М. The role of the state in the formation and development of human capital. / Н.М. Carnation. // Effective economy. – 2014. – №5. [Electronic resource]. Access mode: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2993>.

3. Tsipurinda V. Factors of intellectual capital formation. / V. Tsipurinda // Bulletin of KNTEU. – 2013. – №2. . [Electronic resource]. Access mode: <http://visnik.knute.edu.ua/files/2013/02/2.pdf>

4. Stupniker GL Intellectual potential as a key factor in the formation of intellectual formation of intellectual capital of the Free Economic Zone of Ukraine / GL Stupniker, VA Babenko // Economic space. Collection of scientific works. 2021. PDABA. [Electronic resource]. Access mode: <http://www.prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/792>

5. Ukraine continues to move forward to better human development / United Nations. Ukraine. Electronic resource. Access mode <https://ukraine.un.org/uk/105324-ukraine-prodovzhue-krokovati-vpered-do-kraschogo-rozvitku-lyudskogo-potencialu>

6. Лич В.М. Labor potential: theory and practice of reproduction: monograph. / В.М. Lich – K.: Nauk. world, 2003.

7. Chernyavska Yu.B. Improving career guidance work – a necessary condition for the formation of the modern youth labor market / Yu.B. Chernyavska // Bulletin of Berdyansk University of Management and Business. №4 (28), 2014, p. 113–117.

8. Chernyavska Yu.B. Career guidance as a factor in improving the state regulation of the labor market / Yu.B. Chernyavska // Formation of market relations in Ukraine: a collection of sciences. wash. – Vip.2 (129) / Nauk. ed. I.G. Mantsurov. – K., 2012. – P.188–193.

9. Chernyavska Yu.B. Problems of entrepreneurship and trade in the construction industry of Ukraine: solutions. / Ю.Б. Chernyavska // Marketing strategies, entrepreneurship and trade: current status, directions of development: Materials of the II International scientific-practical. internetconf. : (Kyiv, April 29, 2021: abstracts). Resp. ed. PV Zakharchenko. Kyiv: KNUBA, 2021. – P, 133–135.

10. Cultural wealth: how Britain's creative economy is winning everyone and why we need it so much. – <http://www.lac.org.ua//kulture-bahatstvo-yak-kreatyvna-ekonomika-brytaniji-vsih-peremahaje-i-chomu-nam-tezh-tak-treba/>.

11. STEAM – Not STEM Whitepaper.– <http://steam-notstem.com/articles/whitepaper/>

12. Lifelong learning as a factor of human development. Analytical note. National Institute for Strategic Studies. Electronic resource. Access mode: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/osvita-pro-tyagom-zhittya-yak-chinnik-lyudskogo-rozvitku>

13. Semiv LK Influence of higher education on the formation of human capital in the transition to the knowledge economy / L.K. Semiv, RA Semiv // Regional Economy. – 2009, №1. Pp. 15–26. [Electronic resource]. Access mode: http://ird.gov.ua/pe/re200901/re200901_015_SemivLK,SemivRA.pdf

Дані про авторів

Лич Володимир Миколайович,

д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії, обліку та оподаткування Київського національного університету будівництва і архітектури

e-mail: kapitall335@ukr.net

Чернявська Юлія Борисівна,

к.е.н., доцент, доцент кафедри економічної теорії, обліку та оподаткування Київського національного університету будівництва і архітектури

e-mail: gnyiztwp@ukr.net

Данные об авторах

Лыч Владимир Николаевич,

д.э.н., профессор, заведующий кафедрой экономической теории, учета и налогообложения Киевского национального университета строительства и архитектуры

e-mail: kapitall335@ukr.net

Чернявская Юлия Борисовна,

к.э.н., доцент, доцент кафедры экономической теории, учета и налогообложения Киевского национального университета строительства и архитектуры

e-mail: gnyiztwp@ukr.net

Data about the authors

Vladimir Lich,

Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Economic Theory, Accounting and Taxation, Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: kapitall335@ukr.net

Yuliya Chernyavska,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economic Theory, Accounting and Taxation, Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: gnyiztwp@ukr.net

УДК 330

<https://doi.org/10.5281/zenodo.5807276>

ОЛЬШАНСЬКА О.В.

ПУЗИРЬОВА П.В.

Механізм державної фінансової підтримки стимулювання інновацій в інтегрованих кластерах

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти визначення сучасного механізму державної фінансової підтримки стимулювання інновацій в інтегрованих кластерах.

Метою дослідження є: дослідження основ та базових елементів механізму державної фінансової підтримки стимулювання інновацій та інноваційної діяльності інтегрованих кластерів в сучасних умовах.

Методи дослідження. В процесі написання статті було використано загально-наукові та спеціальні методи дослідження економічних явищ та процесів, які використовуються при фінансовій підтримці стимулювання інновацій та інноваційної діяльності в інтегрованих кластерах.

Результати роботи. В результаті написання статті було встановлено, що ефективність системи фінансування інновацій насамперед визначається результатом підвищення обсягу й результативності використання фінансових ресурсів, що задіяні у процесі створення інновацій. Збільшення та прискорений ріст фінансової віддачі впливає на результат проведеної фінансової політики та кінцеві результати щодо створення інновацій в інтегрованих кластерах. На основі інституційного забезпечення у галузі фінансування та підтримки інноваційної діяльності інтегрованих кластерів пріоритетною метою державної інноваційної політики в Україні визначено створення передумов соціально-економічних, організаційно-правових підвалин для ефективного процесу відтворення, розвитку й використання наукового, технологічного, інноваційно-інтелектуального потенціалу країни. Фінансо-

во-економічні методи стимулювання економічних інтересів інтегрованих кластерів щодо введення інновацій в процес виробництва та їх комерціалізації, модернізації та реконструкції старої техніки й обладнання у їх виробництві становлять траєкторію побудови фінансових відносин, законодавчо закріплених у відповідних нормативних актах, за допомогою яких визначаються відповідне формування, розподіл й використання методів фінансування, фінансових ресурсів, потреб інтегрованого виробництва. Механізм фінансового забезпечення інновацій інтегрованих кластерів являє собою дуже складний динамічний процес, який постійно змінюється та вдосконалюється, проте незмінними фінансовими механізмами забезпечення фінансування інноваційної діяльності, й досі залишаються власні кошти інтегрованих кластерів, тобто процес самофінансування.

Галузь застосування результатів. Економіка, інноваційна діяльність, кластерне підприємництво, фінансування, глобалізація.

Висновки. Встановлено, що механізм державної фінансової підтримки стимулювання інновацій надає змогу визначити основні завдання, принципи та шляхи реалізації інноваційної програми держави щодо підтримки та реалізації інновацій для інтегрованих кластерів. Встановлено, що основні напрямки державного стимулювання інноваційного розвитку полягають у чіткому правильному впровадженні та реалізації ефективної стимулюючої інноваційної політики держави, яка спрямована на загальне економічне зростання інноваційної активності, створення сприятливого інвестиційного клімату щодо реалізації інноваційних проектів, а також запровадження на державному рівні спеціальних стимулів реалізації інноваційної діяльності. Визначено, що порядок фінансового забезпечення інноваційних проектів для кожного інтегрованого об'єднання має свою специфіку, яка безпосередньо пов'язана із характером впровадження інновацій. Доведено, що найважливішим фінансовим джерелом, яке надає можливість досягти інноваційної переваги є бюджетне фінансування та самофінансування. Встановлено, що за рахунок коштів бюджету мають право на існування цільові комплексні реформи та програми, відбувається поточне фінансування інноваційної діяльності інтегрованих кластерів та їх подальший розвиток.

Ключові слова: механізм, фінансова підтримка, стимулювання інновацій, інтегровані кластери, інтегровані об'єднання, інновації, інституційне забезпечення.

ОЛЬШАНСКАЯ А.В.
ПУЗЫРЁВА П.В.

Механизм государственной финансовой поддержки стимулирования инноваций в интегрированных кластерах

Предметом исследования являются теоретические и практические аспекты определения современного механизма государственной поддержки стимулирования инноваций в интегрированных кластерах.

Целью исследования является: исследование основ и базовых элементов механизма государственной поддержки стимулирования инноваций и инновационной деятельности интегрированных кластеров в современных условиях.

Методы исследования. В процессе написания статьи использовались общенаучные и специальные методы исследования экономических явлений и процессов, которые используются при финансовой поддержке стимулирования инноваций и инновационной деятельности в интегрированных кластерах.

Результаты работы. В результате написания статьи было установлено, что эффективность системы финансирования инноваций, прежде всего, определяется результатом повышения объема и результативности использования финансовых ресурсов, задействованных в процессе создания инноваций. Увеличение и ускоренный рост финансовой отдачи влияет на результат проводимой финансовой политики и конечные результаты создания инноваций в интегрированных кластерах. На основе институционального обеспечения в области финансирования и поддержки инновационной деятельности интегрированных кластеров приоритетной целью государственной инновационной политики в Украине определено создание предпосылок социально-

економічних, організаційно–правових основ для ефективного воспроизводства, розвитку і використання наукового, технологічного, інноваційно–інтелектуального потенціала країни. Фінансово–економічні методи стимулювання економічних інтересів інтегрованих кластерів по введенню інновацій в процес виробництва і їх комерціалізації, модернізації і реконструкції старої техніки і обладнання в їх виробництві становлять траєкторію побудови фінансових відносин, законодавчо закріплених в відповідних нормативних актах, за допомогою яких визначається відповідне формування, розподіл і використання методів фінансування, фінансових ресурсів, потребностей інтегрованого виробництва. Механізм фінансового забезпечення інновацій інтегрованих кластерів представляє собою дуже складний динамічний процес, постійно змінюючийся і удосконалюючийся, однак незмінними фінансовими механізмами забезпечення фінансування інноваційної діяльності до сих пор залишаються власні засоби інтегрованих кластерів, то є процес самофінансування.

Область застосування результатів. Економіка, інноваційна діяльність, кластерне підприємництво, фінансування, глобалізація.

Висновки. Встановлено, що механізм державної фінансової підтримки стимулювання інновацій дозволяє визначити основні завдання, принципи і шляхи реалізації інноваційної програми держави по підтримці і реалізації інновацій для інтегрованих кластерів. Встановлено, що основні напрями державного стимулювання інноваційного розвитку включаються в чітке правильне впровадження і реалізації ефективної стимулюючої інноваційної політики держави, яка направлена на загальний економічний ріст інноваційної активності, створення сприятливого інвестиційного клімату по реалізації інноваційних проєктів, а також впровадження на державному рівні інноваційної діяльності. Встановлено, що порядок фінансового забезпечення інноваційних проєктів для кожного інтегрованого об'єднання має свою специфіку, яка напряму пов'язана з характером впровадження інновацій. Доведено, що найважливішим фінансовим джерелом, що дозволяє досягти інноваційного переваги, є бюджетне фінансування і самофінансування. Встановлено, що за рахунок засобів бюджету мають право на існування комплексні цільові реформи і програми, відбувається поточне фінансування інноваційної діяльності інтегрованих кластерів і їх подальше розвиток.

Ключові слова: механізм, фінансова підтримка, стимулювання інновацій, інтегровані кластери, інтегровані об'єднання, інновації, інституційне забезпечення.

OLSHANSKA O.V.
PUZYROVA P.V.

The mechanism of public financial support for stimulation of innovation in integrated clusters

The subject of this research is theoretical and practical aspects of defining a modern mechanism of state support for stimulating innovation in integrated clusters.

The aim of the research is: to study the foundations and basic elements of the mechanism of state support for stimulating innovation and innovative activity of integrated clusters in modern conditions.

Research methods. In the process of writing the article, general scientific and special methods of researching economic phenomena and processes were used, which are used with financial support to stimulate innovation and innovation in integrated clusters.

Results of the investigation. Because of writing the article, it was found that the effectiveness of the innovation financing system is primarily determined by the result of increasing the volume and efficiency of the use of financial resources involved in the process of creating innovations. The increase and accelerated growth of financial returns affects the result of the ongoing financial policy and the results of creating innovations in integrated clusters. On the basis of institutional support in the field of financing and support for innovative activities of integrated clusters, the priority goal of the

state innovation policy in Ukraine is to create the prerequisites for socio–economic, organizational and legal foundations for effective reproduction, development and use of the country's scientific, technological, innovative and intellectual potential. Financial and economic methods of stimulating the economic interests of integrated clusters on the introduction of innovations in the production process and their commercialization, modernization and reconstruction of old technology and equipment in their production constitute the trajectory of building financial relations, legislatively enshrined in the relevant regulatory acts, through which the appropriate formation, distribution and the use of financing methods, financial resources, the needs of integrated production. The mechanism of financial support for innovations of integrated clusters is a very complex dynamic process that is constantly changing and improving, but the unchanged financial mechanisms for providing funding for innovative activities are still the own funds of integrated clusters, that is, the process of self–financing.

Scope of the results. *Economy, innovation, cluster entrepreneurship, financing, globalization.*

Conclusions. *It has been established that the mechanism of state financial support for stimulating innovation makes it possible to determine the main tasks, principles and ways of implementing the state's innovation program to support and implement innovations for integrated clusters. It has been established that the main directions of state stimulation of innovative development are in the clear correct implementation and implementation of an effective stimulating innovation policy of the state, which is aimed at the general economic growth of innovative activity, the creation of a favorable investment climate for the implementation of innovative projects, as well as the introduction of innovative activities at the state level. It has been established that the procedure for financial support of innovative projects for each integrated association has its own specifics, which is directly related to the nature of the implementation of innovations. It has been proven that the most important financial source allowing achieving an innovative advantage is budget financing and self–financing. It has been established that complex targeted reforms and programs have the right to exist at the expense of the budget, and there is ongoing financing of innovative activities of integrated clusters and their further development.*

Key words: *mechanism, financial support, stimulation of innovation, integrated clusters, integrated associations, innovation, and institutional support.*

Formulation of the problem. Globalization transformations of the economy encourage enterprises, and especially integrated clusters, to make the most efficient use of innovations and their innovation potential, which in turn is not possible without state support in the field of innovation financing and appropriate institutional support. Modern enterprises and integrated clusters cannot function effectively without using the innovative potential to the full, which is necessary to meet the needs of consumers and the national economy as a whole. Innovative activities of integrated associations cannot function effectively in conditions of limited resources, opportunities and sufficient funding [1–6].

Analysis of research and publications on the problem. Many works of well-known economists are devoted to the study of the financing of innovations and innovative development, their state support and stimulation, among which the following occupy the main place: Ya. V. Belinska, T. A. Kalyta, Ye. Vakulenko, N. B. Demchyshak, O. I. Shchurevych, Ya. O. Bavdyk, V. V. Dzhedzhula, I. Yu. Yepifanova, N. A. Kazakova, V. D. Stepanenko,

T. K. Kvasha, O. F. Paladchenko, I. V. Molchanova, S. S. Kysil, I. I. Liakh, H. T. Palchevych, L. M. Petrenko, N.H. Pihul, N. A. Dekhtiar, O. V. Liuta, S. V. Svirko, O. O. Shapurov, S. A. Korol and others [1–17].

Presenting main material. The effectiveness of the innovation financing system is primarily determined by the result of increasing the volume and effectiveness of the use of financial resources involved in the process of creating innovations. The increase and accelerated growth of financial returns affect the result of the conducted financial policy and the final results on the creation of innovations in integrated clusters.

The basis of institutional support in the field of financing and support of innovation activity of integrated clusters is based on the basic laws and regulations of Ukraine in the field of financing of innovations: Law of Ukraine «On innovation activity»; Law of Ukraine «On Priority Areas of Science and Technology Development»; Law of Ukraine «On Scientific and Scientific–Technical Activity»; Law of Ukraine «On the special regime of innovation activity of technology parks»; Law of Ukraine «On In–

vestment Activity»; Law of Ukraine «On Holding Companies in Ukraine»; Some issues of determining the medium-term priority areas of innovation at the industry level for 2017 – 2021; On approval of the criteria for assessing the eligibility of state aid to business entities for research, technical development and innovation; Law of Ukraine «On state regulation of activities in the field of technology transfer» as amended in 2015 [14; 7–12].

Thus, on the basis of institutional support in the field of financing and support of innovation activity of integrated clusters the priority goal of the state innovation policy in Ukraine is: creation of preconditions of socio-economic, organizational-legal bases for effective process of reproduction, development and use of scientific, technological, innovation-intellectual potential country, which will lead to the introduction of advanced modern energy and resource-saving technologies for production (works and services), as well as the sale of new types of highly competitive products [17].

The main tasks of the innovation program of the state to support and implement innovations are:

- the development of science through training as the main source of innovative ideas;
- ensuring the legal regulation of innovation;
- establishment of volumes of the state orders for performance of complex scientific and technical programs;
- determination of economic incentives for innovation through the taxation system;
- promoting the development of appropriate infrastructure for innovation [13; 16].
- The key principles of the state innovation program to support and implement innovations are:
  - focus on the innovative path of development of Ukraine's economy;
  - determination of state priorities of innovative development;
  - formation of the regulatory framework in the field of innovation;
  - creating conditions for the preservation, development and use of domestic scientific, technical and innovative potential;
  - ensuring the interaction of science, education, production, financial and credit sphere in the development of innovation;
  - effective use of market mechanisms to promote innovation, support for entrepreneurship in research and production;

- implementation of measures to support international scientific and technological cooperation, technology transfer, protection of domestic products in the domestic market and its promotion on the foreign market;

- financial support, implementation of favorable credit, tax and customs policies in the field of innovation;

- promoting the development of innovation infrastructure;

- information support of subjects of innovation activity;

- training in the field of innovation [8; 14].

In accordance with the main tasks and principles of the state innovation program to support and implement innovations, the main steps of the state innovation program to support and implement innovations were approved [9; 17]:

- Identification and support of priority areas of innovation.

- Formation and implementation of state, sectoral, regional and local innovation programs.

- Creating a regulatory framework and economic mechanisms to support and stimulate innovation.

- Protection of the rights and interests of the subjects of innovation.

- Financial support for the implementation of innovative projects.

- Incentives for commercial banks and other financial institutions that lend to innovative projects.

- Establishment of preferential taxation of innovation entities.

- Supporting the functioning and development of modern innovation infrastructure.

In the organization of the management process for the creation, development and implementation of new technological processes, technologies (products, goods and services) distinguish the following basic areas: financial and economic, organizational and managerial and socio-psychological.

Considering that the mechanism of financial and economic stimulation of innovation activity of integrated clusters can be defined as a process of external and internal influence on financial and economic interests of these associations on introduction of innovations in production, any innovations, replacement, modernization and reconstruction of old equipment, techniques and technologies that lead to improving the technical level, improving the quality of new products sold,

and strengthening the entire innovation potential, the financial and economic methods of stimulating the economic interests of integrated clusters are based on the following rules [8; 10; 11]:

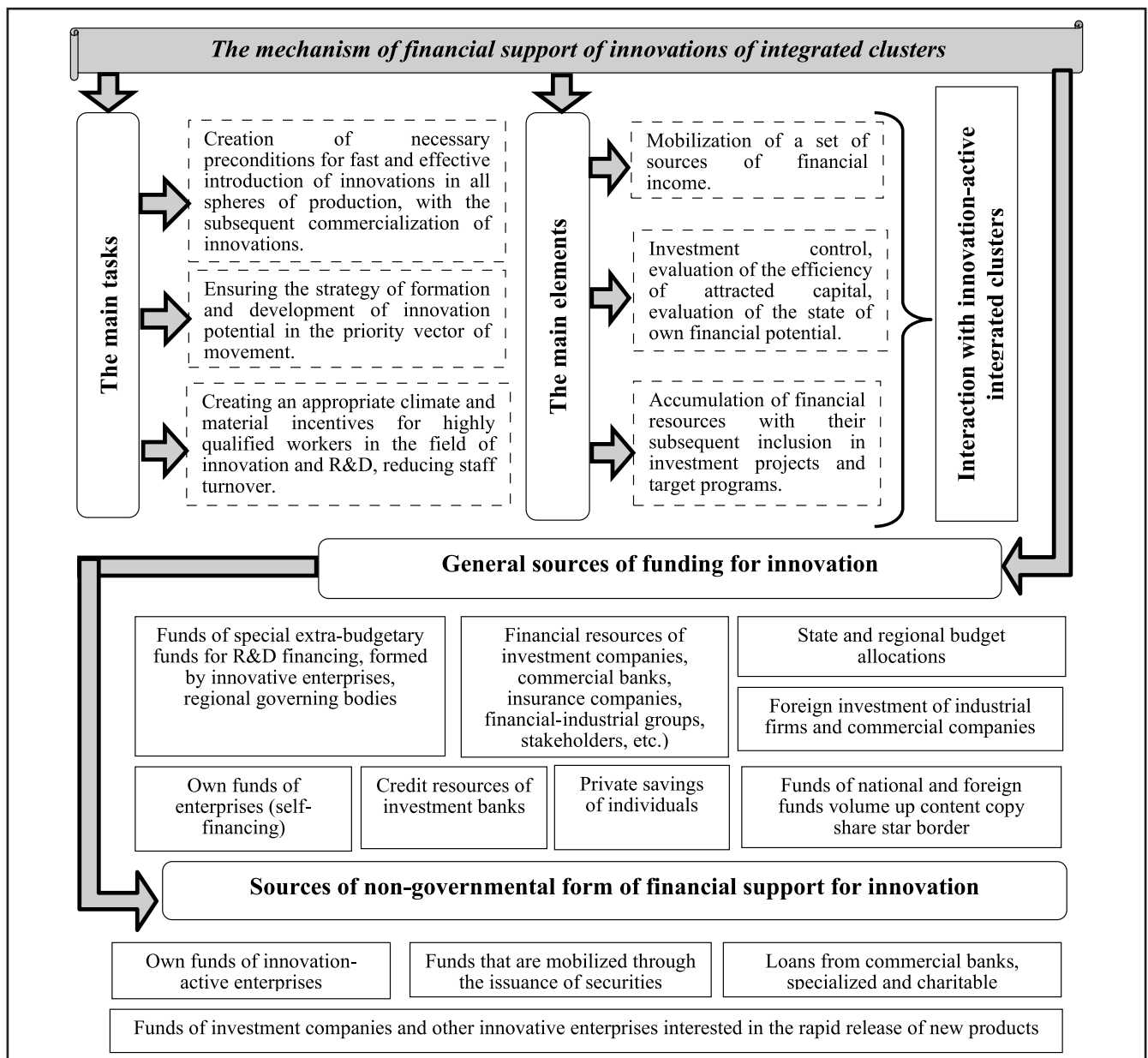
- Financial and economic methods of stimulating innovation are a means of economic influence of the state on the interests of integrated associations, which are to use financial relations in a changing dynamic environment;

- these methods, developed by the state, taking into account the foreign experience of economic development, are based on monetary relations and are manifested in the form of creation, distribution and use of funds;

- Its staff in accordance with the financial policy it pursues develops financial and economic methods of state influence on the economic interests of integrated clusters;

- The purpose of financial and economic methods is to maximize management advantage, its modification, and flexibility in the use of financial instruments, minimization of threats and dangers in destabilizing the support of integrated associations.

Thus, the mechanism of financial and economic methods of stimulating the economic interests of integrated clusters for the introduction of innovations in the production process and their commercialization, modernization and reconstruction of old ma-

Figure 1. The main elements of the mechanism of financial support of innovations of integrated cluster associations and their sources [8; 9; 14]

chinery and equipment in their production constitute a trajectory of financial relations. formation, distribution and use of financing methods, financial resources, needs of integrated production [9; 15; 16].

Thus, the mechanism of financial support of innovation activity of integrated clusters, and as a result of strengthening their innovation potential, should be based on the following bases: target orientation of the system on effective implementation of innovations; systematization, efficiency, complexity, legal substantiation of financial mechanisms; – variety of funding sources; depth and scale of financing, i.e. directing finances to the maximum number of innovations and possible directions of their application; adaptability of the financing system and its individual instruments to changes in the external environment in order to achieve maximum effect.

Thus, the finances of innovation–active integrated clusters in the financing system occupy a key position, as they ensure the creation, production and commercialization of goods for various purposes, household items, the latest scientific and technological information and other types of intellectual processes [8; 9].

The mechanism of financial support of innovations of integrated clusters performs the main tasks and is a very complex dynamic process, which is constantly changing and improving, but unchanged financial mechanisms of providing funding for innovation, and remain as shown in Fig. 1. It is seen that the main financial source is the own funds of integrated clusters, i.e. the process of self–financing. Finally yet importantly is the accumulation of a certain share of funds in joint stock companies, as they are the ones who have the opportunity to place their shares among stakeholders. An important aspect in the financial support of innovations of integrated clusters today belongs to commercial credit, using increasingly new and progressive forms (loan price, loan repayment, organization of banking control of the loan agreement, etc.).

Practice shows that a bank loan to counteract budget financing provides an opportunity for integrated clusters to increase the profitability of their innovative innovations and, as a rule, is a more adequate and effective tool for accumulating funds for strategic periods. However, banking and credit institutions focus on targeting the minimum financial and credit risk, which cannot always be guaranteed by a business unit moving in the vector of innova-

tion, so there is an urgent need for sources of riskier financing – venture.

Conclusions

Thus, the mechanism of state financial support to stimulate innovation allows to determine the main tasks, principles and ways of implementing the state innovation program to support and implement innovation for integrated clusters, to establish the main directions of state stimulation of innovation development, which are clear implementation and implementation of effective stimulating innovation policy the state, which is aimed at the overall economic growth of innovation activity, the creation of a favorable investment climate for the implementation of innovation projects, as well as the introduction at the state level of special incentives for innovation. The procedure for financing innovation projects for each integrated association has its own specifics, which is directly related to the nature of innovation. Thus, the most important financial source that provides an opportunity to achieve an innovative advantage is budget financing and self–financing. Targeted comprehensive reforms and programs have the right to exist at the expense of the budget, the current financing of innovation activities of integrated clusters and their further development takes place.

Список використаних джерел

1. Белінська Я. В. Державна політика фінансового забезпечення інвестиційно–інноваційної діяльності на засадах державно–приватного партнерства в Україні / Я. В. Белінська, Т. А. Калита // Причорноморські економічні студії. – 2018. – Вип. 29(2). – С. 63–70.
2. Вакуленко Є. Фінансування інновацій транснаціональними корпораціями / Є. Вакуленко // Ринок цінних паперів України. – 2015. – № 1–2. – С. 65–70.
3. Демчишак Н. Б. Роль іноземних інвестицій у фінансуванні інноваційного розвитку підприємств України / Н. Б. Демчишак, О. І. Щуревич, Я. О. Бавдик // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Економічна. – 2020. – Вип. 98. – С. 55–62.
4. Джеджула В. В. Залучені джерела у фінансуванні інноваційної діяльності підприємств / В. В. Джеджула, І. Ю. Єпіфанова // Економічний аналіз. – 2015. – Т. 21, № 2. – С. 69–74.
5. Єпіфанова І. Ю. Сучасний стан та перспективи покращення фінансування інноваційної діяльності власним капіталом / І. Ю. Єпіфанова // Вісник

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

Хмельницького національного університету. Економ.ні науки. – 2020. – № 3. – С. 58–63.

6. Казакова Н. А. Інноваційні інструменти фінансування малого та середнього бізнесу у глобальній економічній системі / Н. А. Казакова, В. Д. Степаненко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2020. – № 70–71. – С. 12–21.

7. Кваша Т. К. Державне регулювання інноваційної діяльності шляхом фінансової підтримки інноваційних пріоритетів / Т. К. Кваша, О. Ф. Паладченко, І. В. Молчанова // Наука, технології, інновації. – 2019. – № 3. – С. 54–61.

8. Кисіль С. С. Державне регулювання та фінансова підтримка інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств / С. С. Кисіль // Інноваційна економіка. – 2018. – № 7–8. – С. 111–115.

9. Кисіль С. С. Державне регулювання фінансового забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств / С. С. Кисіль // Молодий вчений. – 2018. – № 5(1). – С. 295–298.

10. Лях І. І. Особливості венчурного фінансування Придніпровського економічного району в умовах створення екосистеми інноваційного інвестування / І. І. Лях // Управління економікою: теорія та практика. – 2020. – 2020. – С. 184–203.

11. Пальчевич Г. Т. Форми і методи державної фінансової та кредитної підтримки інвестиційно-інноваційного розвитку економіки / Г. Т. Пальчевич, Л. М. Петренко // Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки. – 2019. – Вип. 3. – С. 172–182.

12. Пігуль Н. Г. Внутрішні джерела фінансування інноваційної діяльності підприємств / Н. Г. Пігуль, Н. А. Дехтяр, О. В. Люта // Економічний аналіз. – 2013. – Т. 14, № 1. – С. 314–320.

13. Пузирьова П. В. Дослідження основних методів та підходів до процесу оцінки інноваційного потенціалу промислових підприємств / П. В. Пузирьова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2020. – № 12 (235). – С. 34–47.

14. Пузирьова П. В. Концептуальні основи державного регулювання фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств / П. В. Пузирьова // Економічний розвиток: теорія, методологія, управління : збірник наукових праць та тез наукових доповідей за матеріалами VI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Прага, 27–29 листопада 2019 року. – Прага : NemoROS s.r.o., 2019. – С. 217–219.

15. Свірко С. В. Сучасний розвиток системи управління державними фінансами України: обліковий сегмент в забезпеченні інноваційно-інвестиційного вектору спрямування / С. В. Свірко // Вісник Жито-

мирського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. – 2018. – № 1. – С. 56–65.

16. Шапуров О. О. Удосконалення фінансового механізму державної підтримки інноваційного розвитку промисловості / О. О. Шапуров, С. А. Король // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки. – 2015. – Вип. 15(5). – С. 77–80.

17. Puzyrova P. Risk management concept in innovative activities of modern enterprises / P. Puzyrova, I. Grechyshkin, O. Yershova // Professional competencies and educational innovations in the knowledge economy : collective monograph / edit. Lyubomira Popova, Mariana Petrova. – Bulgaria : Publishing House ACCESS PRESS, 2020. – P. 377–389.

References

1. Belinska Ya. V. Derzhavna polityka finansovoho zabezpechennia investytsiino-innovatsiinoi diialnosti na zasadakh derzhavno-pryvatnoho partnerstva v Ukraini / Ya. V. Belinska, T. A. Kalyta // Prychornomorski ekonomichni studii. – 2018. – Vyp. 29(2). – S. 63–70.

2. Vakulenko Ye. Finansuvannia innovatsii transnatsionalnymy korporatsiiamy / Ye. Vakulenko // Rynok tsinnykh paperiv Ukrainy. – 2015. – № 1–2. – S. 65–70.

3. Demchyshak N. B. Rol inozemnykh investytsii u finansuvanni innovatsiinoho rozvytku pidpriemstv Ukrainy / N. B. Demchyshak, O. I. Shchurevych, Ya. O. Bavdyk // Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Serii : Ekonomichna. – 2020. – Vyp. 98. – S. 55–62.

4. Dzhezdzhula V. V. Zalucheni dzherela u finansuvanni innovatsiinoi diialnosti pidpriemstv / V. V. Dzhezdzhula, I. Yu. Yepifanova // Ekonomichni analiz. – 2015. – Т. 21, № 2. – S. 69–74.

5. Yepifanova I. Yu. Suchasnyi stan ta perspektyvy pokrashchennia finansuvannia innovatsiinoi diialnosti vlasnym kapitalom / I. Yu. Yepifanova // Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky. – 2020. – № 3. – S. 58–63.

6. Kazakova N. A. Innovatsiini instrumenty finansuvannia maloho ta serednoho biznesu u hlobalnii ekonomichnii systemi / N. A. Kazakova, V. D. Stepanenko // Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti. – 2020. – № 70–71. – S. 12–21.

7. Kvasha T. K. Derzhavne rehuliuвання innovatsiinoi diialnosti shliakhom finansovoi pidtrymky innovatsiinykh priorytetiv / T. K. Kvasha, O. F. Paladchenko, I. V. Molchanova // Nauka, tekhnolohii, innovatsii. – 2019. – № 3. – S. 54–61.

8. Kysil S. S. Derzhavne rehuliuвання ta finansova pidtrymka innovatsiinoho rozvytku silskohospodarskykh

pidpriemstv / S. S. Kysil // Innovatsiina ekonomika. – 2018. – № 7–8. – S. 111–115.

9. Kysil S. S. Derzhavne rehuliuвання finansovoho zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku silskohospodarskykh pidpriemstv / S. S. Kysil // Molodyi vchenyi. – 2018. – № 5(1). – S. 295–298.

10. Liakh I. I. Osoblyvosti venchurnoho finansuvannia Prydniprovskoho ekonomichnogo raionu v umovakh stvorennia ekosystemy innovatsiinoho investuvannia / I. I. Liakh // Upravlinnia ekonomikoiu: teoriia ta praktyka. – 2020. – 2020. – S. 184–203.

11. Palchevych H.T. Formy i metody derzhavnoi finansovoi ta kredytnoi pidtrymky investytsiino–innovatsiinoho rozvytku ekonomiky/H.T.Palchevych, L.M. Petrenko//Tsentralnoukrainskyi naukovyi visnyk. Ekonomichni nauky.–2019.–Vyp. 3.–S.172–182.

12. Pihul N.H. Vnutrishni dzherela finansuvannia innovatsiinoi diialnosti pidpriemstv / N. H. Pihul, N.A. Dekhtiar, O.V. Liuta // Ekonomichniy analiz. – 2013. – T. 14, № 1. – S. 314–320.

13. Puzyrova P. V. Doslidzhennia osnovnykh metodiv ta pidkhodiv do protsesu otsinky innovatsiinoho potentsialu promyslovykh pidpriemstv / P. V. Puzyrova // Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini. – 2020. – № 12 (235). – S. 34–47.

14. Puzyrova P. V. Kontseptualni osnovy derzhavnoho rehuliuвання finansovoho zabezpechennia innovatsiinoi diialnosti pidpriemstv / P. V. Puzyrova // Ekonomichniy rozvytok: teoriia, metodolohiia, upravlinnia : zbirnyk naukovykh prats ta tez naukovykh dopovidei za materialamy VI Mizhnarodnoi naukovo–praktychnoi konferentsii, m. Praha, 27–29 lystopada 2019 roku. – Praha : Nemoros s.r.o., 2019. – S. 217–219.

15. Svirko S. V. Suchasnyi rozvytok systemy upravlinnia derzhavnymy finansamy Ukrainy: oblikovyi sehment v zabezpechenni innovatsiino–investytsiinoho vektoru spriamuvannia / S. V. Svirko // Visnyk Zhytomirskoho derzhavnoho tekhnolohichnogo universytetu. Seriia : Ekonomichni nauky. – 2018. – № 1. – S. 56–65.

16. Shapurov O. O. Udoskonalennia finansovoho mekhanizmu derzhavnoi pidtrymky innovatsiinoho rozvytku promyslovosti / O. O. Shapurov, S. A. Korol // Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriia : Ekonomichni nauky. – 2015. – Vyp. 15(5). – S. 77–80.

17. Puzyrova P. Risk management concept in innovative activities of modern enterprises / P. Puzyrova, I. Grechyshkin, O. Yershova // Professional competencies and educational innovations in the knowledge economy : collective monograph / edit. Lyubomira Popova, Mariana Petrova. – Bulgaria: Publishing House, 2020. – P. 377–389.

Дані про авторів

Ольшанська Александра Володимирівна,

декан факультету економіки та бізнесу, Київський національний університет технологій та дизайну, д.е.н., професор, м. Київ, Україна

e-mail: alexolsh8@gmail.com

Пузырьова Поліна Володимирівна,

доцент кафедри економіки та сфери обслуговування, Київський національний університет технологій та дизайну, к.е.н., доцент, м. Київ, Україна

e-mail: puzyrova@ukr.net

Данные об авторах

Ольшанская Александра Владимировна,

декан факультета экономики и бизнеса, Киевский национальный университет технологий и дизайна, д.э.н., профессор, г. Киев, Украина

e-mail: alexolsh8@gmail.com

Пузырёва Полина Владимировна,

доцент кафедры экономики и сферы обслуживания, Киевский национальный университет технологий и дизайна, к.э.н., доцент, г. Киев, Украина

e-mail: puzyrova@ukr.net

Data about the authors

Oleksandra Olshanska,

Dean of the Faculty of Economy and Business Kyiv National University of Technologies and Design, Doctor of Economic Sciences, Professor, St., Kyiv, Ukraine

e-mail: alexolsh8@gmail.com

Polina Puzyrova,

Associate Professor of the Department of Economics and Services, Kyiv National University of Technologies and Design, Ph.D. in Economics, Associate Professor, St., Kyiv, Ukraine

e-mail: puzyrova@ukr.net

Основні напрями удосконалення методології аналізу інноваційної діяльності в сучасних умовах

Предметом дослідження є основні напрями удосконалення методології аналізу інноваційної діяльності в сучасних умовах.

Мета дослідження – виявити напрями удосконалення методології аналізу інноваційної діяльності.

Методи дослідження. У роботі використані діалектичний метод наукового пізнання, метод аналізу і синтезу, порівняльний метод, метод узагальнення даних.

Результати роботи. У статті окреслено основні етапи процесу комплексної оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємства. Розглянуто порядок проведення кожного етапу комплексного аналізу інноваційної діяльності підприємства. Визначено фактори, які перешкоджають здійсненню інновацій на підприємстві та розглянуто процедури кількісного вимірювання проектного ризику. Складена модель економічного аналізу ефективності інноваційної діяльності.

Висновки. Результатами проведеного дослідження стали наступні висновки. Окреслено доцільність використання вітчизняними підприємствами з урахуванням особливостей формування інформаційної бази для проведення аналізу інноваційної діяльності складеної моделі комплексної оцінки ефективності інноваційної діяльності. Для удосконалення методики аналізу інноваційної діяльності в сучасних умовах потрібно при проведенні комплексного аналізу інноваційної діяльності здійснювати оцінку ризиків в інноваційні проекти.

Ключові слова: бухгалтерський облік, підприємство, інновації, конкурентоспроможність, інформація, ринки збуту, продукція, ефективність, ризику.

РИБАКОВА Л.П.
ЮГАС Э.Ф.
СИМОЧКО М.И.

Основные направления совершенствования методологии анализа инновационной деятельности в современных условиях

Предметом исследования являются основные направления совершенствования методологии анализа инновационной деятельности в современных условиях.

Цель исследования – выявить направления совершенствования методологии анализа инновационной деятельности.

Методы исследования. В работе использованы диалектический метод научного познания, метод анализа и синтеза, сравнительный метод, метод обобщения данных.

Результаты работы. В статье обозначены основные этапы процесса комплексной оценки эффективности инновационной деятельности предприятия. Рассмотрен порядок проведения каждого этапа комплексного анализа инновационной деятельности предприятия. Определены факторы, которые препятствуют осуществлению инноваций на предприятии и рассмотрены процедуры количественного измерения проектного риска. Составлена модель экономического анализа эффективности инновационной деятельности.

Выводы. Результатами проведенного исследования стали следующие выводы. Определена целесообразность использования отечественными предприятиями с учетом особенностей формирования информационной базы для проведения анализа инновационной деятельности составленной модели комплексной оценки эффективности инновационной деятельности. Для совершенствования методики анализа инновационной деятельности в современных условиях

требуется при проведении комплексного анализа инновационной деятельности осуществлять оценку рисков в инновационные проекты.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, предприятие, инновации, конкурентоспособность, информация, рынки сбыта, продукция, эффективность, риски.

RYBAKOVA L.P.

YUHASE.F.

SYMOCHKO M.I.

The main directions of improving the methodology of analysis of innovation activity in modern conditions

The subject of research is the main directions of improving the methodology of analysis of innovation activity in modern conditions.

The purpose of the study is to identify directions for improvement of the methodology of analysis of innovation activity.

Research methods. The dialectical method of scientific cognition, the method of analysis and synthesis, the comparative method, the method of generalization of data are used in the work.

Results of work. The paper outlines the main stages of the process of comprehensive assessment of the effectiveness of innovative activity of the enterprise. The order of carrying out of each stage of the complex analysis of innovative activity of the enterprise is considered. Factors that prevent the implementation of innovations in the enterprise are identified and procedures for quantitative measurement of project risk are considered. The model of the economic analysis of efficiency of innovative activity is made.

Conclusions. The results of the study were the following conclusions. The expediency of use by domestic enterprises taking into account the peculiarities of the formation the information base for the analysis of innovation activity of the compiled model of comprehensive assessment of the effectiveness of innovation activity is outlined. To improve the methodology of analysis of innovation activity in modern conditions, it is necessary carry out risk assessment in innovative projects when conducting a comprehensive analysis of innovation activity.

Keywords: accounting, enterprise, innovations, competitiveness, information, markets for sales, products, efficiency, risks.

Постановка проблеми. Розвиток економіки України в умовах високого конкурентного тиску передбачає розв'язання завдання впровадження у виробництво нових рішень – сучасної техніки, технології, форм і методів організації управління та виробництва, тобто здійснення інновацій з метою впровадження досягнень науково–технічного прогресу у виробничу й соціальну сфери. Відсутність комплексних теоретико–методологічних розробок з проблем бухгалтерського обліку та економічного аналізу інноваційної діяльності перешкоджають вирішенню проблеми створення системи обліково–аналітичного забезпечення управління інноваційною діяльністю підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання бухгалтерського обліку та економічного аналізу інноваційної діяльності підприємств досліджували Ф.Ф. Бутинець, Б.І. Валуєв, Л.Н. Гнілицька, П.Є. Житний, Я.Д. Крупка, І.Н. Солодченко

та ін. Однак, наукові дослідження, присвячені вирішенню проблеми створення комплексної системи обліково–аналітичного забезпечення інноваційної діяльності, недостатньо вивчені і потребують подальшого дослідження.

Мета статті – виявити напрями удосконалення методології аналізу інноваційної діяльності.

Виклад основного матеріалу. В умовах переходу економіки України до інноваційної моделі розвитку значно зростає роль комплексного аналізу інноваційної діяльності підприємства, цільовим призначенням якого є обґрунтування найбільш ефективних напрямів інноваційної діяльності, інноваційних програм і проектів.

Процес комплексної оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємства пропонується здійснювати за такими етапами:

1. Моніторинг зовнішніх факторів діяльності: аналіз досягнень науково–технічного прогресу в даній і суміжних галузях; оцінка ринку нововведень.

ІННОВАЦІЙНО–ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

2. Аналіз внутрішніх умов діяльності: інвестиційної привабливості підприємства; готовності підприємства до інноваційного розвитку; конкурентоспроможності продукції; організаційно–технічного і управлінського рівня.

3. Аналіз ефективності інноваційних проектів: оцінка показників ефективності інноваційних проектів; дослідження сприйнятливості показників інноваційних проектів; визначення беззбиткового обсягу продажів.

4. Оцінка ефективності інноваційної діяльності і шляхів її підвищення: оцінка показників інноваційної діяльності підприємства; аналіз тенденцій динаміки результатів інноваційної діяльності підприємства; факторний аналіз результатів інноваційної діяльності підприємства.

Розглянуто порядок проведення кожного етапу комплексного аналізу інноваційної діяльності підприємства.

Моніторинг зовнішніх факторів діяльності є системою постійного спостереження за напрямками і досягненнями науково–технічного прогресу в конкретній і суміжних галузях. На цьому етапі працівники підприємства вивчають можливість використання нових знань і інтелектуальних продуктів, виробництва продукції на основі нових, прогресивніших технологічних процесів, застосування нового виду основних засобів і сировинних ресурсів, виготовлення інноваційної продукції.

Аналіз внутрішніх умов діяльності передбачає, в першу чергу, оцінку інвестиційної привабливості, під якою розуміють діагностику доцільності вкладень грошових коштів в затверджений інноваційний проект з метою задоволення потреб всіх зацікавлених сторін.

Теорія і практика оцінки інвестиційної привабливості підприємства підтверджує необхідність побудови системи показників, які характеризують кругообіг капіталу на всіх його стадіях: отримання капіталу, його розміщення, використання капіталу.

При оцінці потенційної готовності підприємства до інноваційного розвитку необхідно враховувати такі фактори: наявність достатньої кількості і відповідної кваліфікації персоналу, який здійснює НДДКР; наявність завершених НДДКР, придбаних ліцензій і сертифікатів на проекти, які можуть бути впроваджені у виробництво; наявність дослідного виробництва; здійснення необхідних витрат у сфері НДДКР і оновлення виробництва.

На етапі аналізу ефективності інноваційних проектів визначається доцільність інвестиційних вкладень в повний, інноваційний проект, оцінюються можливі ризики за різними варіантами розвитку подій, визначається беззбитковий обсяг продажу продукції.

В Україні введена статистична звітність, яка характеризує результати дослідження технологічних інновацій промислового підприємства та їх інноваційну активність. Дані статистичної звітності включають якісний аналіз факторів, які перешкоджали здійсненню інновацій на підприємстві: недостатня фінансова підтримка з боку держави; нестача власних засобів; відсутність фінансових коштів у замовника; низький платоспроможний попит на нову продукцію; значні витрати на нововведення; високий економічний ризик; тривалий термін окупності нововведень; відсутність попиту на продукцію; недостатня кваліфікація персоналу; відсутність інформації про нові технології та ринки збуту; недоліки в інформації про ринки збуту.

Окремі вчені одним з напрямів аналізу інноваційної діяльності виділяють оцінку ризиків в інноваційні проекти. Під ризиком розуміють існування можливості повної або часткової втрати активів або капіталу [8, с. 171]. Аналіз рівня проектного ризику може бути використаний як основа для розуміння внеску ризикованості конкретного інноваційного проекту в загальну ризикованість підприємства.

З метою забезпечення комплексної оцінки ефективності інноваційної діяльності наведено модель економічного аналізу (див. рисунок).

У фінансово–інвестиційній діяльності підприємств, що здійснюють довгострокові інвестиції в інноваційні проекти, в передпроектних дослідженнях можуть бути застосовані процедури кількісного вимірювання проектного ризику. Основними з них можуть бути: аналіз інвестиційної чутливості (*sensitivity analysis*); оцінка рівня беззбиткової (*break–event analysis*); оцінка ймовірнісних розподілів; аналіз імітаційних моделей (*Monte Carlo simulation analysis*); процедури суб'єктивного ризикового регулювання (*adjusting the | pay back period, risk–adjusted discount rate, adjusting cash flows*); підхід з використанням еквівалентів визначеності (*certainty equivalent–approach*); аналіз на основі дерева рішень; оцінка стандартних відхилень; аналіз коефіцієнтів варіації.

Модель економічного аналізу ефективності інноваційної діяльності *

* складено авторами

Висновки

У результаті дослідження підходів, які доцільно застосувати в оцінці відповідності внутрішніх і зовнішніх можливостей інноваційного розвитку підприємства, потрібно використовувати в передпроектних оцінках ризику методи аналізу інвестиційної чутливості, рівня беззбитковості, ймовірності розподілів, імітаційних моделей, «дерева рішень», стандартних рішень, коефіцієнтів варіацій.

Застосування узагальненої послідовності аналітичних дій сприяє повній об'єктивній оцінці стану ресурсного забезпечення та результатів здійснення інноваційної діяльності з можливістю використання отриманих даних для подальшого планування господарських операцій та їх фінансування на підприємстві в цілому.

Список використаних джерел

1. Антони Р. Н. Основы бухгалтерского учета. М.: Триада НТТ, 1992. 318 с.
2. Важинський Ф. А., Колодійчук А. В. Маркетингові дослідження в системі управління конкурентоспроможністю підприємств. Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.–техн. праць. Львів: РВВ НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (1). С. 125–130.

3. Гаврилко П. П., Колодійчук А. В., Черторижський В. М. Фактори інноваційного розвитку промисловості. Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.–техн. праць. 2011. Вип. 21 (11). С. 201–205.

4. Гаврилко П. П., Колодійчук А. В., Важинський Ф. А., Індус К. П. Міжнародні фінанси і фінансовий менеджмент в задачах та прикладах: навчальний посібник. Львів: Вид-во ННБК «АТБ», 2020. 161 с.

5. Колодійчук А. В. Інформація як фактор інноваційного розвитку економіки. Формування ринкових відносин в Україні. 2012. №5/1(132). С. 58–62.

6. Колодійчук А. В., Пісний В. М. Особливості функціонування машинобудівних підприємств на сучасному етапі розвитку економіки України. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (13). С. 172–178.

7. Колодійчук А. В., Пісний В. М., Семчук Ж. В. Сутність інновацій, структура та основні етапи інноваційного процесу. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (9). С. 191–196.

8. Липсиц І. В., Коссов В. В. Инвестиционный проект: методы подготовки и анализа: [учебно-справочное пособие]. М.: БЕК, 1996. 474 с.

9. Палий В. Ф. Теория бухгалтерского учета: современные проблемы. М.: Изд-во «Бухгалтерский учет», 2007. 88 с.

10. Сопільник Л. І., Колодійчук А. В. Теоретичні аспекти управління конкурентоспроможністю підприємств. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (8). С. 183–187.

11. Сопільник Л. І., Колодійчук А. В. Управління конкурентоспроможністю машинобудівних підприємств на сучасному етапі розвитку економіки України. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (10). С. 222–227.

References

1. Anthony, R. N. (1992). *Osnovy bukhgalterskogo ucheta* [Basics of accounting]. Moscow: Triad of NTT. [in Russian].

2. Vazhynskyy, F. A., & Kolodiychuk, A. V. (2009). *Marketynhovi doslidzhennya v systemi upravlinnya konkurentospromozhnisty pidpryyemstv* [Marketing research in the system of competitiveness management of enterprises]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrainy* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (1) (pp. 125–130). [in Ukrainian].

3. Havrylko, P. P., Kolodiychuk, A. V., & Chertoryzhskyy, V. M. (2011). *Faktory innovatsiynoho rozvytku promyslovosti* [Factors of innovation development of industry]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrainy* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 21 (11) (pp. 201–205). [in Ukrainian].

4. Havrylko, P. P., Kolodiychuk, A. V., Vazhynskyy, F. A., & Indus, K. P. (2020). *Mizhnarodni finansy i finansovy menedzhment v zadachakh ta prykladakh* [International Finance and Financial Management in Problems and Examples]: Textbook. Lviv: ATB Publishing. [in Ukrainian].

5. Kolodiychuk, A. V. (2012). *Informatsiya yak faktor innovatsiynoho rozvytku ekonomiky* [Information as a factor of innovation development of the economy]. In *Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini* [Formation of market relations in Ukraine]: Vol. 5/1(132) (pp. 58–62). [in Ukrainian].

6. Kolodiychuk, A. V., & Pisnyy, V. M. (2009). *Osoblyvosti funktsionuvannya mashynobudivnykh pidpryyemstv na suchasnomu etapi rozvytku ekonomiky Ukrainy* [Features of functioning of machine-building enterprises at the current stage of development of the economy of Ukraine]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrainy* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (13) (pp. 172–178). [in Ukr.].

7. Kolodiychuk, A. V., Pisnyy, V. M., & Semchuk, Zh. V. (2009). *Sutnist' innovatsiy, struktura ta osnovni etapy innovatsiynoho protsesu* [The essence of innovation, the structure and the main stages of the innovation process]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrainy* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (9) (pp. 191–196). [in Ukrainian].

8. Lipsits, I. V., & Kossov, V. V. (1996). *Investitsionnyy projekt: metody podgotovki i analiza* [Investment project: methods of preparation and analysis]. Study guide. Moscow: BEK. [in Russian].

9. Paliy, V. F. (2007). *Teoriya bukhgalterskogo ucheta: sovremennyye problemy* [Accounting theory: modern problems]. Moscow: Publishing house «Accounting». [in Russian].

10. Sopilnyk, L. I., & Kolodiychuk, A. V. (2009). *Teoretichni aspekty upravlinnya konkurentospromozhnisty pidpryyemstv* [Theoretical aspects of enterprise competitiveness management]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrainy* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (8) (pp. 183–187). [in Ukrainian].

11. Sopilnyk, L. I., & Kolodiychuk, A. V. (2009). *Upravlinnya konkurentospromozhnisty mashynobudivnykh pidpryyemstv na suchasnomu etapi rozvytku ekonomiky Ukrainy* [Management of competitiveness of machine-building enterprises at the present stage of development of Ukrainian economy]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrainy* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (10) (pp. 222–227). [in Ukrainian].

Дані про авторів

Рыбакова Леся Петрівна,

к.е.н., доцент Ужгородського торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету
e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Югас Еріка Федорівна,

к.е.н., доцент Ужгородського торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету
e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Симочко Марія Іллівна,

старший викладач Ужгородського торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету
e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Данные об авторах

Рыбакова Леся Петровна,

к.э.н., доцент Ужгородского торгово-экономического института Киевского национального торгово-экономического университета
e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Югас Эрика Федоровна,

к.э.н., доцент Ужгородского торгово-экономического института Киевского национального торгово-экономического университета
e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Симочко Марія Ильинична,

старший преподаватель Ужгородского торгово-экономического института Киевского национального торгово-экономического университета
e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Data about the authors

Lesya Rybakova,

Ph.D. of Economics, Associate Professor, Uzhgorod Trade and Economic Institute of the Kiev National Trade and Economic University
e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Erika Yuhas,

Ph.D. of Economics, Associate Professor, Uzhgorod Trade and Economic Institute of the Kiev National Trade and Economic University
e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Mariya Symochko,

Senior Lecturer of Uzhgorod Trade and Economic Institute of the Kiev National Trade and Economic University
e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 330.113

<https://doi.org/10.5281/zenodo.5807286>
ТРУШ Ю.Л.

Концептуальні аспекти і роль економіко–математичних методів та моделей в підприємницькій діяльності в умовах сучасного ринку

Використання математичних методів у сфері управління (зокрема, в економічній) — найважливіший напрям вдосконалення систем управління. Економіко–математичні методи і моделі прискорюють проведення економічного аналізу, сприяють найповнішому урахуванню впливу різноманітних чинників на результати діяльності, підвищенню точності обчислень.

Моделювання є важливим засобом розв'язання багатьох економічних завдань і, зокрема, проведення аналітичного дослідження. Моделювання господарської діяльності підприємства як об'єкта дослідження передбачає розробку економіко–математичних моделей та застосування методів для найбільш повного і достовірного відображення процесу функціонування як суб'єкта господарювання в цілому, так і окремих його структурних підрозділів.

Економіко–математичні методи і моделі — це комплекс наукових напрямів у дослідженні економічних процесів методами математики і кібернетики. Найважливішим у використанні математики в економіці є математичне моделювання економічного явища, ситуації або процесу для вивчення певного аспекту в його розвитку.

Особливості застосування економіко–математичних методів і моделей при обґрунтуванні управлінських рішень щодо формування та ефективного використання матеріальних, фінансових та інших ресурсів підприємств та вивчення особливостей оптимізації ресурсів підприємства, визначення рейтингових оцінок і ймовірності банкрутства суб'єктів господарювання — це головна актуальність застосування економіко–математичних методів і моделей.

Ключові слова: модель, метод, економіко–математичні, показник, етап, підприємство, система.
ТРУШ Ю.Л.

Концептуальные аспекты и роль экономико– математических методов и моделей в предпринимательской деятельности в условиях современного рынка

Использование математических методов в сфере управления (в частности, в экономической) — важнейшее направление совершенствования систем управления. Экономико–математические

методы и модели ускоряют проведение экономического анализа, способствуют самому учету влияния различных факторов на результаты деятельности, повышению точности вычислений.

Моделирование является важным средством решения многих экономических задач и, в частности, проведения аналитического исследования. Моделирование хозяйственной деятельности предприятия как объекта исследования предполагает разработку экономико–математических моделей и применение методов для наиболее полного и достоверного отражения процесса функционирования как субъекта хозяйствования в целом, так и отдельных его структурных подразделений.

Экономико–математические методы и модели – это комплекс научных направлений в исследовании экономических процессов методами математики и кибернетики. Важнейшим в использовании математики в экономике является математическое моделирование экономического явления, ситуации или процесса для изучения определенного аспекта в его развитии.

Особенности применения экономико–математических методов и моделей при обосновании управленческих решений по формированию и эффективного использования материальных, финансовых и других ресурсов предприятий и изучения особенностей оптимизации ресурсов предприятия, определения рейтинговых оценок и вероятности банкротства субъектов хозяйствования – это главная актуальность применения экономико–математических методов и моделей.

Ключевые слова: модель, метод, экономико–математические, показатель, этап, предприятие, система.

TRUSH U.L.

Conceptual aspects and the role of economic and mathematical methods and models in business in today's market

The use of mathematical methods in the field of management (in particular, in economics) is the most important area for improving management systems. Economic and mathematical methods and models accelerate the economic analysis, contribute to the fullest consideration of the influence of various factors on the results of activities, increase the accuracy of calculations.

Modeling is an important tool for solving many economic problems and, in particular, conducting analytical research. Modeling of economic activity of the enterprise as an object of research involves the development of economic and mathematical models and application of methods for the most complete and reliable reflection of the process of functioning of the business entity as a whole and its individual units.

Economic and mathematical methods and models are a set of scientific directions in the study of economic processes by methods of mathematics and cybernetics. The most important in the use of mathematics in economics is the mathematical modeling of an economic phenomenon, situation or process to study a particular aspect in its development.

Features of application of economic–mathematical methods and models at substantiation of administrative decisions concerning formation and effective use of material, financial and other resources of the enterprises and studying of features of optimization of resources of the enterprise, definition of rating estimations and probability of bankruptcy of business entities is the main urgency of application of economic–mathematical methods. and models.

Keywords: model, method, economic–mathematical, indicator, stage, enterprise, system.

Постановка проблеми. Діяльність суб'єктів підприємництва є однією з необхідних умов розвитку суспільства, формування потенціалу країни, а також однією з основних складових гарантування соціальної безпеки держави та її громадян.

Підприємницька активність у переважній більшості випадків супроводжується створенням

суб'єктів підприємництва, і в свою чергу, їх діяльність потребує практичного використання економічних та математичних знань, з використанням методів та моделей, в ході їх функціонування, що є актуальним в сучасних умовах господарювання.

В сучасних економічних умовах господарювання України формування фундаментальних засад

розвитку підприємств є актуальним завданням. У цьому аспекті виникає необхідність використання концептуальних аспектів та інструментарію, які органічно поєднують застосування математичних методів та моделей для вирішення економічних проблем, з метою отримання кількісних оцінок у процесі прийняття управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

В умовах трансформаційних економічних процесах застосування економіко-математичних методів та моделей дає можливість заволодіти сучасними інструментами й підходами для формування фінансової й економічної політики, зміцнити потенціал підприємства й виробничу базу.

Вивчення основних принципів та ознайомлення з концептуальними аспектами математичного моделювання в економіці; з оптимізаційними економіко-математичними моделями; розв'язання задач лінійного програмування та вивчення методів її розв'язування; практичне застосування теорії достовірності та аналіз лінійних моделей оптимізаційних задач; ознайомлення із цілочисловим програмуванням, нелінійними оптимізаційними моделями економічних систем; вивчення системи показників кількісного оцінювання ступеня ризику та інші питання – це актуальні економіко-математичні питання в сфері економіко-математичного моделювання суб'єктів господарювання.

Серед вітчизняних вчених вагомих внесок у розвиток теорії і практики вирішення питань присвячених економіко-математичному моделюванню внесли: Н.С. Скопенко, М.М. Глушик, В.В. Вітлінський, В.М. Вовк, Л.В. Мазник та інші фахівці [1–7].

Мета статті. Обґрунтувати концептуальні аспекти і роль економіко-математичних методів та моделей в економіко-господарській діяльності підприємств в умовах сучасного ринку.

Виклад основного матеріалу. Економіко-математичне моделювання – це комплекс економічних і математичних дисциплін. Науковою основою його є основні положення діалектики, економіки, теорії складних систем, закони математики.

Першу в світі математичну модель – економічну таблицю – для вивчення процесу суспільного відтворення створив французький учений Ф. Кене у 1758. На основі цієї моделі було зроблено висновок, що нормальне суспільне відтворення може здійснюватися за умови дотримання відповідних вартісних і матеріально-речових пропорцій.

На ідеї моделювання, по суті, базується будь-який метод наукового пізнання, як теоретичний, так і експериментальний, а сам термін «модель» походить від лат. «зразок, норма, міра». Поняття моделі засноване на принципі аналогії, деяких суспільних явищ і подібності різних об'єктів.

Прикладом подібності можуть служити макети літаків, машин, споруд та ін. Такі моделі, як правило, засновані на прямій аналогії.

Як свідчать дослідження, з погляду управління господарськими процесами, найбільший інтерес становлять моделі, засновані на схожості поведінки системи, подібності їх реалізації на зміну дій. Саме схожість у поведінці системи при впливі на них діє принцип основи моделювання поведінки складних систем.

При цьому слід вказати на те, що ця схожість неповна, а лише за деякими ознаками. Таким чином моделювання припускає, що є дві системи

1) система – оригінал, якими управляємо або повинні управляти;

2) модель цієї системи, її аналог для прийняття управлінських рішень [1–6].

Виходячи з цього, модель є засобом пізнання оригіналу, оскільки реальна система має безліч ознак, явищ, для яких вирішуються відповідні завдання. Для більшості з них важливо забезпечити подібність моделі й оригіналу. Проте вважають, що не має необхідності, щоб модель відображала всі ознаки оригіналу.

Процес побудови економіко-математичної моделі починається з відповідей на наступні питання:

1) Для визначення яких величин має бути побудована модель, тобто як ідентифікувати змінні задачі?

2) Які обмеження мають бути накладені на змінні, щоб виконувалися умови, які характерні для модельованої економічної системи?

3) У чому полягає мета завдання, для досягнення якої зі всіх допустимих значень змінних потрібно вибрати ті, які відповідатимуть оптимальному рішення задачі?

В економічному аналізі найчастіше використовують такі економіко-математичні функції:

- звичайні або алгебраїчні, які описують функціональну залежність між економічними змінними в умовах їх необмеженого зростання чи зниження,
- диференціальні побудовані на визначенні часткових похідних звичайних функцій – співвідношення приросту залежної змінної і приросту однієї її (функції) незалежної змінної,

• інтегральні функції, що описують сукупну і просторову взаємодію між економічними параметрами і змінними.

З поняттям «моделювання економічних систем» (а також математичних та ін.) зв'язано два класи задач [3]:

1. Задачі аналізу, коли система піддається глибокому вивченню її властивостей, структури й параметрів, тобто досліджується наочна сфера майбутнього моделювання.

2. Задачі, пов'язані із задачами синтезу.

Дослідимо поняття «модель». Вчені вважають, що – це зображення, представлення об'єкта, системи, процесу в деякій формі, відмінній від реального існування. Розрізняють фізичне і математичне моделювання [13].

Існують наступні види моделей:

1. Фізичні.
2. Символьні.
3. Словесно-описові.
4. Математичні.
5. Аналітичні.
6. Імітаційні (метод Монте-Карло).
7. Структурні.
8. Формальні.
9. Функціональні.
10. Теоретичні.

У процесі прийняття управлінських рішень можна виявити шість етапів:

- виявлення проблеми;
- потановка, формулювання проблеми;
- пошук рішень;
- прийняття рішень;
- виконання рішень;
- оцінка і аналіз отриманих рішень.

На етапі пошуку вирішення проблеми необхідно її структурувати (проаналізувати). Структуризація проблеми визначає п'ять основних логічних елементів:

1. Мета, досягнення якої означає, що проблема вирішена.
2. Напрямок дій, з допомогою яких досягнута мета.
3. Витрати ресурсів, необхідних для кожного напрямку дій.
4. Модель (моделі), в яких за допомогою формальної мови (математики, логіки) відображаються зв'язки між метою, напрямками дій і законами.
5. Критерій, за допомогою якого співставляють мету і витрати й здійснюється пошук найбільш оптимального рішення.

Виділяють чотири рівні ступеня структуризації проблеми [4]:

1. Стандартна проблема, пов'язана з однорівневими розрахунками (розрахунок потреб в матеріальних і трудових ресурсах).

2. Високоструктуровані проблеми, що потребують вибору оптимального варіанта з багатьох можливих (найбільш широко використаних методів).

3. Низькоструктуровані проблеми, вони пов'язані з розробкою довгострокових напрямів дій, які висвітлюють багато аспектів у діяльності підприємств. У цьому разі важко або майже неможливо описати математичні зв'язки. Ці проблеми вирішуються переважно з використанням методології системного аналізу.

4. Неструктуровані проблеми, вони відзначаються невизначеністю як мета діяльності, так і можливими напрямками діяльності. До проблем такого роду відноситься формування наукових планів соціального розвитку і т.п. У цьому разі рішення приймають на основі методів експертних оцінок чи інтуїції розробника.

Дослідимо основні етапи моделювання, серед яких:

1. Аналіз економічної системи, її ідентифікація і визначення достатньої структури для моделювання.
2. Синтез і побудова моделі з урахуванням її особливостей та математичної специфікації.
3. Верифікація моделі й уточнення її параметрів.
4. Уточнення всіх параметрів системи і відповідність параметрів моделі, їх необхідне виправлення, коректування.

Вирішення економіко-математичних задач проходить три етапи:

1. Побудування економіко-математичної моделі.
2. Находження оптимального рішення задачі.
3. Аналіз результатів рішення.

Однією з основних задач економіко-математичного моделювання є планування виробництва, тобто розрахунок оптимального плану випуску продукції з урахуванням основних факторів, які впливають на його обсяг.

Наприклад, асортиментні задачі на кондитерських фабриках являють собою групу задач, в яких визначають виробничу програму фабрики з урахуванням впливу на підприємства внутрішніх факторів (можливостей обладнання, лімітів сировини, трудових чинників) та деяких зовнішніх вимог (по продукції в цілому чи окремих її асортиментних груп та видів, середньої ціни асортименту, який випускається).

Висновки

Отже, застосування економіко–математичних методів і моделей в економіко–математичному моделюванні в системах прийняття управлінських рішень дає можливість відобразити реальні процеси за допомогою математичних формул, зв'язків і залежностей між економічними явищами у сфері економіки, фінансів, маркетингу та виробництва.

Найважливішими питаннями де потрібна комплексне застосування економіко–математичної моделі і економіко–математичних методів в діяльності підприємства є: 1) виробнича програма підприємства; 2) організаційно–технічний рівень виробництва; 3) виробничі ресурси; 4) собівартість виробництва продукції; 5) фінансові результати; 6) фінансовий стан підприємства; 7) ефективність використання ресурсів.

Список використаних джерел

1. Боровик О.В. Дослідження операцій в економіці. навч. пос. / О.В. Боровик, Л.В. Боровик – К.: ЦУЛ, 2007. – 424 с.
2. Вітлінський В.В., Економіко–математичні методи і моделі . Практикум (електронний ресурс) / В.В. Вітлінський, Т.О. Білик, Г.І. Великоіваненко, С.Д. Волощук, Н.К. Водзянова, А.В. Матвійчук, С.С. Савіна, І.Ф. Шатарська – К.: КНЕУ, 2014. – 221 с.
3. Вовк В.М. Основи системного аналізу. Навч. посібник. / В.М.Вовк., З.Б. Дрогомирецька – Львів : ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. – 248 с.
4. Глушик М.М. Математичне програмування: Навч. пос. / М.М.Глушик, І.М. Копич, О.С.Пенцак – Львів: «Новий світ–2000», 2006. – 216 с.
5. Грубер Й. Економетрія. Том 2. Економічні прогнози та оптимізаційні моделі: Навчальний посібник. / Й.Грубер – К.: Нічлава, 2002. – 296 с.
6. Дацко М.В. Дослідження операцій. Навч. пос. / М.В. Дацко, М.М.Карбовник – Львів, 2009. – 288 с.
7. Економіко–математичне моделювання: Навчально–методичний посібник до вивчення дисципліни, виконання лабораторних та контрольних робіт для студентів за напрямом підготовки 6.030504 «Економіка підприємства» всіх форм навчання/ Укл.: Л.В. Мазник, Н.С.Скопенко, Л.О.Коннова, Л.В.Чорноус. – К.: НУХТ, 2010. – 183 с.

References

1. Borovyk O.V. Doslidzhennja operacij v ekonomici. navch. pos. / O.V. Borovyk, L.V. Borovyk – K.: CUL, 2007. – 424 s.
2. Vitlinsjkyj V.V., Ekonomiko–matematychni metody i modeli . Praktykum (elektronnyj resurs) / V.V. Vitlinsjkyj, T.O. Bilyk, Gh.I. Velykoivanenko, S.D. Voloshhuk, N.K. Vodzjanova, A.V. Matvijchuk, S.S. Savina, I.F. Shatarsjka – K.: KNEU, 2014. – 221 s.
3. Vovk V.M. Osnovy systemnogho analizu. Navch. posibnyk. / V.M.Vovk., Z.B. Droghomyrecjka – Ljviv : VC LNU im. Ivana Franka, 2002. – 248 s.
4. Ghlushyk M.M. Matematyчне proghramuvannja: Navch. pos. / M.M.Ghlushyk, I.M. Kopych, O.S.Pencak – Ljviv: «Novyj svit–2000», 2006. – 216 s.
5. Ghruber J. Ekonometrija. Tom 2. Ekonomichni proghnozni ta optyimizacijni modeli: Navchaljnij posibnyk. / J.Ghruber – K.: Nichlava, 2002. – 296 s.
6. Dacko M.V. Doslidzhennja operacij. Navch. pos. / M.V. Dacko, M.M.Karbovnyk – Ljviv, 2009. – 288 s.
7. Ekonomiko–matematyчне modeljuvannja: Navchaljno–metodychnij posibnyk do vyvchennja dyscypliny, vykonannja laboratornykh ta kontroljnykh robіt dlja studentiv za naprjamom pidghotovky 6.030504 «Ekonomika pidpryjemstva» vsikh form navchannja/ Ukl.: L.V.Maznyk, N.S.Skopenko, L.O.Konnova, L.V.Chornous. – K.: NUKhT, 2010. – 183 s.

Дані про автора

Труш Юлія Леонідівна,

к.е.н., доцент, Національного університету харчових технологій

e-mail: yuliya699@ukr.net

Данные об авторе

Труш Юлия Леонидовна,

к.э.н., доцент, Национального университета пищевых технологий

e-mail:yuliya699@ukr.net

Data about author

Julia Trush,

Ph.D., associate professor, National University of Food Technologies

e-mail: yuliya699@ukr.net

Механізм фінансової діагностики: фінансовий аналіз та його місце в системі фінансово- економічної безпеки підприємств

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти визначення сучасного механізму проведення фінансової діагностики та фінансового аналізу як ключового елементу забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств.

Метою дослідження є: дослідження сутності та місця фінансової діагностики та фінансового аналізу в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств в сучасних умовах.

Методи дослідження. В процесі написання статті було використано загально-наукові та спеціальні методи дослідження економічних явищ та процесів, які притаманні дослідженню фінансової діагностики, загального фінансового аналізу при забезпеченні фінансово-економічної безпеки підприємств.

Результати роботи. В результаті написання статті було встановлено, що питання фінансової діагностики та фінансового аналізу діяльності суб'єктів господарювання набувають особливого значення для всіх підприємств національної економіки, оскільки бажання утриматись на конкурентних позиціях на ринку є домінуючим і потребують відповідного рівня забезпечення фінансово-економічної безпеки їх розвитку. Визначено, що фінансова діагностика є головним індикатором забезпечення конкурентоздатності, платоспроможності та рентабельності діяльності суб'єктів господарювання. За допомогою фінансового аналізу та отриманих результатів фінансової діагностики приймаються стратегічні і тактичні рішення, приймається стратегія розвитку. Встановлено, що фінансово-економічна безпека суб'єкта господарювання займає провідне місце серед всіх інших видів безпеки, оскільки обумовлюється такими факторами як: необхідність і важливість; обмеженість фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва та джерел їх формування; нестабільна економічна ситуація в державі; зростання економічної злочинності. Укрупнення даних аспектів та коло проблемних питань дозволило виділити окремим елементом механізм забезпечення фінансової діагностики за допомогою фінансового аналізу, що у свою чергу призводить до забезпечення відповідної безпеки та уникнення негативних наслідків діяльності. Доведено, що механізм фінансової діагностики включає теоретичні аспекти, принципи, етапи, методи та функції в організації процесів діагностування.

Галузь застосування результатів. Фінансова безпека, економічна безпека, економіка, фінансова діагностика, фінансовий аналіз, фінанси, управління, ризик-менеджмент, підприємництво.

Висновки. Встановлено, що механізм фінансової діагностики та фінансового аналізу є невід'ємною складовою забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання. Забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання вимагає від останніх своєчасної, правильної та чітко проведеної фінансової діагностики та всебічного аналізу бізнес-діяльності суб'єктів господарювання. Доведено, що фінансова діагностика допоможе підприємствам залишитись у стабільному середовищі функціонування та забезпечити собі перспективи розвитку на майбутнє, а вчасно проведений фінансовий аналіз підприємницької діяльності, допоможе виявити «слабкі» місця в загальному конкурентному становищі на ринку. Механізм фінансової діагностики діяльності підприємств є головним індикатором забезпечення їх конкурентоздатності, платоспроможності та рентабельності. З'ясовано, що за допомогою фінансового аналізу та отриманих результатів фінансової діагностики приймаються стратегічні і тактичні рішення, приймається стратегія розвитку. Визначено, що кожний суб'єкт господарювання, функціонуючи в динамічних соціально-економічних умовах та умовах сучасної пандемії повинен забезпечувати стабільний рівень фінансово-економічної безпеки щодо усунення можливих перешкод та подолання наслідків фінансового, організаційного, кадрового, інноваційного та іншого характеру.

Ключові слова: механізм, фінансова діагностика, фінансовий аналіз, фінансово-економічна безпека, підприємницька діяльність.

Механизм финансовой диагностики: финансовый анализ и его место в системе финансово- экономической безопасности предприятий

Предметом исследования есть теоретические и практические аспекты определения современного механизма проведения финансовой диагностики и финансового анализа как ключевого элемента обеспечения финансово-экономической безопасности предприятий.

Целью исследования является исследование сущности и места финансовой диагностики и финансового анализа в системе обеспечения финансово-экономической безопасности предприятий в современных условиях.

Методы исследования. В процессе написания статьи были использованы общенаучные и специальные методы исследования экономических явлений и процессов, которые характерны для исследования финансовой диагностики, общего финансового анализа при обеспечении финансово-экономической безопасности предприятий.

Результаты работы. В результате написания статьи было установлено, что вопросы финансовой диагностики и финансового анализа деятельности субъектов хозяйствования приобретают особое значение для всех предприятий национальной экономики, поскольку желание удержаться на конкурентных позициях на рынке доминантно и требуют соответствующего уровня обеспечения финансово-экономической безопасности их развития. Установлено, что финансовая диагностика является главным индикатором обеспечения конкурентоспособности, платежеспособности и рентабельности деятельности субъектов хозяйствования. Посредством финансового анализа и полученных результатов финансовой диагностики принимаются стратегические и тактические решения, принимается стратегия развития. Установлено, что финансово-экономическая безопасность предприятия занимает ведущее место среди всех других видов безопасности, поскольку обуславливается такими факторами как: необходимость и важность; ограниченность финансовых ресурсов субъектов предпринимательства и источников их формирования; нестабильная экономическая ситуация в государстве; рост экономической преступности. Введение данных аспектов и круг проблемных вопросов позволили выделить отдельным элементом механизм обеспечения финансовой диагностики с помощью финансового анализа, что в свою очередь приводит к обеспечению соответствующей безопасности и избежанию негативных последствий деятельности. Доказано, что механизм финансовой диагностики включает в себя теоретические аспекты, принципы, этапы, методы и функции в организации процессов диагностирования.

Область применения результатов. Финансовая безопасность, экономическая безопасность, экономика, финансовая диагностика, финансовый анализ, финансы, управление, риск-менеджмент, предпринимательство.

Выводы. Установлено, что механизм финансовой диагностики и финансового анализа является неотъемлемой составляющей обеспечения финансово-экономической безопасности хозяйствующих субъектов. Обеспечение финансово-экономической безопасности хозяйствующих субъектов требует от последних своевременной, правильной и четко проведенной финансовой диагностики, и всестороннего анализа бизнес-деятельности субъектов хозяйствования. Доказано, что финансовая диагностика поможет предприятиям остаться в стабильной среде функционирования и обеспечить перспективы развития на будущее, а вовремя проведенный финансовый анализ предпринимательской деятельности, поможет выявить «слабые» места в общем конкурентном положении на рынке. Механизм финансовой диагностики деятельности компаний является основным индикатором обеспечения их конкурентоспособности, платежеспособности и рентабельности. Установлено, что с помощью финансового анализа и полученных результатов финансовой диагностики принимаются стратегические и тактические решения, принимается стратегия развития. Определено, что каждое предприятие, функционируя в динамических социально-экономических условиях и условиях современной пандемии, должно обеспечивать

стабильный уровень финансово–экономической безопасности по устранению возможных препятствий и преодолению последствий финансового, организационного, кадрового, инновационного и иного характера.

Ключевые слова: механизм, финансовая диагностика, финансовый анализ, финансово–экономическая безопасность, предпринимательская деятельность.

KONONENKO A.I.
NEFEDOVA T.M.

The mechanism of financial diagnostics: financial analysis and its place in the system of financial and economic security of enterprises

The subject of the research is the theoretical and practical aspects of defining a modern mechanism for conducting financial diagnostics and financial analysis as a key element in ensuring the financial and economic security of enterprises.

The aim of the research is: to study the essence and place of financial diagnostics and financial analysis in the system of ensuring the financial and economic security of enterprises in modern conditions.

Research methods. In the process of writing the article, general scientific and special methods of researching economic phenomena and processes were used, which are typical for the study of financial diagnostics, general financial analysis while ensuring the financial and economic security of enterprises.

Results of the investigation. As a result of writing the article, it was found that the issues of financial diagnostics and financial analysis of the activities of business entities are of particular importance for all enterprises of the national economy, since the desire to maintain competitive positions in the market is dominant and requires an appropriate level of ensuring the financial and economic security of their development. It has been established that financial diagnostics is the main indicator of ensuring competitiveness, solvency and profitability of business entities. Through financial analysis and the results of financial diagnostics, strategic and tactical decisions are made, and a development strategy is adopted. It has been established that the financial and economic security of an enterprise occupies a leading place among all other types of security, since it is conditioned by such factors as: necessity and importance; limited financial resources of business entities and sources of their formation; unstable economic situation in the state; the growth of economic crime. The introduction of these aspects and the range of problematic issues made it possible to single out as a separate element the mechanism for providing financial diagnostics using financial analysis, which in turn leads to ensuring appropriate security and avoiding the negative consequences of activities. It is proved that the financial diagnostics mechanism includes theoretical aspects, principles, stages, methods and functions in the organization of diagnostics processes.

Scope of the results. Financial security, economic security, economics, financial diagnostics, financial analysis, finance, management, risk management, entrepreneurship.

Conclusions. It has been established that the mechanism of financial diagnostics and financial analysis is an integral part of ensuring the financial and economic security of business entities. Ensuring the financial and economic security of business entities requires from the latter timely, correct and clearly conducted financial diagnostics, and a comprehensive analysis of the business activities of business entities. It has been proven that financial diagnostics will help enterprises to stay in a stable operating environment and provide development prospects for the future, and a timely financial analysis of entrepreneurial activities will help to identify "weak" spots in the overall competitive position in the market. The mechanism of financial diagnostics of companies' activities is the main indicator of ensuring their competitiveness, solvency and profitability. It was found that with the help of financial analysis and the results of financial diagnostics, strategic and tactical decisions are made, a development strategy is adopted. It has been determined that each enterprise, operating in the dynamic socio–economic conditions and conditions of a modern pandemic, must ensure a stable level

of financial and economic security to eliminate possible obstacles and overcome the consequences of financial, organizational, personnel, innovation and other nature.

Key words: *mechanism, financial diagnostics, financial analysis, financial and economic security, entrepreneurial activity.*

Formulation of the problem. Modern business conditions encourage enterprises, regardless of their form of ownership, to new and more productive methods of ensuring their financial and economic security, where the main factor in ensuring it can be timely, correct and accurate financial diagnosis and comprehensive analysis of business activities. As the vast majority of economic entities operate in unstable financial, economic and social conditions, under the influence of the COVID-19 pandemic, the urgency of ensuring their financial and economic security is becoming increasingly important. Financial diagnostics will help companies to remain in a stable environment and provide themselves with prospects for future development, and timely financial analysis of business activities will help identify «weaknesses» in the overall competitive position in the market [15; 18].

Analysis of research and publications on the problem. The main issues of financial diagnostics, financial analysis of business entities and ensuring financial and economic security are considered by many prominent economists, including: O. V. Aref'ieva, O. Vovchak, I. Kulyniak, L. Halkiv, M. Pavlyshyn, T. Horbenko, V. V. Datsenko, A. H. Havrylova, M. Yevtushenko, H. V. Solomina, L. V. Ivanchenkova, O. V. Kovalenko, L. O. Yashchenko, A. M. Kovalchuk, O. V. Koretska, T. D. Kosova, O. V. Yaroshevskaya, S. O. Krynytsia, Yu. P. Tryhub, N. S. Lialina, R. M. Sheludko, V. H. M'iachyn, O. H. Kholod, O. V. Myroshnychenko, O. V. Melnychenko, H. O. Obydenko, L. P. Rohatina, N. S. Zghadova, V. V. Tkachenko and others.

Presenting main material. The urgency of financial diagnostics and financial analysis of economic entities is of particular importance for all enterprises of the national economy, as the desire to maintain a competitive position in the market is dominant and requires an appropriate level of financial and economic security of their development [1–5]. Financial diagnostics of the enterprise is the main indicator of ensuring the competitiveness, solvency and profitability of economic entities. With the help of financial analysis and the obtained results of financial diagnostics, strategic and

tactical decisions are made, development strategy is adopted. Therefore, every company, operating in market conditions and on the way to success, must provide financial and economic security to eliminate possible obstacles and overcome the consequences of financial, organizational, personnel, innovation and other nature [2].

Considering the financial and economic security of the business entity as one of the types of business security, it should be noted that it occupies a leading position among all other types of security. The special importance of financial and economic security is due to a number of factors, both external and internal, namely [4; 6; 7; 8; 10].

The need and importance of security stems from the existing diversity of interests of market participants, their desire to increase profits, which exacerbates competition, and the latter, in turn, has always been in the plane of economic security. Limited financial resources of business entities and sources of their formation requires them to develop fairly efficient production technologies, use economic tools to maintain the required level of liquidity and competitiveness, quality use of their resource base. Unstable economic situation in the country, rather unexpected and abrupt changes determine the readiness of economic entities in some periods of their activities to work in almost crisis conditions, with a high degree of risk, sometimes on the verge of losing their liquidity.

All this requires these entities to develop adequate economic policy, economic behavior in the market, a combination of the principles of rationality and reasonable risk in their activities, the growth of economic crime puts business activity in a number of rather risky and thus causes high mutual responsibility of business entities in the relationship between themselves and their customers, partners, contractors, shareholders. That is why the financial and economic security of the business entity is a synergistic combination and complex concepts that have economic and legal nature and are aimed at achieving and maintaining a safe state of viability of enterprises of all forms of ownership, carried out in accordance with the strategic plan of its development [2–6].

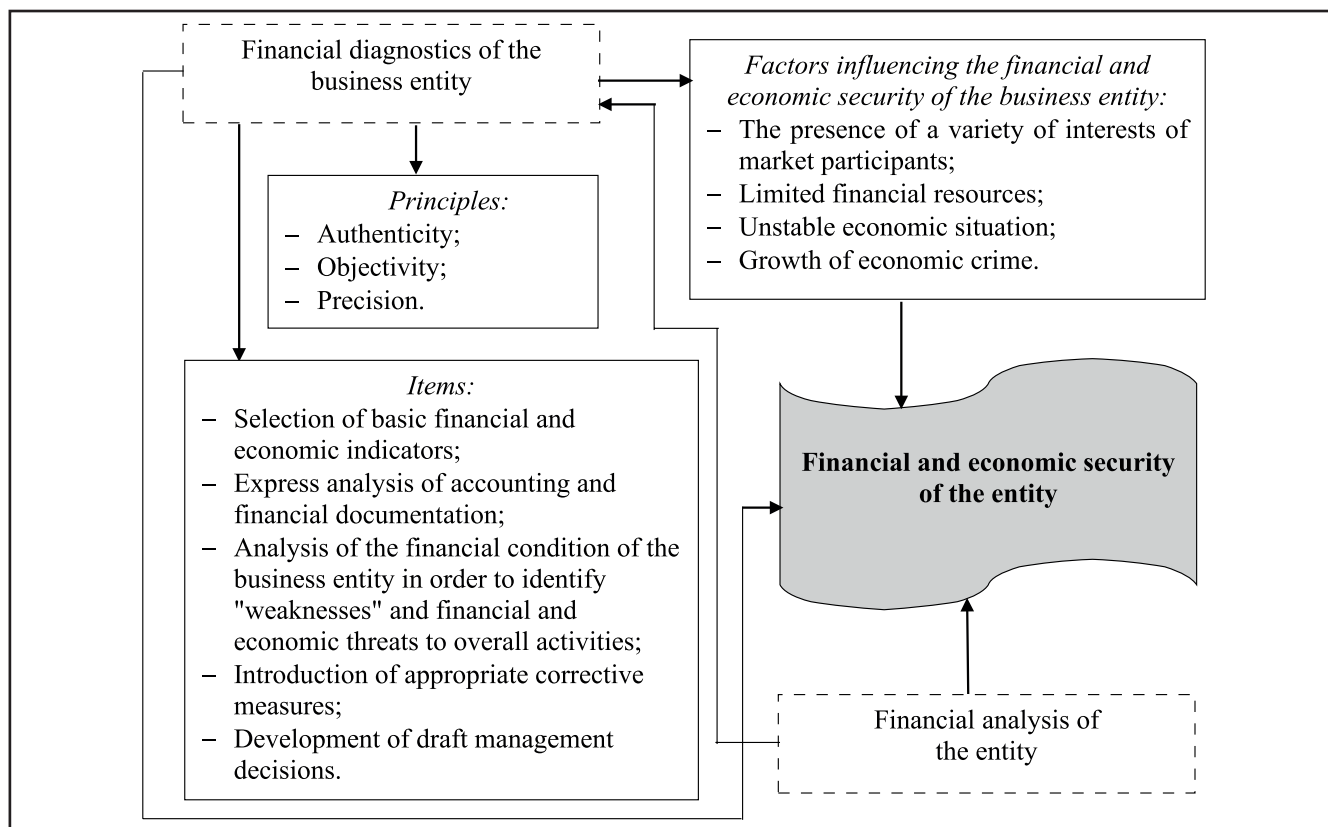
The mechanism of financial and economic security is a set of its integral elements and interrelations between them, the creation of which aims to constantly guarantee its proper level and consists of interconnected elements, the components of which are the object and the subject of security, management mechanism, as well as strategic actions for security management [4]. The consolidation of these aspects and the range of problematic issues allows us to identify a separate element of the mechanism for providing financial diagnostics through financial analysis, which in turn will lead to appropriate security and avoid negative consequences [2]. Thus, the mechanism of financial diagnostics of the enterprise includes the process of financial assessment of the state of active business activities to identify and prevent threats of various kinds in the activities of the enterprise [12; 19].

The mechanism of financial diagnostics includes theoretical aspects, principles, stages, methods and functions in the organization of diagnostic processes (Figure). Among the basic principles of financial diagnostics are: authenticity – building on the primary reliable information; objectivity – the presence of the creation of the algorithm of finan-

cial evaluation and the process of research of the object; accuracy is a necessary component for making effective management decisions to prevent undesirable consequences. Financial diagnostics uses a variety of methods of financial analysis, which allow you to comprehensively consider and evaluate the various aspects of the business entity.

Thus, financial diagnostics includes the following basic steps to ensure financial and economic security [3; 5; 9]:

- selection of the main financial and economic indicators that reflect the key activities of the business entity, reflect the main aspects of financial and economic activities of the enterprise, and are influenced by the factors of financial and economic threat;
- express analysis of accounting and financial documentation (annual, quarterly, reporting, audit opinions, etc.) in order to anticipate possible threats in the financial and other activities of the entity;
- analysis of the financial condition of the business entity in order to identify «weaknesses» and financial and economic threats to overall activities;
- introduction of appropriate corrective measures to prevent deterioration of the situation (in case of its detection) and stabilization of existing positions;

The place of financial diagnostics and financial analysis in ensuring financial and economic security [4; 6; 7; 8; 10; 12; 13; 14; 15–19]

• development of draft management decisions depending on the depth and scale of the identified problems, trends in the business entity, industry, region, national and global economy in order to stabilize its financial position and subsequent long-term development [11; 12].

Conclusions

Thus, we can say that the mechanism of financial diagnostics and financial analysis is an integral part of ensuring the financial and economic security of economic entities. Ensuring the financial and economic security of economic entities requires them to timely, correct and clearly conducted financial diagnosis and comprehensive analysis of business activities of economic entities. It is proved that financial diagnostics will help companies to stay in a stable environment and provide themselves with prospects for future development, and timely financial analysis of business activities will help identify «weaknesses» in the overall competitive position in the market. The mechanism of financial diagnostics of enterprises is the main indicator of ensuring their competitiveness, solvency and profitability. It was found that with the help of financial analysis and the results of financial diagnostics, strategic and tactical decisions are made, a development strategy is adopted.

Therefore, it should be emphasized that each business entity, operating in a dynamic socio-economic and modern pandemic environment must ensure a stable level of financial and economic security to eliminate possible obstacles and overcome the consequences of financial, organizational, personnel, innovation and other nature [2; 4].

Список використаних джерел

1. Вовчак О. Удосконалення діагностики кризи на підприємстві: фінансово-економічний зріз / О. Вовчак, І. Кулиняк, Л. Гальків, М. Павлишин, Т. Горбенко // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2021. – № 3. – С. 292–303.

2. Даценко В. В. Фінансова діагностика діяльності підприємства / В. В. Даценко, А. Г. Гаврилова. // Ефективна економіка. – 2015. – № 12. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_12_98.

3. Євтушенко М. ROC та CAP аналіз, як інструменти оцінки якості моделей фінансової діагностики / М. Євтушенко // Ринок цінних паперів України. – 2015. – № 1–2. – С. 11–20.

4. Забезпечення фінансово – економічної безпеки підприємництва: навчальний посібник / Г.В.Соломіна. – Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2018. – 234 с

5. Іванченкова Л. В. Наукові засади діагностики фінансово-економічної діяльності підприємств як інструмент прийняття рішення / Л. В. Іванченкова // Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки. – 2018. – № 2. – С. 379–389. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhnau_ekon_2018_2_41.

6. Коваленко О. В. Діагностика стану фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств / О. В. Коваленко, Л. О. Яценко // Облік і фінанси. – 2021. – № 1. – С. 52–60.

7. Ковальчук А. М. Фінансово-економічна безпека підприємства в контексті адаптації до викликів цифрового середовища / А. М. Ковальчук // Економічний вісник Дніпровської політехніки. – 2020. – № 3. – С. 152–159.

8. Корецька О. В. Інноваційний розвиток як основа фінансово-економічної безпеки підприємств портової діяльності / О. В. Корецька // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2020. – Вип. 30. – С. 98–101.

9. Косова Т. Д. Фінансова діагностика і регулювання потенціалу стратегічного вартісно-орієнтованого розвитку корпоративних підприємств / Т. Д. Косова, О. В. Ярошевська, Г. В. Соломіна. // Ефективна економіка. – 2020. – № 4. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_4_4.

10. Криниця С. О. Методичні підходи до діагностики фінансової безпеки підприємства з урахуванням фактору конкурентоспроможності / С. О. Криниця, Ю. П. Тригуб // Вісник Університету банківської справи. – 2020. – № 3. – С. 79–84.

11. Ляліна Н. С. Діагностика фінансового стану підприємства / Н. С. Ляліна, Р. М. Шелудько, Л. В. Шелудько // Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки. – 2014. – № 6. – С. 118–124.

12. М'ячин В. Г. Сучасні методи оцінювання фінансового стану інноваційно активних підприємств як складової їх економічної безпеки / В. Г. М'ячин, О. Г. Холод, О. В. Мирошніченко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2020. – Вип. 31. – С. 83–89.

13. Мельниченко О. В. Роль економічного аналізу в оцінці фінансової безпеки підприємства / О. В. Мельниченко // Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки. – 2019. – № 2. – С. 26–31.

14. Обиденко Г. О. Методологія прогнозування рівня фінансової складової економічної безпеки сільськогосподарських підприємств / Г. О. Обиденко // Економіка і управління. – 2019. – № 4. – С. 22–28.

15. Пузирьова П. В. Основи управління фінансово-економічною безпекою підприємств в сучасних умовах / П. В. Пузирьова // Світ економічної науки : збірник тез доповідей за матеріалами міжнародної науково-практичної інтернет-конференції економічного спрямування, м. Тернопіль, 30 жовтня 2019 року. – Вип. 17. – Тернопіль : ФО–П Шпак В. Б., 2019. – С. 31–33.

16. Рогатина Л. П. Діагностика фінансово-економічних ризиків України в умовах глобальної кризи економіки / Л. П. Рогатина, Н. С. Згадова // Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки. – 2020. – № 2. – С. 113–123.

17. Рогатина Л. П. Модель діагностики фінансово-економічних ризиків на мезо- та мікрорівнях / Л. П. Рогатина, Н. С. Згадова // Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки. – 2020. – № 1. – С. 317–325.

18. Organizational and economic mechanism of a business security as a guarantee of its sustainable development = Організаційно-економічний механізм безпеки бізнесу як запорука його сталого розвитку [Електронний ресурс] / V. Tkachenko, I. Tkachenko, P. Puzyrova, A. Klochko // Virtual Economics. – 2019. – Vol. 2, No. 4. – P. 71–85.

19. Tkachenko V. Fundamentals of financial and economic security management of Ukrainian enterprises / V. Tkachenko, I. Tkachenko, P. Puzyrova // Research Papers in Economics and Finance. – 2020. – Vol. 4, No. 2. – P. 41–51.

References

1. Vovchak O. Udoskonalennia diahnostryky kryzy na pidpryyemstvi: finansovo-ekonomichnyi zriz / O. Vovchak, I. Kulyniak, L. Halkiv, M. Pavlyshyn, T. Horbenko // Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky. – 2021. – № 3. – S. 292–303.

2. Datsenko V. V. Finansova diahnostryka diialnosti pidpryyemstva / V. V. Datsenko, A. H. Havrylova. // Efektyvna ekonomika. – 2015. – № 12. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_12_98.

3. Yevtushenko M. ROC ta CAP analiz, yak instrumenty otsinky yakosti modelei finansovoi diahnostryky / M. Yevtushenko // Rynok tsinnykh paperiv Ukrainy. – 2015. – № 1–2. – S. 11–20.

4. Zabezpechennia finansovo – ekonomichnoi bezpeky pidpryyemnytstva: navchalnyi posibnyk / H. V. Solomina. – Dnipro: Dnipropetrovskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav, 2018. – 234 s

5. Ivanchenkova L. V. Naukovi zasady diahnostryky finansovo-ekonomichnoi diialnosti pidpryyemstv yak instrument pryiniattia rishennia / L. V. Ivanchenkova // Visnyk KhNAU. Serii : Ekonomichni nauky. – 2018. – № 2. – S. 379–389. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhnu_ekon_2018_2_41.

6. Kovalenko O. V. Diahnostryka stanu finansovoi bezpeky silskohospodarskykh pidpryyemstv / O. V. Kovalenko, L. O. Yashchenko // Oblik i finansy. – 2021. – № 1. – S. 52–60.

7. Kovalchuk A. M. Finansovo-ekonomichna bezpeka pidpryyemstva v konteksti adaptatsii do vyklykiv tsyfrovoho seredovyscha / A. M. Kovalchuk // Ekonomichni visnyk Dniprovskoi politekhniki. – 2020. – № 3. – S. 152–159.

8. Koretska O. V. Innovatsiinyi rozvytok yak osnova finansovo-ekonomichnoi bezpeky pidpryyemstv portovoi diialnosti / O. V. Koretska // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii : Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo. – 2020. – Vyp. 30. – S. 98–101.

9. Kosova T. D. Finansova diahnostryka i rehuliuвання potentsialu stratehichnoho vartisno-oriientovanoho rozvytku korporatyvnykh pidpryyemstv / T. D. Kosova, O. V. Yaroshevska, H. V. Solomina. // Efektyvna ekonomika. – 2020. – № 4. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_4_4.

10. Krynytsia S. O. Metodychni pidkhody do diahnostryky finansovoi bezpeky pidpryyemstva z urakhuvanniam faktoru konkurentospromozhnosti / S. O. Krynytsia, Yu. P. Tryhub // Visnyk Universytetu bankivskoi spravy. – 2020. – № 3. – S. 79–84.

11. Lialina N. S. Diahnostryka finansovoho stanu pidpryyemstva / N. S. Lialina, R. M. Sheludko, L. V. Sheludko // Visnyk KhNAU. Serii : Ekonomichni nauky. – 2014. – № 6. – S. 118–124.

12. M'iachyn V. H. Suchasni metody otsiniuvannia finansovoho stanu innovatsiino aktyvnykh pidpryyemstv yak skladovoi yikh ekonomichnoi bezpeky / V. H. M'iachyn, O. H. Kholod, O. V. Myroshnychenko // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii : Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo. – 2020. – Vyp. 31. – S. 83–89.

13. Melnychenko O. V. Rol ekonomichnoho analizu v otsintsi finansovoi bezpeky pidpryyemstva / O. V. Melnychenko // Visnyk KhNAU. Serii : Ekonomichni nauky. – 2019. – № 2. – S. 26–31.

14. Obydenko H. O. Metodolohiia prohnozuvannia rivnia finansovoi skladovoi ekonomichnoi bezpeky silskohospodarskykh pidpryyemstv / H. O. Obydenko // Ekonomika i upravlinnia. – 2019. – № 4. – S. 22–28.

15. Puzyrova P. V. Osnovy upravlinnia finansovo–ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstv v suchasnykh umovakh / P. V. Puzyrova // Svit ekonomichnoi nauky : zbirnyk tez dopovidei za materialamy mizhnarodnoi naukovo–praktychnoi internet–konferentsii ekonomichnoho spriamuvannia, m. Ternopil, 30 zhovtnia 2019 roku. – Vyp. 17. – Ternopil: FO–P Shpak V. B., 2019. – S. 31–33.

16. Rohatina L. P. Diahnostyka finansovo–ekonomichnykh ryzykiv Ukrainy v umovakh hlobalnoi kryzy ekonomiky / L. P. Rohatina, N. S. Zghadova // Visnyk KhNAU. Seriiia : Ekonomichni nauky. – 2020. – № 2. – S. 113–123.

17. Rohatina L. P. Model diahnostyky finansovo–ekonomichnykh ryzykiv na mezo– ta mikrorivniakh / L. P. Rohatina, N. S. Zghadova // Visnyk KhNAU. Seriiia : Ekonomichni nauky. – 2020. – № 1. – S. 317–325.

18. Organizational and economic mechanism of a business security as a guarantee of its sustainable development = Orhanizatsiino–ekonomichnyi mekhanizm bezpeky biznesu yak zaporuka yoho staloho rozvytku [Elektronnyi resurs] / V. Tkachenko, I. Tkachenko, P. Puzyrova, A. Klochko // Virtual Economics. – 2019. – Vol. 2, No. 4. – P. 71–85.

19. Tkachenko V. Fundamentals of financial and economic security management of Ukrainian enterprises / V. Tkachenko, I. Tkachenko, P. Puzyrova // Research Papers in Economics and Finance. – 2020. – Vol. 4, No. 2. – P. 41–51.

Дані про авторів

Кононенко Ганна Ігорівна,

доцент кафедри фінансів та фінансово–економічної безпеки, Київський національний університет технологій та дизайну, к.е.н., доцент, м. Київ, Україна
e–mail: annuta30@gmail.com

Нефедова Тетяна Миколаївна,

доцент кафедри фінансів та фінансово–економічної безпеки, Київський національний університет технологій та дизайну, к.е.н., доцент, м. Київ, Україна
e–mail: nefedova77@ukr.net

Данные об авторах

Кононенко Анна Игоревна,

доцент кафедры финансов и финансово–экономической безопасности, Киевский национальный университет технологий и дизайна, к.э.н., доцент, г. Киев, Украина
e–mail: annuta30@gmail.com

Нефедова Татьяна Николаевна,

доцент кафедры финансов и финансово–экономической безопасности, Киевский национальный университет технологий и дизайна, к.э.н., доцент, г. Киев, Украина
e–mail: nefedova77@ukr.net

Data about the authors

Anna Kononenko,

Associate Professor of the Department of finance and financial and economic security, Kyiv National University of Technologies and Design, Ph.D. in Economics, Associate Professor. Kyiv, Ukraine
e–mail: annuta30@gmail.com

Tetiana Nefedova,

Associate Professor of the Department of finance and financial and economic security, Kyiv National University of Technologies and Design, Ph.D. in Economics, Associate Professor. Kyiv, Ukraine
e–mail: nefedova77@ukr.net

УДК 330.341.2:338.242.2

<https://doi.org/10.5281/zenodo.5807302>
КУКСА І.М., ГНАТЕНКО І.А., ВАРАКСІНА О.В.,
МАТІЄНКО–ЗУБЕНКО І.І., ЧЕРЕВКО А.В.

Моделювання колаборацією в інноваційних кластерах: управління інституціональними змінами, конкурентоспроможністю, фінансовою та логістичною інфраструктурою в умовах сталого розвитку агропродовольчої сфери

Актуальність теми дослідження. В умовах глобалізації економік світу формуються принципово нові державні пріоритети розвитку підприємництва, зокрема управління інституціональними змінами, конкурентоспроможністю, фінансовою та логістичною інфраструктурою в умовах сталого розвитку агропродовольчої сфери.

Постановка проблеми. Одним з пріоритетів, які реалізуються, у тому числі на глобальному рівні

ні, є формування комунікаційних зв'язків та таких виробничих відносин, які б забезпечили відтворену промисловість з закінченим циклом виробництва.

Постановка мети і завдань дослідження – дослідити управління інституціональними змінами, конкурентоспроможністю, фінансовою та логістичною інфраструктурою в умовах сталого розвитку агропродовольчої сфери в процесі моделювання колаборацією в інноваційних кластерах.

Методологія дослідження. В статті використано історично–логічний метод; метод систематизації, класифікації й теоретичного узагальнення; метод логічного аналізу і синтезу.

Презентація основного матеріалу (результати дослідження). Відокремлено наявність моделей колаборації (переходу від суперництва до співпраці) в інноваційних кластерах, заснованих на домінуванні: інновацій виробника; кінцевого споживача; стратегічних інновацій; відкритих інновацій, сільових колаборативних інновацій, а також потреби формування адаптивної моделі інституціонально–матричної кластеризації, що буде забезпечувати функціонування інноваційної економіки з урахуванням наявних умов інституціональної матриці та забезпечувати найліпшу синергитичну взаємодію підприємницьких структур в умовах сталого розвитку агропродовольчої сфери, управління інституціональними змінами, конкурентоспроможністю, фінансовою та логістичною інфраструктурою.

Галузь застосування результатів. Результати дослідження можуть бути використані в практичній діяльності підприємств агропродовольчої сфери для підвищення рівня ефективності управління.

Висновки. Доведено, що інституціонально–матрична кластеризація виступає як сукупність змінних інституціональних елементів, упорядкованих певним чином в інноваційному типі економічної системи, з притаманними комунікаціями між учасниками кластеру, які змінюються під впливом зовнішнього середовища та наявного ринку праці. При формуванні кластерних структур будь–якого типу доцільне застосування системного підходу управління інституціональними змінами, конкурентоспроможністю, фінансовою та логістичною інфраструктурою в умовах сталого розвитку агропродовольчої сфери, оскільки саме він дозволяє виділити основні і другорядні елементи, внутрішні і зовнішні зв'язки кластера, які найбільше впливають на досліджувані результати його функціонування.

Ключові слова: моделювання, колаборація, інноваційні кластери, управління інституціональними змінами, конкурентоспроможність, фінансова та логістична інфраструктура, сталий розвиток, агропродовольча сфера.

КУКСА І.Н., ГНАТЕНКО І.А., ВАРАКСИНА Е.В.,
МАТИЕНКО–ЗУБЕНКО І.І., ЧЕРЕВКО А.В.

Моделирование колаборацией в инновационных кластерах: управление институциональными изменениями, конкурентоспособностью, финансовой и логистической инфраструктурой в условиях устойчивого развития агропродовольственной сферы

Актуальность темы исследования. В условиях глобализации экономик мира формируются принципиально новые государственные приоритеты развития предпринимательства, в частности, управление институциональными изменениями, конкурентоспособностью, финансовой и логистической инфраструктурой в условиях устойчивого развития агропродовольственной сферы.

Постановка проблемы. Одним из приоритетов, реализуемых, в том числе на глобальном уровне, является формирование коммуникационных связей и таких производственных отношений, которые обеспечили бы воспроизводимую промышленность с законченным циклом производства.

Постановка целей и задач исследования – исследовать управление институциональными изменениями, конкурентоспособностью, финансовой и логистической инфраструктурой в условиях устойчивого развития агропродовольственной сферы в процессе моделирования колаборации в инновационных кластерах.

Методология исследования. В статье использованы историко–логический метод, метод систематизации, классификации и теоретического обобщения; метод логического анализа и синтеза.

Презентация основного материала (результаты исследования). Обособлено наличие моделей коллаборации (перехода от соперничества к сотрудничеству) в инновационных кластерах, основанных на преобладании: инноваций производителя; конечного потребителя; стратегических инноваций; открытых инноваций, сетевых коллаборативных инноваций, а также потребности формирования адаптивной модели институционально–матричной кластеризации, что будет обеспечивать функционирование инновационной экономики с учетом имеющихся условий институциональной матрицы и обеспечивать наилучшее синергическое взаимодействие предпринимательских структур в условиях устойчивого развития. финансовой и логистической инфраструктурой.

Область применения результатов. Результаты исследования могут быть использованы в практической деятельности предприятий агропродовольственной сферы для повышения уровня эффективности управления.

Выводы. Доказано, что институционально–матричная кластеризация выступает как совокупность переменных институциональных элементов, упорядоченных определенным образом в инновационном типе экономической системы, с присущими коммуникациями между участниками кластера, которые изменяются под влиянием внешней среды и рынка труда. При формировании кластерных структур любого типа целесообразно применение системного подхода управления институциональными изменениями, конкурентоспособностью, финансовой и логистической инфраструктурой в условиях устойчивого развития агропродовольственной сферы, поскольку именно он позволяет выделить основные и второстепенные элементы, наиболее влияющие на внутренние и внешние связи кластера. на изучаемые результаты его функционирования.

Ключевые слова: моделирование, коллаборация, инновационные кластеры, управление институциональными изменениями, конкурентоспособность, финансовая и логистическая инфраструктура, устойчивое развитие, агропродовольственная сфера.

KUKSA I.M., HNATENKO I.A., VARAKSINA E.V.,
MATIIENKO–ZUBENKO I.I., CHEREVKO A.V.

Modeling collaboration in innovation clusters management institutional changes, competitive, financial and logistic infrastructure under sustainable development agricultural and food sector

Relevance of the research topic. In the context of globalization of world economies, fundamentally new state priorities for business development are being formed, in particular, management of institutional changes, competitiveness, financial and logistical infrastructure in the conditions of sustainable development of the agri–food sphere.

Formulation of the problem. One of the priorities that are being implemented, including at the global level, is the formation of communication links and production relations that would provide a reproduced industry with a complete production cycle.

Setting the purpose and objectives of the study – to study management of institutional changes, competitiveness, financial and logistical infrastructure in the conditions of sustainable development of agro–food sphere in the process of modeling by collaboration in innovation clusters.

Research method or methodology. The historical–logical method is used in the article; method of systematization, classification and theoretical generalization; method of logical analysis and synthesis.

Presentation of the main material (research results). The existence of models of collaboration (transition from rivalry to cooperation) in innovation clusters based on the dominance of: producer innovation; end user; strategic innovations; open innovations, network collaborative innovations, as well as the need to form an adaptive model of institutional matrix clustering, which will ensure the functioning of the innovation economy taking into account the existing conditions of the institutional

matrix and provide the best synergistic interaction of business structures in sustainable development. financial and logistics infrastructure.

Field of application of results. *The results of the study can be used in the practice of agri–food enterprises to improve the efficiency of management.*

Conclusions on the article. *It is proved that institutional–matrix clustering acts as a set of variable institutional elements, arranged in a certain way in the innovative type of economic system, with inherent communications between cluster members, which change under the influence of the external environment and the existing labor market. When forming cluster structures of any type, it is advisable to use a systematic approach to managing institutional change, competitiveness, financial and logistics infrastructure in the context of sustainable development of the agri–food sector, as it allows to identify primary and secondary elements, internal and external clusters that most affect on the studied results of its functioning.*

Keywords: *modeling, collaboration, innovation clusters, institutional change management, competitiveness, financial and logistics infrastructure, sustainable development, agri–food sector.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний розвиток інноваційних економік світу та високотехнологічних промислових галузей, характеризується наявністю значних інституціональних змін, які впливають на різні сфері господарської діяльності. Сучасні соціально–економічні, екологічні, демографічні та маркетингові процеси обумовлені зростаючою роллю глобалізації, якою охоплені різні стадії інноваційної діяльності і учасники, які залучені до неї. В умовах глобалізації економік світу формуються принципово нові державні пріоритети розвитку підприємництва, зокрема управління інституціональними змінами, конкурентоспроможністю, фінансовою та логістичною інфраструктурою в умовах сталого розвитку агропродовольчої сфери. І одним з таких пріоритетів, які реалізуються, у тому числі на глобальному рівні, є формування комунікаційних зв'язків та таких виробничих відносин, які б забезпечили відтворену промисловість з закінченим циклом виробництва. Зазначені факти обумовлюють актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Інноваційний кластер представляє собою необхідний ринковий елемент прогресивної економіки, що складається із сукупності різних інститутів, підсистем та стейкхолдерів та дозволяє забезпечити конкурентоспроможність країни [5, 6]. Головною роллю кластеру в інноваційній економіці країни є зменшення не-

визначеності суб'єктів господарювання внаслідок турбулентного зовнішнього оточення.

Слід відзначити високу здатність кластерів до нововведень, що пояснюється наступним:

- стейкхолдери інноваційного кластеру здатні швидко реагувати на специфічні потреби споживачів за рахунок більш широкої мережі комунікаційних зв'язків поза кластером;
  - підприємства кластеру мають ліпший доступ до нових технік та технологій, які можуть використовуватися на різних циклах інноваційної діяльності;
  - учасники кластеру мають розгалужений вибір постачальників комплектуючих, міжнародних партнерів, а також підприємств інших галузей та секторів;
  - у результаті кластерного партнерства значно зменшуються витрати на здійснення підприємницької діяльності, проведення дослідно–конструкторських випробувань тощо;
  - підприємства кластеру ефективно конкурують одне з одним, порівнюють власну господарську діяльність із роботою аналогічних компаній, обмінюються досвідом, що змушує стейкхолдерів кластеру удосконалювати свою стратегію та методику ведення інноваційної діяльності [1–4, 7–10].
- Однак, потребують системного дослідження саме питання управління інституціональними змінами, конкурентоспроможністю, фінансовою та логістичною інфраструктурою в умовах сталого розвитку агропродовольчої сфери в процесі моделювання колаборацією в інноваційних кластерах.
- Формулювання цілей статті** (постановка завдання) – дослідити управління інституціональними змінами, конкурентоспроможністю, фінансовою та логістичною інфраструктурою в

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

умовах сталого розвитку агропродовольчої сфери в процесі моделювання колаборацією в інноваційних кластерах.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. З усього сказаного можна відокремити наявність моделей колаборації (переходу від суперництва до співпраці) в інноваційних кластерах, заснованих на домінуванні:

- інновацій виробника; кінцевого споживача;
- стратегічних інновацій;
- відкритих інновацій, сітьових колаборативних інновацій, а також потреби формування адаптивної моделі інституціонально-матричної кластеризації, що буде забезпечувати функціонування інноваційної економіки з урахуванням наявних умов інституціональної матриці та забезпечувати найліпшу синергитичну взаємодію підприємницьких структур в умовах інноваційної економіки (рис. 1). Розглянемо передумови, які обумовлюють необхідність використання зазначеної моделі кластеризації саме в ринковій економіці України.

Якщо аналізувати феномен прояву колаборації ТВК в умовах командної економіки, то слід визнати, що він діє по іншому в умовах інноваційної економіки та постіндустріальної сітьової економіки.

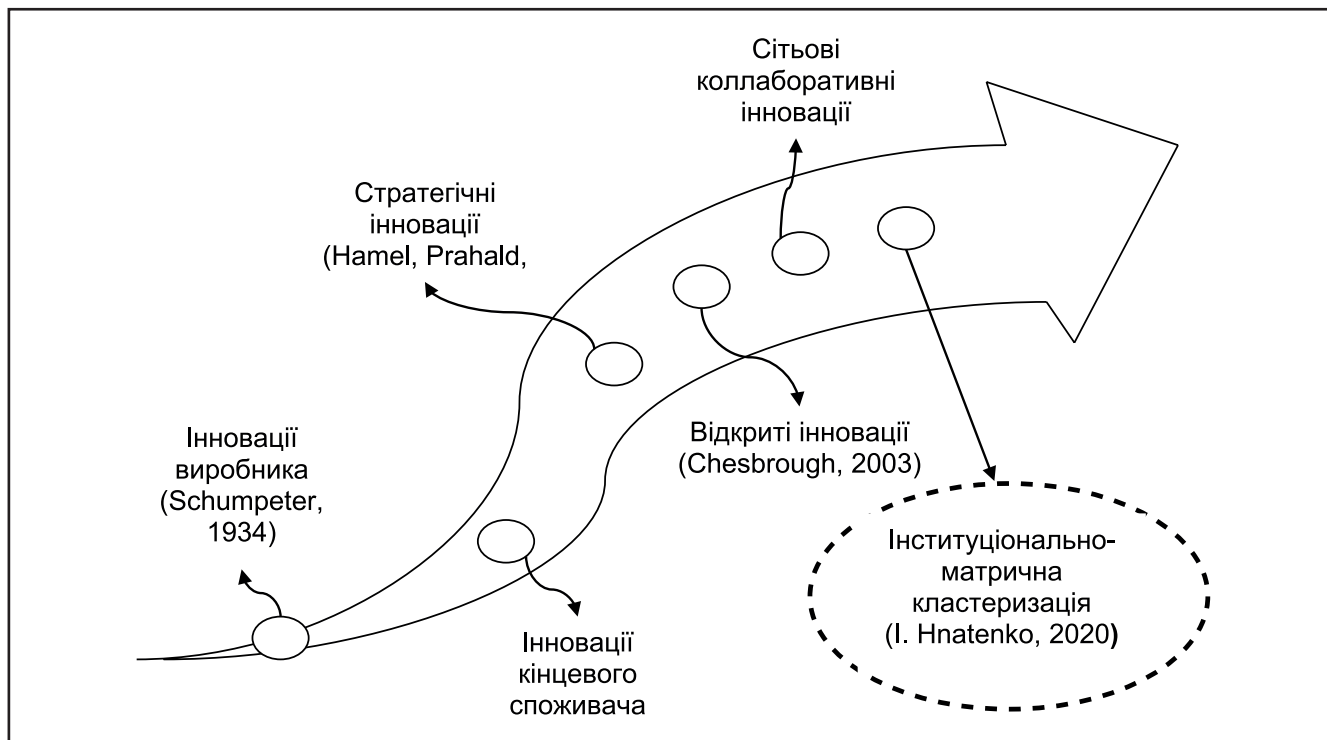
На рис. 2 показано, що сучасні сітьові об'єднання у неконкурентному середовищі, утворюючи стей-

холдерам територіальну близькість, мали виключно функціонально-ієрархічні зв'язки, а ефект колаборацій був відсутній через низьку конкуренцію та надзвичайний адміністративний тиск.

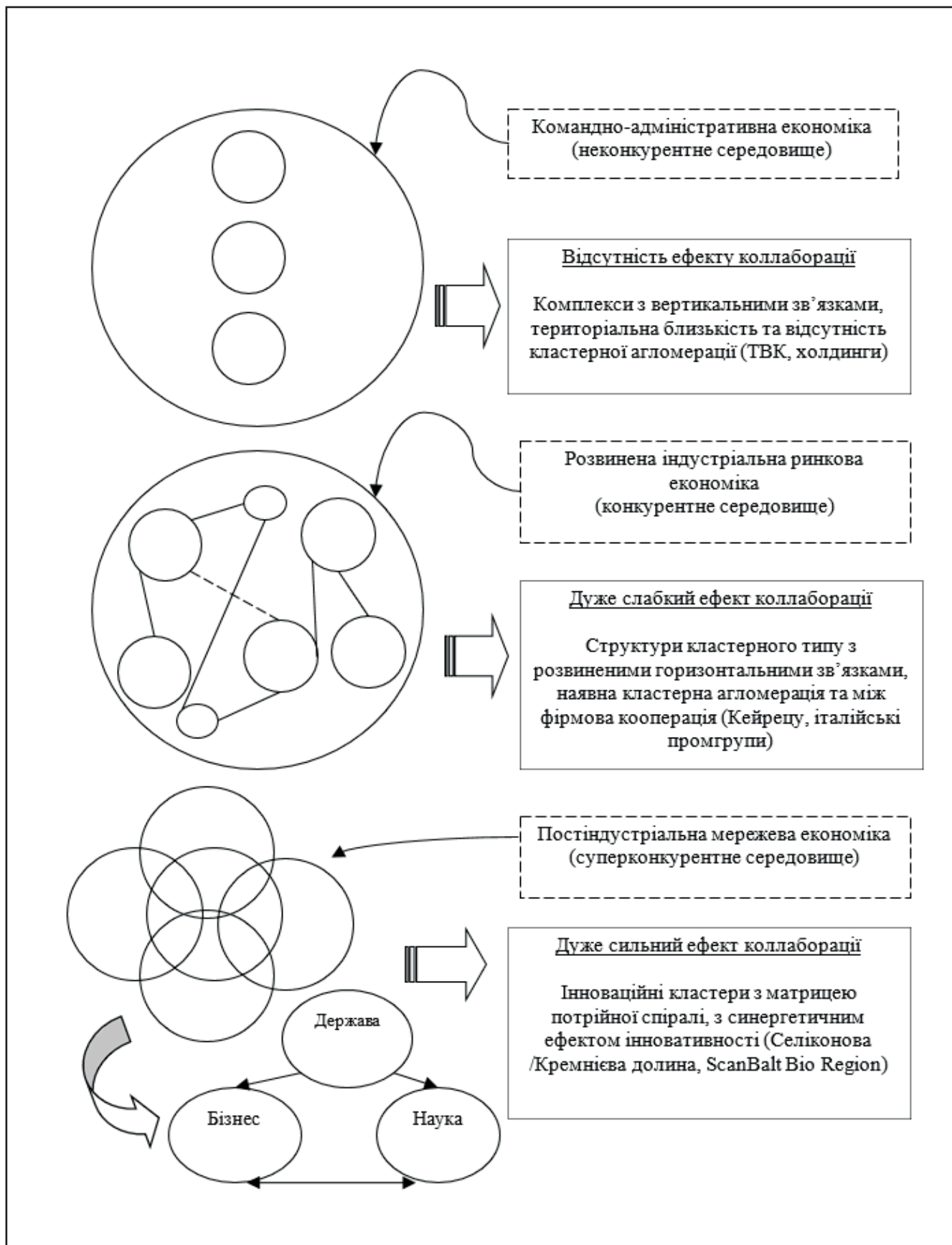
В умовах розвинутої індустріальної ринкової економіки кластерні угруповання, які характеризувалися ефективною колаборацією, були незначними внаслідок недосконалості функціонування інституціональної матриці та слабкості інфраструктурних елементів.

За таких умов виникали окремі структури кластерного типу з незначними горизонтальними взаємодіями, заснованими на ефективних, проте слабких, зворотних зв'язках між суб'єктами господарювання. В такій моделі колаборації та інші ефекти від мережевої кооперації були незначними, що обумовлює слабкі конкурентні вигоди в умовах сформованого бізнес-оточення.

Приклад реалізації зазначеної колаборації можна спостерігати на функціонуванні особливих промислових округів «industrial districts», які з'явилися спочатку в Великій Британії, а потім у північно-західній та центральній Італії. Процес колаборації у промислових округах детально досліджував італійський вчений Д. Бекаттіні – прибічник наукових положень А. Маршалла [2]. Такі промислові округи налічували велику кількість щільно взаємодіючих об'єднань малих та серед-

Рисунок 1. Моделі колаборації у інноваційних кластерах

Рисунок 2. Еволюція ефекту колаборації та досягнення ефекту синергії в умовах сталого розвитку агропродовольчої сфери в процесі моделювання колаборацією в інноваційних кластерах

ніх підприємств, де після 1965 р. вироблялася значна частка національного експорту. Проте внаслідок повного орієнтування економіки на розвиток промисловості з позицій мікрорівня, поза увагою державних посадовців було формування інституціональної матриці, яка обумовлює підсилення колаборацій у кластері [6].

Недооцінення значення інституціонального середовища спостерігалося в економіці Японії в середині ХХ ст, де промисловим підприємствам, які входили до фінансово-промислової групи «Кейрецу» бракувало досконалого зовнішнього оточення та інституціонального фундаменту. Внаслідок реалізації горизонтальних інтерсуб'єктних зв'язків група «Кейрецу» змогла ефективно працювати з 1970 по 1980 рр. на світових ринках машинобудування, приладобудування та електроніки, виключно з потужними вертикальними американськими холдингами, проте зі слабкою вітчизняною інфраструктурною підтримкою, що і спричинило банкрутство окремих підприємств кластеру внаслідок слабкої колаборації з зовнішнім оточенням та державою [1].

Подібні об'єднання великого, малого та середнього підприємництва значно поступаються за синергією сучасним кластерним мережам з розвинутою інституціональною матрицею, які подібно до інноваційних мегависокотехнологічних кластерів, зокрема: Силіконової (Кремнієвої) долини (США); Детройського автомобільного кластеру (США); Софія Антиполіс (Франція); Бангалор – Силіконова алея (Індія), Цукуба (Японія), Чжунгуаньцунь (Китай) – діють як розгалужені мережі науково-технологічного спрямування, фундаментальним базисом яких є ефективно діючі формальні та неформальні інститути [3].

Отже, досягнення найліпшої кластерної колаборації в межах інноваційних кластерів відбувається за певних інституціональних умов, за яких діяльність акторів кластеру спрямована на активізацію та зміцнення взаємовигідного співробітництва, а також обмін компетенціями між усіма учасниками взаємодії – саме на цьому засновується базис інституціонально-матричної кластеризації. Характерними умовами її функціонування є реалізація моделі «Потрійної спіралі» (Triple Helix), яка досліджувалася у працях Г. Іцковіца та Л. Лейдесдорфа і мала назву – триплекс-взаємодія бізнесу, держави (влади) та науки (університету) [4]. Тож при формуванні інституціонально-матричної клас-

теризації слід виходити саме з прикладу інноваційних кластерів з матрицею «Потрійної спіралі».

Процес формування інституціонально-матричної кластеризації в Україні має бути пов'язаний з утворенням на її території потужних об'єднань підприємств, організацій, які здатні забезпечити стійкий розвиток національної економіки. Визначення державних пріоритетів формування інституціонально-матричної кластеризації може слугувати важливим інструментом не лише для гармонізації просторової перспективної еволюції економіки країни, але й її переходу на інноваційний шлях розвитку та п'ятий технологічний уклад.

До основних характерних ознак інституціонально-матричної кластеризації слід віднести:

- територіальну розгалуженість кластерів;
- широку мережу інфраструктурних елементів;
- приналежність до місцевої галузі промисловості або сектору послуг;
- досконалу модель інституціональної матриці;
- значимість кластеризації для ефективного розвитку території;
- наявність незалежних господарюючих місцевих суб'єктів та інтеграційні зв'язки між ними;
- розгалужені комунікаційні зв'язки з місцевим ринком праці та інші.

З метою, щоб інституціонально-матрична кластеризація досягла певної внутрішньої динаміки необхідне залучення великої кількості трудових ресурсів з ринку праці, т. з. критичної маси, яка у подальшому забезпечить стійкість кластерної структури до впливу зовнішнього оточення [3, 8]. Якщо критичну масу не буде сформовано, то це призведе до втрати специфічних ресурсів та унікальних навиків та знань. Тож слід уникати чіткого територіального окреслення діяльності кластеру в межах якогось окремого регіону.

Теорія формування інноваційних кластерів у підприємстві доводить доцільність розгляду формування кластеризації у межах концепції «нової системності», розробником якої є Г. Клейнер [7].

Відповідно до згаданої концепції еволюційні перетворення економічної системи будь-якого типу – від мегарівня до економіки макрорівня – розглядаються в ракурсі трансформації територіальних соціально-економічних та політичних відносин, зміни інституціональної матриці, ліквідації неефективних інститутів, підприємницьких кластерів, їх мутації і перетворення. З огляду на зазначене, інноваційний кластер в рамках

Уявлення про феномен кластеру з позицій системності

№	Ознаки системного об'єкту	Системна характеристика кластеру
1	Цілісність	Зміни якогось елементу чинять вплив на кластер у цілому. Функціонування кожного учасника кластеру підпорядковане єдиній меті
2	Ієрархічність	Кластер як об'єднання суміжних галузей та виробництв
3	Просторова та часова визначеність та обмеженість	Кластер локалізований та функціонує у реальному часі, на певній території, з достатньо визначеними об'єктами усіх видів ресурсів та суб'єктів, які беруть участь у їх реалізації. У просторі і у часі обмежений межами регіону, у якому він здійснює діяльність
4	Динамічність	Кластер функціонує та розвивається у часі; еволюціонує, тобто проходить у своєму розвитку певні часові етапи виникнення, формування, безпосереднього розвитку, зрілості, трансформації, згортання/ліквідації у випадку відставання чи втрати актуальності та можливе припинення функціонування чи переформатування у відповідності з потребами об'єктивної реальності
5	Емерджентність	Незведеність властивостей кластеру у цілому до властивостей його окремих елементів (підприємств, освітніх установ тощо)
6	Складність	Множинність неоднорідних, різноякісних елементів та зв'язків, багатofункціональність, багаторівнева внутрішня структура, наявність значної кількості критеріїв для класифікації та оцінювання, різноманітні варіанти розвитку
7	Невизначеність	Присутність значної кількості позитивних та негативних взаємодій, як з боку зовнішнього середовища, так і всередині самого кластеру, які відбиваються на поведінці та ступені реакції системи у відповідь
8	Синергізм	Досягнення найбільшого соціально-економічного ефекту від функціонування кластеру шляхом інтеграції ефектів від структурних елементів просторового господарського комплексу, ніж проста їх сума
9	Стійкість/нестійкість	Зміна поведінки кластеру під впливом зовнішнього середовища; постійний склад учасників кластеру
10	Функціональна керованість	Розмежування масштабів та обсягів функціональної відповідальності окремих структурних одиниць кластеру
11	Причинність	Можливість передбачення поведінки кластеру у майбутньому, планування та прогнозування дій
12	Інерційність	Затримка в реакції кластеру відносно впливу на нього
13	Зв'язок з середовищем	Наявність множини взаємодій з боку зовнішнього середовища і в середині кластеру
14	Адаптивність	Здатність кластеру зберігати межі існування, заданий режим функціонування у відповідь на виклики зовнішнього середовища
15	Багатомірність	Наявність значної кількості елементів, потоків інформації в кластері
16	Різноманіття природи та форм зв'язку елементів	Наявність сукупності неоднорідних елементів та функціональних зв'язків
17	Структурованість	Інтегрована структура, яка реалізує конкурентні переваги

системного аналізу можна уявити за допомогою основних ознак і характеристик (див. таблицю).

Висновки

В контексті сказаного інституціонально-матрична кластеризація виступає як сукупність змінних інституціональних елементів, упорядкованих певним чином в інноваційному типі економічної системи, з притаманними комунікаціями між учасниками кластеру, які змінюються під впливом зовнішнього середовища та наявного ринку праці. При формуванні кластерних структур будь-якого типу доціль-

не застосування системного підходу управління інституціональними змінами, конкурентоспроможністю, фінансовою та логістичною інфраструктурою в умовах сталого розвитку агропродовольчої сфери, оскільки саме він дозволяє виділити основні і другорядні елементи, внутрішні і зовнішні зв'язки кластера, які найбільше впливають на досліджувані результати його функціонування.

Список використаних джерел

1. Гнатенко І. А. Визначення інновацій як інструментарію національного підприємництва. Науковий вісник

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Серія «Економіка». 2018. Т. 23. Вип. 5 (70). С. 38–42.

2. Гнатенко І. Вплив національного інноваційного підприємництва на сталий розвиток ринку праці. Вісник Херсонського державного університету. 2018. № 32. С. 69–72.

3. Гнатенко І.А. Методологічні основи інституціонального аналізу національної системи інноваційного підприємництва. Науковий журнал «Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії». 2018. № 6 (18). С. 70–74.

4. Гнатенко І.А. Методологічні аспекти розвитку інноваційного підприємництва: теорія та практика: монографія. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2019. 253 с.

5. Зось–Кіор М. В. Мотиваційні аспекти управління еколого–економічним потенціалом аграрних підприємств. Науковий вісник ПУЕТ. Серія «Економічні науки». №1(97). 2020. С. 26–31.

6. Зось–Кіор М.В. Оцінка персоналу організації в системі корпоративного тайм–менеджменту. Економічний форум. 2020. № 3. С. 57–63.

7. Ходаківська О. В., Гнатенко І. А., Дяченко Т. О., Сабій І. М. Моделі підприємництва в умовах інноваційної економіки та економіки знань: управління ресурсами та витратами. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 15. С. 5–11.

8. Hnatenko I., Kuksa I., Orlova–Kurilova O. Paragenesis of entrepreneurship and innovation as drivers of the future economy. Strategic Management: Global Trends and National Peculiarities. Collective monograph. Poland: Publishing House «Baltija Publishing», 2019. P. 48–61.

9. Lozhachevska O., Navrotska T., Melnyk O., Kapinus L., Zos–Kior M., Hnatenko I. Management of the logistical and marketing behavior of innovation clusters in territorial communities in the context of digitalization of society and the online market. Laplage In Review. 2021. № 7 (3). P. 315–323.

10. Zos–Kior M. The impact of migration processes on the management of socio–economic development and self–organization of the individual. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Економічні науки». 2020. Випуск 1. С. 4–9.

References

1. Hnatenko, I. (2018), «Definition of innovations as tools of national entrepreneurship», *Naukovyy visnyk Odes'koho natsional'noho universytetu imeni I. I. Mechnykova. Seriya «Ekonomika»*, vol. 23, 5 (70), pp. 38–42.

2. Hnatenko, I. (2018), «The Impact of National Innovative Entrepreneurship on Sustainable Development of the Labor Market», *Visnyk Khersonskoho derzhavnoho*

universytetu–Bulletin of the Kherson State University, vol. 32, pp. 69–72.

3. Hnatenko, I. (2018), «Methodological bases of institutional analysis of the national system of innovative entrepreneurship», *Ekonomichnyj visnyk Zaporizkoji derzhavnoji inzhenernoji akademiji–Economic Bulletin of Zaporizhzhya State Engineering Academy*, vol. 6(18), pp. 70–74.

4. Hnatenko, I. (2019), «Metodolohichni aspekty rozvytku innovatsijnoho pidpriemnytstva: teoriia ta praktyka», [Methodological aspects of innovative entrepreneurship development: theory and practice], *New Course, Kharkiv, Ukraine*.

5. Zos–Kior, M. (2020), «Motivational aspects of management of ecological and economic potential of agricultural enterprises», *Naukovyy visnyk PUET. Seriya «Ekonomichni nauky»–Scientific Bulletin of PUET. Economic Sciences Series*, vol. 1(97), pp. 26–31.

6. Zos–Kior, M. (2020), «Evaluation of the organization's personnel in the system of corporate time management», *Ekonomichnyy forum–Economic forum*, vol. 3, pp. 57–63.

7. Khodakivska, O.V., Hnatenko, I.A., Dyachenko, T.O., Sabiy, I.M. (2021), «Models of entrepreneurship in terms of innovation economy and knowledge economy: resource and cost management», *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, vol. 15, pp. 5–11.

8. Hnatenko, I., Kuksa, I., and Orlova–Kurilova, O. (2019), «Paragenesis of entrepreneurship and innovation as drivers of the future economy», *Strategic Management: Global Trends and National Peculiarities. Collective monograph. Poland: Publishing House «Baltija Publishing»*, pp. 48–61.

9. Lozhachevska, O., Navrotska, T., Melnyk, O., Kapinus, L., Zos–Kior, M. and Hnatenko, I. (2021), «Management of the logistical and marketing behavior of innovation clusters in territorial communities in the context of digitalization of society and the online market», *Laplage In Review*, vol. 7 (3), pp. 315–323.

10. Zos–Kior, M. (2020), «The impact of migration processes on the management of socio–economic development and self–organization of the individual». *Visnyk Cherkas'koho natsional'noho universytetu imeni Bohdana Khmel'nyts'koho. Seriya «Ekonomichni nauky»–Bulletin of Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytsky. Economic Sciences Series*, vol. 1, pp. 4–9.

Дані про авторів

Кукса Ігор Миколайович,

д.е.н., професор, перший проректор, Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва, м. Харків, Україна

Гнатенко Ірина Анатоліївна,

д.е.н., доцент, професор кафедри підприємництва та бізнесу, Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ, Україна

e-mail: q17208@ukr.net

Вараксіна Олена Вікторівна,

к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту ім. І. А. Маркіної, Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна

Матиєнко–Зубенко Ірина Ігорівна,

к.е.н., доцент, доцент кафедри аудиту, Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана, м. Київ, Україна

Черевко Алла Володимирівна,

здобувач вищої освіти, Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна

Данные об авторах

Кукса Игорь Николаевич,

д.э.н., профессор, первый проректор, Харьковский национальный аграрный университет им. В.В. Докучаева, г. Харьков, Украина

Гнатенко Ирина Анатольевна,

д.э.н., доцент, профессор кафедры предпринимательства и бизнеса, Киевский национальный университет технологий и дизайна, г. Киев, Украина

Вараксина Елена Викторовна,

к.э.н., доцент, доцент кафедры менеджмента им. И. А. Маркиной, Полтавский государственный аграрный университет, г. Полтава, Украина

Матиєнко–Зубенко Ірина Ігорівна,

к.э.н., доцент, доцент кафедры аудита, Киевский национальный экономический университет им. Вадима Гетьмана, г. Киев, Украина

Черевко Алла Владимировна,

соискатель высшего образования, Полтавский государственный аграрный университет, г. Полтава, Украина

Data about authors

Ihor Kuksa,

Dr. Sc. (Econ), Professor, First Vice-Rector, Kharkiv National Agrarian University named after V.V. Dokuchaiev, Kharkiv, Ukraine

Iryna Hnatenko,

Dr. Sc. (Econ), Associate Professor, Professor of the Department of Entrepreneurship and Business, Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine, Kyiv

Elena Varaksina,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of I. Markina Department of Management, Poltava State Agrarian University, Ukraine, Poltava

Iryna Matiienko-Zubenko,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Audit,

Kyiv National Economics University named after Vadym Hetman, Ukraine, Kyiv

Alla Cherevko,

graduate student, Poltava State Agrarian University, Ukraine, Poltava

УДК 338.45:621:658.8:005.22–048.78

<https://doi.org/10.5281/zenodo.5807309>

МОЛНАР О.С.

БЕЛЕНЬ А.І.

ЧОРНА А.А.

Економічний зміст збуту продукції та процесу його регулювання

Предметом дослідження є економічний зміст збуту продукції та процесу його регулювання.

Метою дослідження є розкриття змісту понять «збут», «управління збутом», «збутова політика», «регулювання збуту», «механізм регулювання збуту».

Методи дослідження. У роботі використані діалектичний метод наукового пізнання, метод аналізу і синтезу, порівняльний метод, метод узагальнення даних.

Результати роботи. У статті наведено найважливіші складові стратегічної спрямованості економічного курсу України. Дано трактування поняття «збут». Розглянуто концепції збуту, зокрема: функціональну, інституціональну, товарну, системну. Розкрито зміст понять «управління збутом продукції», «збутова політика», «регулювання збуту», «механізм регулювання збуту».

Висновки. З метою розвитку теорії регулювання збуту продукції розвинуті поняття «збут», «управління збутом», «збутова політика», «регулювання збуту», «механізм регулювання збуту».

В умовах ринкового середовища «збут» розглядається як комплекс дій, пов'язаний з просуванням готової продукції до споживача і задоволенням потреб останнього. Управління збутом являє собою регулюючий процес впливу на збутову діяльність суб'єктів господарювання з метою її впорядкування та підвищення результативності. Визначено, що збутова політика – це стратегія цілеспрямованого впливу на процес збуту на макро– і мікрорівні, створення умов для його оптимального проходження і удосконалення. Регулювання збуту – це сфера цілеспрямованого впливу ринку і держави на поведінку суб'єктів господарювання з метою забезпечення пріоритетів збутової політики. Під механізмом регулювання збуту продукції слід розуміти цілісну систему, що складається із взаємозалежних підсистем: критеріїв оцінки збутової діяльності; елементів процесу збуту, на які здійснюються вплив через фактори регулювання; ресурсів і стимулів, за допомогою яких здійснюється вплив; методів оцінки й прийняття управлінських рішень для досягнення основної мети – задоволення потреб споживачів. Елементами даного механізму виступають об'єкт регулювання – процес збуту продукції; і суб'єкти регулювання – підприємства, споживачі і держава.

Ключові слова: підприємство, продукція, збут, ефективність, торгівля, конкурентоспроможність, інвестиції, інформація, інновації, ринок.

МОЛНАР А.С.
БЕЛЕНЬ А.И.
ЧЕРНАЯ А.А.

Экономическое содержание сбыта продукции и процесса его регулирования

Предметом исследования является экономическое содержание сбыта продукции и процесса его регулирования.

Целью исследования является раскрытие содержания понятий «сбыт», «управление сбытом», «сбытовая политика», «регулирование сбыта», «механизм регулирования сбыта».

Методы исследования. В работе использованы диалектический метод научного познания, метод анализа и синтеза, сравнительный метод, метод обобщения данных.

Результаты работы. В статье приведены важнейшие составляющие стратегической направленности экономического курса Украины. Дана трактовка понятия «сбыт». Рассмотрены концепции сбыта, в частности: функциональная, институциональная, товарная, системная. Раскрыто содержание понятий «управление сбытом продукции», «сбытовая политика», «регулирование сбыта», «механизм регулирования сбыта».

Выводы. В целях развития теории регулирования сбыта продукции развиты понятия «сбыт», «управление сбытом», «сбытовая политика», «регулирование сбыта», «механизм регулирования сбыта». В условиях рыночной среды «сбыт» рассматривается как комплекс действий, связанный с продвижением готовой продукции к потребителю и удовлетворением потребностей последнего. Управление сбытом представляет собой регулирующий процесс влияния на сбытовую деятельность хозяйствующих субъектов с целью ее упорядочения и повышения результативности. Определено, что сбытовая политика – это стратегия целенаправленного влияния на процесс сбыта на макро– и микроуровне, создание условий для его оптимального прохождения и усовершенствования. Регулирование сбыта – это сфера целенаправленного влияния рынка и государства на поведение хозяйствующих субъектов с целью обеспечения приоритетов сбытовой политики. Под механизмом регулирования сбыта продукции следует понимать целостную систему, состоящую из взаимосвязанных подсистем: критериев оценки сбытовой деятельности; элементов процесса сбыта, на которые оказывается влияние через факторы регулирования; ресурсов и стимулов, посредством которых оказывается влияние; методов оценки и принятия управленческих решений для достижения основной цели – удовлетворение потребностей потребителей. Элементами данного механизма выступают объект регулирования – процесс сбыта продукции; и субъекты регулирования – предприятия, потребители и государство.

Ключевые слова: предприятие, продукція, сбыт, ефективність, торгівля, конкурентоспроможність, інвестиції, інформація, інновації, ринок.

The economic content of product sales and the process of its regulation

The subject of the study is the economic content of product sales and the process of its regulation.

The purpose of the study is to reveal the meaning of the concepts «sales», «sales management», «sales policy», «sales regulation», «sales regulation mechanism».

Research methods. The dialectical method of scientific cognition, the method of analysis and synthesis, the comparative method, the method of generalization of data are used in the work.

Results of work. The paper presents the most important components of the strategic direction of Ukraine's economic course. An interpretation of the concept of «sales» is given. The concepts of sales are considered, in particular: functional, institutional, commodity, system. The content of the concepts «product sales management», «sales policy», «sales regulation», «sales regulation mechanism» is revealed.

Conclusions. In order to develop the theory of product sales regulation, the concepts of «sales», «sales management», «sales policy», «sales regulation», «sales regulation mechanism» have been developed. Under market environment conditions, «sales» is seen as a set of actions associated with the aim to promote of finished products to the consumer and meet the needs of the latter. Sales management is a regulatory process of influencing the sales activities of economic entities in order to streamline it and increase efficiency. It is determined that the sales policy is a strategy of purposeful influence on the sales process at the macro and micro levels, creating conditions for its optimal passage and improvement. Sales regulation is a sphere of purposeful influence of the market and the state on the behavior of economic entities in order to ensure the priorities of sales policy. Under the mechanism of regulation of sales should be understood a holistic system consisting of interdependent subsystems: criteria for evaluating sales activities; elements of the sales process that are influenced by regulatory factors; resources and incentives through which influence is exercised; methods of evaluation and making management decisions to achieve the main goal – to meet the needs of consumers. The elements of this mechanism are the object of regulation – the process of selling products; and regulatory entities – businesses, consumers and the state.

Keywords: enterprise, products, sales, efficiency, trade, competitiveness, investments, information, innovations, market.

Постановка проблеми. Економічна ситуація в Україні у сучасний період потребує формування конкурентоспроможних суб'єктів господарювання і створення розвиненого конкурентного середовища у національній економіці. Нестабільність і розбалансування ринку в умовах становлення ринкових відносин та деформація утворених раніше господарських зв'язків вплинули на різкий спад обсягів виробництва і реалізації продукції. Процеси комерціалізації національної економіки, зміна принципів функціонування на ринку потребують впровадження нових, прогресивних методів регулювання процесів виробництва і збуту продукції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання розробки збутової політики підприємств висвітлені у роботах вітчизняних та зарубіжних вчених І. Ансоффа, Л.В. Балабанової, М.П. Гор-

дона, Д. Ланкастера, П.Г. Перерви, В.Є. Хаустової, Р.А. Шнаппауфа та інших. Однак, низка теоретичних і прикладних аспектів регулювання збуту потребують подальшого дослідження.

Мета статті – розкриття змісту понять «збут», «управління збутом», «збутова політика», «регулювання збуту», «механізм регулювання збуту».

Виклад основного матеріалу. Світовий досвід підтверджує необхідність забезпечення стійкої динаміки розвитку економіки країни для забезпечення міцних позицій на зовнішньому ринку. Найважливішими складовими стратегічної спрямованості економічного курсу України є: економічна незалежність; можливість ефективного контролю держави за національними ресурсами, досягнення такого рівня виробництва, ефективності і якості продукції, що забезпечує її

конкурентоспроможність і дозволяє брати участь у світовій торгівлі, коопераційних зв'язках і обміні науково-технічними досягненнями; стабільність і сталість національної економіки; захист власності у всіх її формах, створення надійних гарантій для економічного зростання, надійність фінансової системи; спроможність до саморозвитку і прогресу; створення сприятливого клімату для інвестицій, інновацій, постійної модернізації виробництва, підвищення професійного, загальноосвітнього й загальнокультурного рівня.

Особливо значущим є питання про забезпечення ефективного контролю держави за важливими джерелами економічного зростання, що формують не тільки поточні, але й середньотермінові і довгострокові аспекти економічної динаміки країни. До їх складу належать не тільки виробництво продукції, а й її збут [5].

Процес збуту є складним та багатограним як в організаційному, так і в економіко-правовому аспектах. З одного боку, процес збуту необхідно розглядати як підсумкову діяльність підприємства, з іншого боку – реалізація конкретного товару є складовою частиною реалізації у широкому змісті цього слова, тобто реалізації сукупного суспільного продукту.

В економічній літературі існують різні підходи до визначення поняття «збут». Застосування системного підходу в організації діяльності та урахування сутності маркетингу дають змогу визначити «збут» як комплекс дій, пов'язаних з просуванням готової продукції до споживача і задоволенням потреб останнього.

В економічній літературі розглянуто наступні концепції збуту: функціональну, інституціональну, товарну, системну. В основі функціональної концепції знаходиться економічне вчення про функції торгівлі. Ще у 1918 році К. Оберпарляйтером було визначено функції торгівлі [1, с. 102], які у подальшому стали розглядатися як функції збуту: просторова – наявність товару у потрібному місці; часова – доставка товару у необхідний час; кількісна – товар повинен знаходитися в необхідній кількості; якісна – товар повинен відповідати певним вимогам з якості; рекламна – спрямована на створення і підтримку попиту на запропонований товар; кредитна.

В інституціональній концепції збутова діяльність розглядається з точки зору наявності інститутів збуту на різних рівнях його регулюван-

ня. В сучасних умовах процес регулювання збуту продукції значною мірою залежить від посередницьких організацій, дилерських мереж, фінансово-промислових груп.

До товарної концепції збуту відноситься розподіл товарів на групи різного типу: на товари споживання і товари промислового призначення. Носій потреби, а саме, промислове підприємство, з одного боку, і кінцевий споживач з іншого боку, є передумовою формування різної політики збуту.

Системна концепція розглядає збут як систему, яка складається з активних елементів (людей, підприємств), що мають певні відносини «вхід – вихід» із зовнішнім середовищем через обмін товарами і інформацією (пасивними елементами). Елементами системи є виробники, збутові посередники та споживачі (промислові підприємства та індивідуальні господарства).

На основі систематизації поглядів науковців дано трактування терміну «управління збутом продукції» як організуючого та регулюючого процесу впливу на збутову діяльність суб'єктів господарювання з метою її впорядкування та підвищення результативності. Збутова політика – це стратегія цілеспрямованого впливу на процес збуту на макро- і мікрорівні, створення умов для його оптимального проходження і удосконалення. Регулювання збуту – це сфера цілеспрямованого впливу ринку і держави на поведінку суб'єктів господарювання з метою забезпечення пріоритетів збутової політики.

Створення умов для ефективного регулювання збуту продукції пов'язане з використанням певного механізму. Під механізмом регулювання збуту продукції слід розуміти цілісну систему, що складається із взаємозалежних підсистем: критеріїв оцінки збутової діяльності; елементів процесу збуту, на які здійснюється вплив через фактори регулювання; ресурсів і стимулів, за допомогою яких виконується вплив; методів оцінки й прийняття управлінських рішень для досягнення основної мети – задоволення потреб споживачів. Елементами даного механізму виступають: об'єкт регулювання – процес збуту продукції; і суб'єкти регулювання – підприємства, споживачі і держава.

Висновки

З метою розвитку теорії регулювання збуту продукції розвинуті поняття «збут», «управління збутом», «збутова політика», «регулювання

збуту», «механізм регулювання збуту». В умовах ринкового середовища «збут» розглядається як комплекс дій, пов'язаний з просуванням готової продукції до споживача і задоволенням потреб останнього. Управління збутом являє собою регулюючий процес впливу на збутову діяльність суб'єктів господарювання з метою її впорядкування та підвищення результативності. Визначено, що збутова політика – це стратегія цілеспрямованого впливу на процес збуту на макро- і мікрорівні, створення умов для його оптимального проходження і удосконалення. Регулювання збуту – це сфера цілеспрямованого впливу ринку і держави на поведінку суб'єктів господарювання з метою забезпечення пріоритетів збутової політики. Під механізмом регулювання збуту продукції слід розуміти цілісну систему, що складається із взаємозалежних підсистем: критеріїв оцінки збутової діяльності; елементів процесу збуту, на які здійснюються вплив через фактори регулювання; ресурсів і стимулів, за допомогою яких здійснюється вплив; методів оцінки й прийняття управлінських рішень для досягнення основної мети – задоволення потреб споживачів. Елементами даного механізму виступають об'єкт регулювання – процес збуту продукції; і суб'єкти регулювання – підприємства, споживачі і держава.

Список використаних джерел

1. Болт Г. Дж. Практическое руководство по управлению сбытом / пер. с англ. М.: Экономика, 1991. 271 с.
2. Вазинський Ф. А., Колодійчук А. В. Маркетингове дослідження в системі управління конкурентоспроможністю підприємств. Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. Львів: РВВ НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (1). С. 125–130.
3. Гаврилко П. П., Колодійчук А. В., Черторижський В. М. Фактори інноваційного розвитку промисловості. Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. 2011. Вип. 21 (11). С. 201–205.
4. Гаврилко П. П., Лалакулич М.Ю., Колодійчук А. В. Основні фактори виникнення кризових явищ на промислових підприємствах. Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. 2012. Вип. 22.4. С. 158–164.
5. Економіка України: стратегія і практика довгострокового розвитку / ред. В. М. Геець. К.: Інститут економіки і прогнозування НАН України; Фенікс, 2003. 1008 с.
6. Колодійчук А. В., Гуштан Т. В., Молнар О. С., Василюха Н. В., Чобаль Л. Ю. Міжнародні перевезення в

міжнародній економіці: підручник. Львів: Вид-во НН-ВК «АТБ», 2021. 189 с.

7. Колодійчук А. В. Інформація як фактор інноваційного розвитку економіки. Формування ринкових відносин в Україні. 2012. №5/1(132). С. 58–62.
8. Колодійчук А. В., Пісний В. М. Особливості функціонування машинобудівних підприємств на сучасному етапі розвитку економіки України. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (13). С. 172–178.
9. Колодійчук А. В., Пісний В. М., Семчук Ж. В. Сутність інновацій, структура та основні етапи інноваційного процесу. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (9). С. 191–196.
10. Сопільник Л. І., Колодійчук А. В. Теоретичні аспекти управління конкурентоспроможністю підприємств. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (8). С. 183–187.
11. Сопільник Л. І., Колодійчук А. В. Управління конкурентоспроможністю машинобудівних підприємств на сучасному етапі розвитку економіки України. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (10). С. 222–227.

References

1. Bolt, G. J. (1991). *Prakticheskoye rukovodstvo po upravleniyu sbytom* [Practical guide to sales management]. Translated from English. Moscow: Economics. [in Russian].
2. Vazhynskyy, F. A., & Kolodiychuk, A. V. (2009). *Marketynhovi doslidzhennya v systemi upravlinnya konkurentospromozhnisty pidpryyemstv* [Marketing research in the system of competitiveness management of enterprises]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (1) (pp. 125–130). [in Ukrainian].
3. Havrylko, P. P., Kolodiychuk, A. V., & Chertoryzhskyy, V. M. (2011). *Faktery innovatsiynoho rozvytku promyslovosti* [Factors of innovation development of industry]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 21 (11) (pp. 201–205). [in Ukrainian].
4. Havrylko, P. P., Lalakulich, M. Yu., & Kolodiychuk, A. V. (2012). *Osnovni faktery vynyknennya kryzovykh yavlyshch na promyslovykh pidpryyemstvakh* [The main factors of emergence of crisis phenomena in industrial enterprises]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 22 (4) (pp. 158–164). [in Ukrainian].
5. Heyets, V. M. (Ed.) (2003). *Ekonomika Ukrayiny: stratehiya i praktyka dovhostrokovoho rozvytku* [Economy of Ukraine: strategy and practice of long-term development].

Kyiv: Institute of Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine; Phoenix. [in Ukrainian].

6. Kolodiychuk, A. V., Hushtan, T. V., Molnar, O. S., Vasylykha, N. V., & Chobal, L. Yu. (2021). Mizhnarodni perevezennya v mizhnarodniy ekonomitsi [International transportation in the international economy]: Textbook. Lviv: ATB Publishing [in Ukrainian].

7. Kolodiychuk, A. V. (2012). Informatsiya yak faktor innovatsiynoho rozvytku ekonomiky [Information as a factor of innovation development of the economy]. In Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukrayini [Formation of market relations in Ukraine]: Vol. 5/1(132) (pp. 58–62). [in Ukrainian].

8. Kolodiychuk, A. V., & Pisnyy, V. M. (2009). Osoblyvosti funktsionuvannya mashynobudivnykh pidpryyemstv na suchasnomu etapi rozvytku ekonomiky Ukrayiny [Features of functioning of machine-building enterprises at the current stage of development of the economy of Ukraine]. In Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (13) (pp. 172–178). [in Ukr.].

9. Kolodiychuk, A. V., Pisnyy, V. M., & Semchuk, Zh. V. (2009). Sutnist' innovatsiy, struktura ta osnovni etapy innovatsiynoho protsesu [The essence of innovation, the structure and the main stages of the innovation process]. In Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (9) (pp. 191–196). [in Ukrainian].

10. Sopilnyk, L. I., & Kolodiychuk, A. V. (2009). Teoretychni aspekty upravlinnya konkurentospromozhnistyu pidpryyemstv [Theoretical aspects of enterprise competitiveness management]. In Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (8) (pp. 183–187). [in Ukrainian].

11. Sopilnyk, L. I., & Kolodiychuk, A. V. (2009). Upravlinnya konkurentospromozhnistyu mashynobudivnykh pidpryyemstv na suchasnomu etapi rozvytku ekonomiky Ukrayiny [Management of competitiveness of machine-building enterprises at the present stage of development of Ukrainian economy]. In Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (10) (pp. 222–227). [in Ukrainian].

Дані про авторів

Молнар Олександр Сергійович,

к.е.н., доцент, завідувач кафедри економічної теорії, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Белень Ангеліна Іванівна,

магістр, економічний факультет, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Чорна Анастасія Анатоліївна,

магістр, економічний факультет, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Данные об авторах

Молнар Александр Сергеевич,

к.э.н., доцент, заведующий кафедрой экономической теории, ГВУЗ «Ужгородский национальный университет»

e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Белень Ангелина Ивановна,

магистр, экономический факультет, ГВУЗ «Ужгородский национальный университет»

e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Черная Анастасия Анатольевна,

магистр, экономический факультет, ГВУЗ «Ужгородский национальный университет»

e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Data about the authors

Oleksandr Molnar,

Ph.D., Associate Professor, Head of the Department of Economic Theory, Uzhhorod National University

e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Anhelina Belen,

Master's degree, Faculty of Economics, Uzhhorod National University

e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Anastasiya Chorna,

Master's degree, Faculty of Economics, Uzhhorod National University

e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Ретроспективний аналіз наукових досліджень з проблем інтеграції підприємств та формування підприємницьких структур

Предметом дослідження є теоретичні та методичні основи інтеграції підприємств та формування підприємницьких структур.

Метою дослідження є визначення найбільш актуальних проблем інтеграції підприємств та формування підприємницьких структур в сучасних умовах, що досліджуються вітчизняними науковцями.

Методи дослідження. При написанні статті використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження економічних явищ і процесів щодо формування та розвитку підприємницьких структур.

Результати роботи. Проаналізовано дисертаційні дослідження, в яких розглядаються проблеми інтеграції підприємств та формування підприємницьких структур за період 2000–2020 років. З'ясовано, що найбільшу кількість досліджень в цьому напрямі становлять дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Узагальнено проблеми, які розглядали науковці в своїх дослідженнях на макро-, мезо- та мікрорівнях. Сформована структура тематичних проблем дисертаційних досліджень за період 2000–2020 роки. Виявлена тенденція формування окремих наукових осередків з даної проблематики. Узагальнено наукові центри із захисту дисертацій економічного спрямування у даному напрямі. Проведено аналіз об'єктів дисертаційних досліджень.

Галузь застосування результатів. Економіка, інноваційний менеджмент, управління підприємством, стратегічне управління.

Висновки. З'ясовано, що найбільші наукові осередки сконцентровані у м. Києві, м. Харкові, м. Львові. Визначено, що найбільшими науковими центрами, що досліджують проблеми інтеграції підприємств є ННЦ «Інститут аграрної економіки» м. Київ та Харківський національний економічний університет. Дослідивши різні підходи та об'єкти дисертаційних досліджень науковців до проблеми інтеграції підприємств та формування підприємницьких структур, зроблено висновки про те, що дана проблема є актуальною і потребує подальшого детального вивчення та розробки відповідних моделей та механізмів інтеграції.

Ключові слова: інтеграція, проблеми інтеграції підприємств, інтегровані структури бізнесу, підприємницькі структури, дисертаційні дослідження.

ШАЦКАЯ З.Я.

ШАЦКАЯ М.С.

Ретроспективный анализ научных исследований проблем интеграции компаний и формирование предпринимательских структур

Предметом исследования являются теоретические и методические основы интеграции предприятий и формирования предпринимательских структур.

Целью исследования является определение наиболее актуальных проблем интеграции предприятий и формирования предпринимательских структур в современных условиях, которые исследуют отечественные ученые.

Методы исследования. При написании статьи использованы общенаучные и специальные методы исследования экономических явлений и процессов по формированию и развитию предпринимательских структур.

Результаты работы. Проанализированы диссертационные исследования, в которых рассматриваются проблемы интеграции предприятий и формирования предпринимательских структур за период 2000–2020 годов. Установлено, что наибольшее количество исследований в этом на-

правления составляют диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук. Обобщены проблемы, которые рассматривали ученые в своих исследованиях на макро-, мезо- и микроуровнях. Сформирована структура тематических проблем диссертационных исследований за период 2000–2020 годы. Выявлена тенденция формирования отдельных научных центров по данной проблематике, крупнейшие из которых сконцентрированы в г. Киеве, г. Харькове, г. Львове. Обобщены центры по защите диссертаций экономической направленности в данном направлении, крупнейшими из которых является ННЦ «Институт аграрной экономики» г. Киев и Харьковский национальный экономический университет. Проведен анализ объектов диссертационных исследований.

Область применения результатов. Экономика, инновационный менеджмент, управление предприятием, стратегическое управление.

Выводы. Установлено, что наибольшие научные центры сконцентрированы в г. Киеве, г. Харькове, г. Львове. Определено, что самыми научными центрами, исследующие проблемы интеграции предприятий является ННЦ «Институт аграрной экономики» г. Киев и Харьковский национальный экономический университет. Исследовав различные подходы и объекты диссертационных исследований ученых к проблеме интеграции предприятий и формирования предпринимательских структур, сделан вывод о том, что данная проблема является актуальной и требует дальнейшего детального изучения и разработки соответствующих моделей и механизмов интеграции.

Ключевые слова: интеграция, проблемы интеграции предприятий, интегрированные структуры бизнеса, предпринимательские структуры, диссертационные исследования.

SHATSKA Z.Y.
SHATSKA M.S.

Retrospective analysis of scientific research on the problems of enterprise integration and formation of entrepreneurial structures

The subject of the research is the theoretical and methodological foundations of the integration of enterprises and the formation of entrepreneurial structures.

The aim of the study is to identify the most pressing problems of enterprise integration and the formation of entrepreneurial structures in modern conditions, which are studied by domestic scientists.

Research methods. When writing the article, general scientific and special methods of researching economic phenomena and processes for the formation and development of entrepreneurial structures were used.

Results of work. Analyzed thesis research, which examines the problems of enterprise integration and the formation of entrepreneurial structures for the period 2000–2020. It has been established that the largest number of studies in this direction are dissertations for the degree of candidate of economic sciences. The problems that scientists have considered in their research at the macro, meso and micro levels are summarized. The structure of thematic problems of dissertation research for the period 2000–2020 has been formed. The tendency of the formation of separate research centers on this issue is revealed, the largest of which are concentrated in Kiev, Kharkov, Lvov. The centers for the defense of dissertations of an economic orientation in this direction are summarized, the largest of which are the NSC «Institute of Agrarian Economics» in Kiev and the Kharkov National Economic University. The analysis of the objects of dissertation research is carried out.

Scope of the results. Economics, innovation management, enterprise management, strategic management.

Conclusions. It was found that the largest research centers are concentrated in Kyiv, Kharkiv, Lviv. It is determined that the largest research centers that study the problems of enterprise integration are the NSC «Institute of Agrarian Economics» in Kyiv and Kharkiv National University of Economics. After

studying various approaches and objects of dissertation research of scientists to the problem of enterprise integration and formation of business structures, it was concluded that this problem is relevant and requires further detailed study and development of appropriate models and mechanisms of integration.

Key words: *integration, problems of enterprise integration, integrated business structures, business structures, dissertation research.*

Постановка проблеми. Загострення конкуренції, нестабільність зовнішнього середовища та глобалізація світового бізнесу вимагають від підприємств постійного пошуку шляхів підвищення ефективності функціонування. Разом з тим, в умовах посилення негативних викликів зовнішнього середовища підприємству самостійно все складніше досягати підвищення ефективності функціонування, тому в сучасних умовах підприємства об'єднують свою діяльність, створюючи складні інтегровані структури бізнесу або підприємницькі структури. Саме тому проблема інтеграції підприємств є дуже актуальною і передбачає вирішення цілого ряду завдань, пов'язаних з формуванням, функціонуванням та розвитком інтегрованої структури, пошуком шляхів підвищення ефективності її діяльності.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Враховуючи багатоплановість проблем інтеграції підприємств та різних аспектів формування підприємницьких структур, зазначене питання розглядається вітчизняними науковцями, що підтверджується захищеними дисертаційними дослідженнями за період 2000–2020 років саме: Данкевич Є.М. (2014) [3], Ватаманюк–Зелінська У.З. (2016) [1], Горбатов В.М. (2006) [2], Захарченко Н.В. (2019) [4], Маслій Н.Д. (2019) [6], Мягих І.М. (2015) [8], Ніфатова О.М. (2018) [9], Пилипенко А.А. (2009) [10], Скопенко Н.С.

(2012) [11], Струтинська І.В. (2020) [12]. Дисертаційні дослідження вітчизняних науковців з питань інтеграції підприємств та формування підприємницьких структур демонструють широке коло сучасних проблем організації та забезпечення ефективності їх діяльності. Однак, доцільно провести комплексне дослідження захищених дисертацій та виявити подальші перспективні питання для наукових досліджень.

Виклад основного матеріалу. Проблеми інтеграції підприємств та формування підприємницьких структур розглядаються науковцями починаючи з 2000 року і залишаються актуальним протягом 20 років (рис. 1). З проаналізованих даних видно, що із масиву дисертацій кількість досліджень на здобуття наукового ступеня доктора наук становить 28,5%, кандидата наук – 71,5 %.

Поштовхом до дослідження цієї проблематики став перехід України до ринкових умов господарювання, надання підприємствам самостійності діяльності, їх вихід на світові ринки. Починаючи з 2006 року дана проблематика набула підвищеного інтересу науковців. В останні роки спостерігається тенденція щодо зростання кількості захищених докторських дисертацій, всього за період 2000–2020 рр. захищено 11 докторських дисертацій, з них – 5 (45,0 %) за останні чотири роки. У своїх дослідженнях науковці роз-

Рисунок 1. Динаміка кількості дисертацій за напрямом «інтеграція підприємств та формування підприємницьких структур» за період 2000–2020 роки

Джерело: розроблено авторами

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

глядали проблеми інтеграції підприємств та формування підприємницьких структур на мікрорівні:

- з розробкою спеціальних механізмів інтеграційної взаємодії підприємств, а саме: формування та використання механізмів інтеграційної взаємодії підприємств із урахуванням кон'юнктури підприємницького середовища; організаційного механізму реструктуризації інтегрованих корпоративних структур; організаційно-економічного механізму об'єднання промислових підприємств; організаційного механізму маркетингової та логістичної діяльності інтегрованих підприємств; вартісно-орієнтованого організаційно-економічного механізму інтеграції будівельних підприємств в процесі реорганізації;

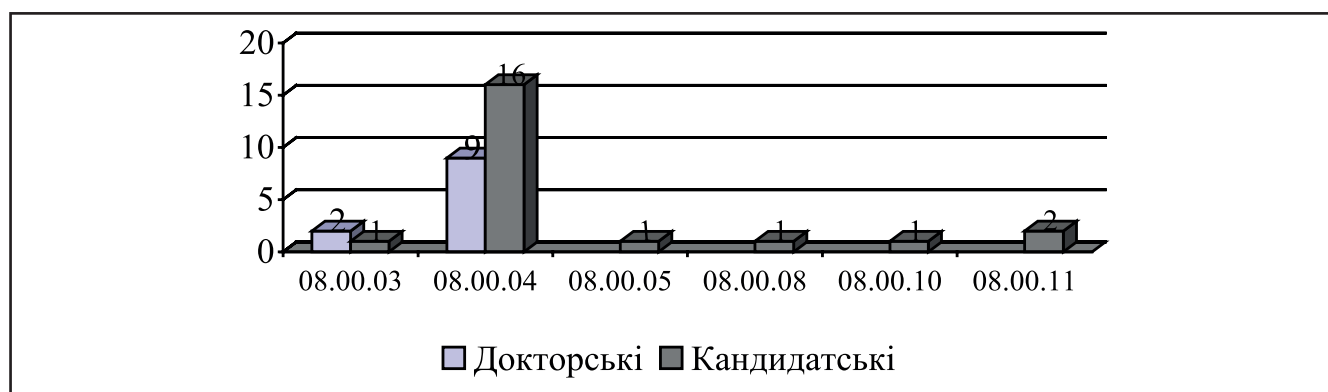
- в контексті стратегічного розвитку інтегрованих підприємств: інтеграція та ринкова взаємодія у реалізації стратегії розвитку підприємства; теоретичні основи конкурентоспроможності та розвитку інтегрованих структур бізнесу; розвиток інтегрованих структур у виноградарсько-виноробному виробництві; управління стратегічним розвитком інтегрованих аграрно-промислових формувань; інтеграційних форм розвитку підприємств сфери зв'язку та інформатизації; формування та розвиток інтегрованих суб'єктів господарювання в Україні (на прикладі підприємств харчової промисловості);

- з точки зору управління інтегрованими підприємствами: активізація інтеграційної взаємодії підприємств харчової промисловості України; організації управління інтеграційним розвитком суб'єктів господарювання; методологія управління розвитком високотехнологічних підприємств; методологічні засади управління інтегрованими бізнес-структурами авіапідприємств;

- для вирішення окремих проблем, які сприятимуть інтеграційній взаємодії та розвитку підприємств, а саме: цифрової трансформації, як імперативи інноваційного розвитку бізнес-структур; методологічних засад розвитку брендингу в інтегрованих структурах бізнесу; економічної інтеграції як засобу посилення конкурентоспроможності невеликих підприємств; інтеграції виробництва і переробки молока в підприємствах АПК; інтеграції як форми економічного партнерства між постачальниками сировини та виноробними підприємствами; інтеграційних процесів в сільськогосподарських формуваннях приміської зони; організації потокових процесів на мережевих підприємствах в умовах інформатизації; розвитку корпоративного управління інтегрованими підприємствами аграрного сектору; організаційно-економічних засад інтеграції підприємств будівельної сфери; фінансових ресурсів промислово-фінансових груп в інвестуванні інтегрованих підприємств; моделювання розвитку малих виробничих підприємств на основі процесів взаємодії; моделювання процесів просування інноваційної продукції у вертикально-інтегрованих структурах;

- з точки зору ефективності інтеграційних процесів: ефективність об'єднання підприємств у паливно-енергетичному комплексі.

Найбільша кількість наукових досліджень здійснюється на прикладі інтеграційної взаємодії підприємств харчової промисловості та аграрного сектору України (спеціальність 08.07.02) – 27,5%, сфери зв'язку – 7,5%, будівельної сфери – 5,0%, авіаційного та паливного комплексу – по 2,5%. Така тенденція спричинена тим, що в останні роки відбувається активний процес трансформації вітчизняних сільськогосподарських підпри-

Рисунок 2. Аналіз дисертацій за напрямом «інтеграція підприємств та формування підприємницьких структур» за спеціальностями за період 2000–2020 роки

Джерело: розроблено авторами

емств у інтегровані структури, що допомагає їм краще адаптуватись в нинішніх складних умовах господарювання та кризового стану галузі. Аналіз дисертацій економічного спрямування за напрямом «інтеграція підприємств та формування підприємницьких структур» за спеціальностями за період 2000–2020 роки представлено на рис. 2.

Найбільша кількість дисертаційних досліджень проводилася за спеціальністю: 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (25 робіт); 08.00.03 – економіка та управління національним господарством (3 роботи).

Структура тематичних проблем дисертаційних досліджень за напрямом «інтеграція підприємств та формування підприємницьких структур» за період 2000–2020 роки представлена на рис. 3

У структурі дисертаційних досліджень найбільшу питому вагу займають дослідження з розробкою спеціальних механізмів інтеграційної взаємодії підприємств (5 робіт – 20%); в контексті стратегічного розвитку інтегрованих підприємств (6 робіт – 24%); з точки зору управління інтегрованими підприємствами (4 роботи – 16%); для вирішення окремих проблем, які сприятимуть інтеграційній взаємодії та розвитку підприємств (9 робіт – 36%). Найменша частина робіт присвячена оцінці ефективності інтеграційних процесів (1 робота – 4%).

При проведенні дослідження питань інтеграції підприємств та формування підприємницьких структур була виявлена тенденція формуван-

ня окремих наукових осередків з даної проблематики. Найбільша частина докторських дисертацій виконана і захищена в м. Києві (55,0%). У м. Харків виконано і захищено 18,0% докторських дисертацій. У м. Львові, м. Запоріжжі та м. Дніпропетровську виконано і захищено по 9,0% докторських дисертацій.

Найбільша частина кандидатських дисертацій виконана і захищена в м. Києві (48,0%). У м. Харків виконано і захищено 14,0% кандидатських дисертацій. У м. Одесі та м. Донецьку виконано і захищено по 10,0% кандидатських дисертацій. У м. Хмельницьку та м. Луганську виконано і захищено по 7,0% кандидатських дисертацій. У м. Львів виконано і захищено 4,0% кандидатських дисертацій. Наукові центри із захисту дисертацій економічного спрямування з питань інтеграції підприємств та формування підприємницьких структур представлено в табл. 1.

Найбільшими науковими центрами з питань інтеграції підприємств та формування підприємницьких структур є НААН України, ННЦ «Інститут аграрної економіки» м. Київ (15,0%), Харківський національний економічний університет (13,0%), Національний аграрний університет м. Київ та Одеський державний економічний університет по 8,0%, Київський національний торгово-економічний університет, Хмельницький національний університет та Інститут економіки промисловості НАН України, м. Донецьк по 5,0%.

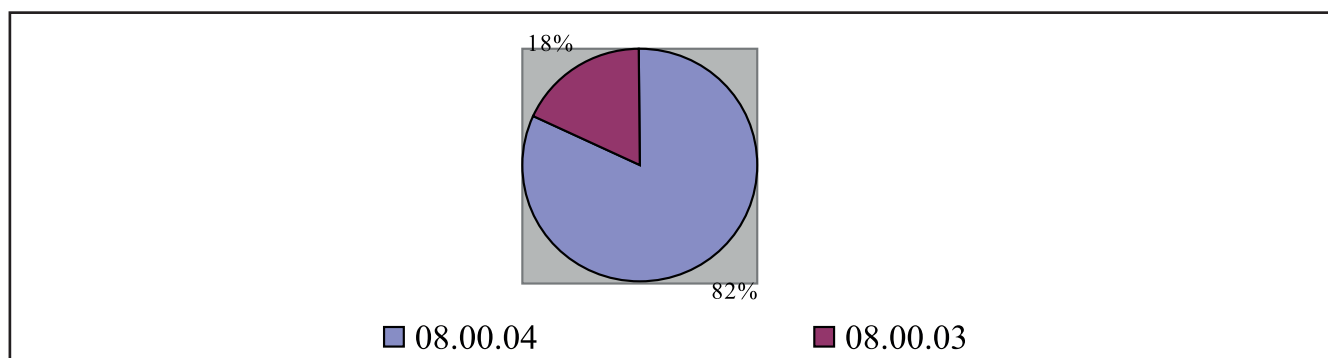
Рисунок 3. Структура тематичних проблем дисертаційних досліджень за напрямом «інтеграція підприємств та формування підприємницьких структур» за період 2000–2020 роки

Джерело: розроблено авторами

Таблиця 1. Наукові центри із захисту дисертацій економічного спрямування з питань інтеграції підприємств та формування підприємницьких структур

№ з/п	Назва ЗВО	Кількість захищених дисертацій
1	2	3
1	НААН України, ННЦ «Інститут аграрної економіки» м. Київ	6
2	Харківський національний економічний університет	5
3	Національний аграрний університет м. Київ	3
4	Одеський державний економічний університет	3
5	Київський національний торгово–економічний університет	2
6	Хмельницький національний університет	2
7	Інститут економіки промисловості НАН України, м. Донецьк	2
8	Національний університет біоресурсів і природокористування, м. Київ	1
9	Український науково–дослідний інститут продуктивності агропромислового комплексу м. Київ	1
10	Національний університет харчових технологій, м. Київ	1
11	Державний університет телекомунікацій, м. Київ	1
12	Київський національний університет технологій та дизайну	1
13	Київський національний університет будівництва і архітектури	1
14	Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана	1
15	Київський національний університет ім. Т. Шевченка	1
16	Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України м. Київ	1
17	НАН України. Інститут регіональних досліджень м. Київ	1
18	Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва	1
19	Львівський національний університет ім. І. Франка	1
20	Запорізький національний університет	1
21	Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро	1
22	Донецький національний університет	1
23	Луганський національний аграрний університет	1
24	Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля м. Луганськ	1

Джерело: розроблено авторами

Рисунок 4. Структура дисертацій на здобуття ступеня доктора економічних наук за напрямом «інтеграція підприємств та формування підприємницьких структур» за період 2000–2020 роки

Джерело: розроблено авторами

Аналіз структури дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за напрямом «інтеграція підприємств та формування підприємницьких структур» (рис.4) показав, що більшість досліджень виконано за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управлін-

ня підприємствами (за видами економічної діяльності) (82,0%) та 08.00.03 – економіка та управління національним господарством (18,0%).

Основну увагу в докторських дисертаційних дослідженнях приділено розгляду процесів формування, функціонування та розвитку інтегрованих

структур бізнесу на вітчизняних підприємствах. Дослідження спрямовані на вирішення окремих проблем, які сприятимуть інтеграційній взаємодії та розвитку підприємств, а саме побудови стратегічного обліку в системі стратегічного менеджменту інтегрованих структур бізнесу; особливостей функціонування, розвитку та взаємодії локально організованих інтегрованих об'єднань промислових підприємств; цифровій трансформації вітчизняних бізнес-структур; конкурентної боротьби між ІСБ у новій висококонцентрованій економіці; формування фахових об'єднань, фахова відповідність, інституційна спроможність і корпоративна соціальна відповідальність як основа колективної економічної й продовольчої безпеки інтегрованих структур; формування механізмів інтеграційної взаємодії підприємств із урахуванням кон'юнктури підприємницького середовища. Об'єктом дослідження в 27,0% докторських робіт було обрано підприємства аграрного сектору та харчової промисловості України.

Висновки

Розвиток економічної науки і практики в контексті інтеграційних процесів широко обговорюється ученими різних напрямів і є предметом наукових дискусій. За період з 2000 до 2020 роки в Україні захищено близько сорока дисертацій в рамках кандидатських та докторських робіт з дослідження процесів інтеграції підприємств на різних ієрархічних рівнях економіки. Підвищення активності розгляду окресленої проблематики спостерігалася у 2006 та 2009 роках, що пояснюється покращенням економічної ситуації в країні, намаганням вітчизняних підприємств посилити власний потенціал задля виходу на закордонні ринки збуту. У процесі дослідження наукових праць українських вчених встановлено, що найбільше уваги ними приділено вирішенню окремих проблем, які сприяють інтеграційній взаємодії та розвитку підприємств. Однак, на сьогоднішній день не достатньо розробленими залишаються питання розробки моделей та методів, вибору критеріїв та показників ефективності інтеграції підприємств та формування підприємницьких структур, що зумовлює актуальність подальшої розробки обраного напрямку дослідження.

Список використаних джерел

1. Ватаманюк–Зелінська У. З. Формування та використання механізмів інтеграційної взаємодії підприємств із

урахуванням кон'юнктури підприємницького середовища : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04 / Терноп. нац. техн. ун-т ім. Івана Пулюя. Тернопіль, 2016. 40 с.

2. Горбатов В. М. Теоретичні основи конкурентоспроможності та розвитку інтегрованих структур бізнесу : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.06.01 / Харківск. нац. економ. ун-т. Харків, 2006. 28 с.

3. Данкевич Є. М. Стратегія розвитку міжгалузевої інтеграції в аграрному секторі економіки : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03 / НААН України, ННЦ «Ін-т аграр. економіки». Київ, 2014. 36 с.

4. Захарченко Н. В. Методологія управління розвитком високотехнологічних промислових підприємств : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04 / Ун-т митної справи та фінансів. Дніпро, 2019. 530 с.

5. Криштопа І. І. Побудова стратегічного обліку об'єднаного бізнесу : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.09 / ДВ-НЗ «Київськ. нац. ун-т ім. В. Гетьмана». Київ, 2016. 36 с.

6. Маслій Н. Д. Інтеграційні форми розвитку підприємств сфери зв'язку та інформатизації: теоретичні та методологічні аспекти : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04 / Державний ун-т телекомунікацій, Київ, 2019. 710 с.

7. Міненко М. А. Фахові об'єднання в аграрно-промисловій сфері (теорія, методологія, організація) : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03 / ННЦ «Ін-т аграр. економіки». Київ, 2011. 37 с.

8. Мягких І. М. Методологічні засади управління інтегрованими бізнес-структурами авіапідприємств : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04 / Національний авіаційний ун-т. Київ, 2015. 459 с.

9. Ніфатова О. М. Методологічні засади розвитку брендингу в інтегрованих структурах бізнесу : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04 / Київський національний ун-т технологій та дизайну. Київ, 2018. 459 с.

10. Пилипенко А. А. Організація управління інтеграційним розвитком суб'єктів господарювання : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04 / Харк. нац. екон. ун-т. Харків, 2009. 36 с.

11. Скопенко Н. С. Інтеграційна взаємодія підприємств харчової промисловості України : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04 / Нац. ун-т харч. технологій. Київ, 2012. 42 с.

12. Струтинська І. В. Цифрова трансформація як імператив інноваційного розвитку бізнес-структур : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04 / Запорізький нац. ун-т. Запоріжжя, 2020. 43 с.

References

1. Vatamanyuk–Zelinska, U. Z. (2016) «Formation and use of mechanisms of integration interaction of the en-

terprises taking into account a conjuncture of the business environment», Ph.D. Thesis, Business economics, Ternopil National Technical University named after V. Pulyuya, Kyiv, Ukraine.

2. Gorbatov, V. M. (2006) «Theoretical foundations of competitiveness and development of integrated business structures», Ph.D. Thesis, Business economics, Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, Ukraine.

3. Dankevych, E. M. (2014) «Strategy for the development of intersectoral integration in the agricultural sector of the economy», Ph.D. Thesis, Economics and management of the national economy, NAAS of Ukraine, NSC «Institute of Agrarian Economics», Kyiv, Ukraine.

4. Zakharchenko, N. V. (2019) «Methodology of management of development of high-tech industrial enterprises», Ph.D. Thesis, Business economics, University of Customs and Finance, Dnipro, Ukraine.

5. Kryshtopa, I. I. (2016) «Construction of strategic accounting of integrated business», Ph.D. Thesis, Accounting, analysis and audit, SHEI «Kyiv National University named after V. Hetman», Kyiv, Ukraine.

6. Masliy, N.D. (2019) «Integration forms of development of enterprises in the field of communication and informatization: theoretical and methodological aspects», Ph.D. Thesis, Business economics, State University of Telecommunications, Kyiv, Ukraine.

7. Minenko, M. A. (2011) «Professional associations in the agro-industrial sphere (theory, methodology, organization)», Ph.D. Thesis, Economics and management of the national economy, NSC «Institute of Agrarian Economics», Kyiv, Ukraine.

8. Myagkykh, I. M. (2015) «Methodological principles of management of integrated business structures of airlines», Ph.D. Thesis, Business economics, National Aviation University, Kyiv, Ukraine.

9. Nifatova, O. M. (2018) «Methodological principles of branding development in integrated business structures», Ph.D. Thesis, Business economics, Kyiv National University of Technology and Design, Kyiv, Ukraine.

10. Pylypenko, A. A. (2009) «Organization of management of integration development of business entities», Ph.D. Thesis, Business economics, Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, Ukraine.

11. Skopenko, N. S. (2012) «Integration interaction of food industry enterprises of Ukraine», Ph.D. Thesis, Business economics, National University of Food Technology, Kyiv, Ukraine.

12. Strutynska, I. V. (2020) «Digital transformation as an imperative of innovative development of business structures», Ph.D. Thesis, Business economics, Zaporizhia National University, Zaporizhia, Ukraine.

Дані про авторів

Шацька Зорина Ярославівна,

доцент кафедри економіки та сфери обслуговування, Київський національний університет технологій та дизайну, к.е.н., доцент, м. Київ, Україна

e-mail: shatskaya@ukr.net

Шацька Мішель Сергіївна,

бакалавр кафедри економіки та сфери обслуговування, Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ, Україна

e-mail: shatskaya@ukr.net

Данные об авторах

Шацкая Зорина Ярославовна,

доцент кафедры экономики и сферы обслуживания, Киевский национальный университет технологий и дизайна, к.э.н., доцент, г. Киев, Украина

e-mail: shatskaya@ukr.net

Шацкая Мишель Сергеевна,

бакалавр кафедры экономики и сферы обслуживания, Киевский национальный университет технологий и дизайна, г. Киев, Украина

e-mail: shatskaya@ukr.net

Data about the authors

Zorina Shatskaya,

Associate Professor of the Department of Economics and Services, Kyiv National University of Technologies and Design, Ph.D. in Economics, Associate Professor, St., Kyiv, Ukraine

e-mail: shatskaya@ukr.net

Mishel Shatskaya,

Bachelor of the Department of Economics and Services, Kyiv National University of Technologies and Design, St., Kyiv, Ukraine

e-mail: shatskaya@ukr.net

Моделювання динаміки інституціонального середовища управління інноваційним підприємництвом в умовах трансформації бізнес–процесів в національній економіці та адаптації до умов пандемії COVID–19, діджиталізації та сталого розвитку

Актуальність теми дослідження. Методологічне підґрунтя Концепції державного регулювання інноваційним підприємництвом, передбачає реалізацію методології симультанного державного регулювання інноваційним підприємництвом в умовах трансформації бізнес–процесів в національній економіці та адаптації до умов пандемії COVID–19, діджиталізації та сталого розвитку. Зазначені факти обумовлюють актуальність теми дослідження.

Постановка проблеми. Концепція державного регулювання інноваційним підприємництвом не є статичною і потребує перегляду після оцінювання її ефективності відповідно умов та нових чинників інноваційного розвитку.

Постановка мети і завдань дослідження – дослідити моделювання динаміки інституціонального середовища управління інноваційним підприємництвом в умовах трансформації бізнес–процесів в національній економіці та адаптації до умов пандемії COVID–19, діджиталізації та сталого розвитку.

Метод або методологія дослідження. В статті використано історично–логічний метод; метод систематизації, класифікації й теоретичного узагальнення; метод логічного аналізу і синтезу.

Презентація основного матеріалу (результати дослідження). Основним завданням державного регулювання розвитком інноваційного підприємництва в умовах трансформації національної економіки та реалізації Концепції є: підтримка новаторів за допомогою помірних адміністративних стимулів та мотивацій; усунення інституціональних бар'єрів реалізації інноваційних ініціатив та стратегічних проєктів; створення адаптивних інфраструктурних елементів відповідно реалій ринку тощо.

Галузь застосування результатів. Результати дослідження можуть бути використані в практичній діяльності органів державної влади та підприємницьких структур.

Висновки. Процес удосконалення стратегічного інструментарію державного регулювання розвитком інноваційного підприємництва в умовах трансформації бізнес–процесів в національній економіці та адаптації до умов пандемії COVID–19, діджиталізації та сталого розвитку передбачає: організацію створення стратегії державного регулювання; ідентифікацію імпульсів розвитку інноваційного підприємництва; формування системи альтернатив державного регулювання інноваційним підприємництвом.

Ключові слова: моделювання, динаміка, інституціональне середовище, управління інноваційним підприємництвом, трансформація бізнес–процесів, національна економіка, адаптації до умов пандемії COVID–19, діджиталізація, сталий розвиток.

ОРЛОВА–КУРИЛОВА О.В., ХАРЧУК Т.В.,
ТАРАН–ЛАЛА О.М., ХОБТА М.О.

Моделирование динамики институциональной среды управления инновационным предпринимательством в условиях трансформации бизнес–процессов в национальной экономике и адаптации к условиям пандемии COVID–19, диджитализации и устойчивому развитию

Актуальность темы исследования. Методологическая основа Концепции государственного регулирования инновационным предпринимательством предусматривает реализацию мето-

логии симультанного государственного регулирования инновационным предпринимательством в условиях трансформации бизнес–процессов в национальной экономике и адаптации к условиям пандемии COVID–19, диджитализации и устойчивому развитию. Указанные факты обуславливают актуальность темы исследования.

Постановка проблемы. Концепция государственного регулирования инновационным предпринимательством не статическая и требует пересмотра после оценки ее эффективности в соответствии с условиями и новыми факторами инновационного развития.

Постановка целей и задач исследования – исследовать моделирование динамики институциональной среды управления инновационным предпринимательством в условиях трансформации бизнес–процессов в национальной экономике и адаптации к условиям пандемии COVID–19, диджитализации и устойчивому развитию.

Метод или методология исследования. В статье использованы историко–логический метод, метод систематизации, классификации и теоретического обобщения; метод логического анализа и синтеза.

Презентация основного материала (результаты исследования). Основной задачей государственного регулирования развитием инновационного предпринимательства в условиях трансформации национальной экономики и реализации Концепции является: поддержка новаторов с помощью умеренных административных стимулов и мотиваций; устранение институциональных барьеров реализации инновационных инициатив и стратегических проектов; создание адаптивных инфраструктурных элементов в соответствии с реалиями рынка и т.п.

Область применения результатов. Результаты исследования могут быть использованы в практической деятельности органов государственной власти и предпринимательских структур.

Выводы. Процесс усовершенствования стратегического инструментария государственного регулирования развитием инновационного предпринимательства в условиях трансформации бизнес–процессов в национальной экономике и адаптации к условиям пандемии COVID–19, диджитализации и устойчивого развития предусматривает: организацию создания стратегии государственного регулирования; идентификацию импульсов развития инновационного предпринимательства; формирование системы альтернатив государственного регулирования инновационным предпринимательством.

Ключевые слова: моделирование, динамика, институциональная среда, управление инновационным предпринимательством, трансформация бизнес–процессов, национальная экономика, адаптация к условиям пандемии COVID–19, диджитализация, устойчивое развитие.

ORLOVA–KURILOVA O.V., KHARCHUK T.V.,
TARAN–LALA O.M., KHOVTA M.O.

Modeling the dynamics of institutional innovation business management environment in terms of transformation of business processes in the national economy and adaptation to the pandemic COVID–19, digitalization and sustainable development

Relevance of the research topic. The methodological basis of the Concept of state regulation by innovative entrepreneurship involves the implementation of the methodology of simultaneous state regulation by innovative entrepreneurship in the transformation of business processes in the national economy and adaptation to the COVID–19 pandemic, digitalization and sustainable development. These facts determine the relevance of the research topic.

Formulation of the problem. The concept of state regulation by innovative entrepreneurship is not static and needs to be revised after evaluating its effectiveness in accordance with the conditions and new factors of innovative development.

Setting the purpose and objectives of the study – to investigate modeling the dynamics of the institutional environment of innovative entrepreneurship management in the conditions of transformation of business processes in the national economy and adaptation to the conditions of the COVID–19 pandemic, digitalization and sustainable development.

Research method or methodology. The historical–logical method is used in the article; method of systematization, classification and theoretical generalization; method of logical analysis and synthesis.

Presentation of the main material (research results). The main task of state regulation of the development of innovative entrepreneurship in the conditions of transformation of the national economy and implementation of the Concept is: support of innovators with the help of moderate administrative incentives and motivations; removal of institutional barriers to the implementation of innovation initiatives and strategic projects; creation of adaptive infrastructure elements according to market realities, etc..

Field of application of results. The results of the study can be used in the practice of public authorities and business structures.

Conclusions on the article. The process of improving the strategic tools of state regulation through the development of innovative entrepreneurship in the transformation of business processes in the national economy and adaptation to the COVID–19 pandemic, digitalization and sustainable development involves: organizing the creation of a strategy of state regulation; identification of impulses for the development of innovative entrepreneurship; formation of a system of alternatives to state regulation by innovative entrepreneurship.

Keywords: modeling, dynamics, institutional environment, management of innovative entrepreneurship, business process transformation, national economy, adaptation to the conditions of the COVID–19 pandemic, digitalization, sustainable development.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Концепція державного регулювання інноваційним підприємництвом не є статичною і потребує перегляду після оцінювання її ефективності відповідно умов та нових чинників (або джерел) інноваційного розвитку. Реалізація Концепції забезпечить кадрову, інвестиційну, техніко–технологічну та інноваційну спроможність підприємств. Важливо зауважити, що методологічне підґрунтя Концепції, передбачає реалізацію методології симультанного державного регулювання інноваційним підприємництвом в умовах трансформації бізнес–процесів в національній економіці та адаптації до умов пандемії COVID–19, діджиталізації та сталого розвитку. Зазначені факти обумовлюють актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Концепція державного регулювання інноваційного підприємництва створює макро–, мікро– та мезоекономічні умови і організаційно–правове середовище оптимальне для функціонування інноваційного підприємництва. Вона також забезпечує потужний спектр економічної свободи підприємництва, стимулює справедливу конкуренцію, сприяє

збільшенню інноваційного потенціалу та інвестицій в приватний сектор національної економіки [1–8].

Концепція забезпечує методичний та теоретико–методологічний базис реалізації різних державних програм, інструментів, компенсаторних механізмів [9, 10], за допомогою яких держава впливає на рівень інноваційності підприємства, що в подальшому підвищує конкурентоспроможність усієї національної економіки.

Формулювання цілей статті (постановка завдання) – дослідити моделювання динаміки інституціонального середовища управління інноваційним підприємництвом в умовах трансформації бізнес–процесів в національній економіці та адаптації до умов пандемії COVID–19, діджиталізації та сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Основним завданням державного регулювання розвитком інноваційного підприємства в умовах трансформації національної економіки та реалізації Концепції є:

- підтримка новаторів за допомогою помірних адміністративних стимулів та мотивацій;
- усунення інституціональних бар'єрів реалізації інноваційних ініціатив та стратегічних проектів;

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

- створення адаптивних інфраструктурних елементів відповідно реалій ринку;
- підтримка творчості та активності для набуття спеціалізованих знань серед економічно активного населення за допомогою відповідної системи освіти;
- формування національних або регіональних стратегій розвитку малого бізнесу, які спрямовані на задоволення потреб підприємств на різних етапах інноваційного процесу (проектуванні, розробці, дифузії);
- забезпечення доступу до інвестиційного або венчурного капіталу для сприяння створення нових продуктів та інноваційних процесів, а також зменшення ризику, пов'язаного з комерціалізацією нововведень;
- створення центрів передачі технологій, переважно для нових і малих інноваційно активних підприємств;
- державна підтримка кластерів та мереж, які мають стати головними учасниками інноваційної діяльності.

Важливий інструмент, який використовується урядами для надання підтримки новаторам початківцям – це створення бізнес-інкубаторів. Вони стимулюють розвиток малого підприємництва пропонуючи (за відносно низькою вартістю) їм у користування експериментальні майданчики для виробництва, склади з метою зберігання продукції, інноваційне обладнання або технологічне оснащення з оновленими функціональними характеристиками. Діяльність інкубаторів підтримують різні групи підтримки: державні установи, університети, торгові палати та некомерційні організації.

У країнах Європейського Союзу, створення бізнес-інкубаторів є ефективним засобом стимулювання інноваційного малого підприємництва. Вплив інкубаторів на малий бізнес дуже істотний. За підрахунками фахівців ЄБРР, близько 87% малих підприємств, що отримують допомогу від інкубаторів протягом перших двох років свого існування забезпечують прибуткову діяльність та роблять значний внесок у бюджети усіх рівнів через податкові надходження.

В системі національної економіки, особливо за умов її трансформації, функціонування бізнес-інкубаторів дуже актуальне через інституціональну слабкість взаємодій між учасниками інноваційної системи, яка може утруднювати реалізацію інноваційних проектів та стримувати розповсю-

дження інновацій на ринку споживачів. Крім того, малий бізнес, що починає реалізовувати ризиковану інноваційну діяльність стикається з багатьма проблемами, які засновані на:

- високих стартових витратах;
- відсутності власного капіталу;
- деформації або викривленні інформації;
- низькій кваліфікації менеджерів у сфері управління.

Отже бізнес-інкубатори, в процесі забезпечення ефективного державного регулювання розвитком інноваційного підприємництва в умовах трансформації національної економіки спроможні зменшити ризикованість інноваційної діяльності та збільшити шанси на виживання малого бізнесу особливо на початкових етапах його фінансування. Бізнес-інкубатори можуть створюватися на базі наукових територіальних технологічних парків, тим самим стимулюючи місцевий розвиток та сприяти створенню нових робочих місць. Вони також є джерелом заощадження державних витрат на НДДКР при сприянні комерціалізації та розповсюдженню інновацій на ринку споживачів. Бізнес-інкубатори з метою забезпечення ефективної роботи повинні дотримуватися принципів: організаційності, керованості, гнучкості, якості в управлінні та територіальному обслуговуванні, а їх діяльність гарантуватися місцевою підтримкою та адекватним фінансовим забезпеченням.

Концепція державного регулювання інноваційного підприємництва потребує оновлення інституціонального середовища розвитку інноваційного підприємництва (див. рисунок). Пропонований Механізм засновується на:

- формуванні державних ініціатив у вигляді орієнтованих заходів державної політики;
- досягненні колінеарності інститутів;
- впливу регулятора-держави засобами м'якого регламентування;
- співвідношення державних ініціатив зі станом національного розвитку та інноваційних досягнень країн ЄС;
- визначення умов виникнення позитивної синергії;
- створення Центру консолідації інституціонального простору.

Більш детальні напрямки забезпечення зазначених заходів зображені на рис. 1. Інституціональне середовище – є одним з основних чинників розвитку інноваційного підприємництва в умовах

трансформації національної економіки. Саме тому удосконалення стратегічного інструментарію державного регулювання розвитком інноваційного підприємництва повинне включати його оновлення. Кількісні показники інституціонального середовища характеризують чисельність діючих організацій, установ або підприємств, які забезпечують інноваційну діяльність підприємства. Якісні показники відтворюють ефективність міжінституціональних комунікацій на формальному та неформальному рівнях.

Характерною рисою розвитку національної економіки заснованої на інноваціях є безперервна співпраця між підприємствами, науково-дослідними установами, органами державної влади та іншими організаціями, що представлені в інституціональній матриці. Такі комунікації набувають все більшого значення для забезпечення обміну інноваційними ідеями та інформацією.

Метою державного регулювання інституціонального середовища інноваційного підприємництва – є забезпечення найліпших форм взаємодій між інститутами, з метою посилення інноваційності великих, малих та середніх підприємств. Інституціональне середовище в умовах трансформації національної економіки набуває все більшого значення. Його основна роль полягає в стимулюванні на горизонтальному та вертикальному рівнях розвитку підприємництва та інновацій, а також активізації експліцитних ресурсів як чинників зростання інноваційного підприємництва.

В умовах посилення конкуренції елементи інституціональної матриці потребують систематичного удосконалення, оскільки їм відводиться роль формування підприємницького клімату, необхідного для збільшення вигід від реалізації підприємницької діяльності. Правові, соціальні, фінансові та політичні інститути формують вектор подальшого розвитку інноваційного підприємства, створюючи законодавче, інвестиційне та організаційне підґрунтя для розвитку інноваційної діяльності. Незважаючи на те, що останнім часом увага вітчизняних вчених прикута до підтримки інституціонального середовища інноваційного підприємництва, вочевидь його стан залишається незадовільним. Водночас його підтримка є вкрай необхідною, через те, що інституціональне середовище формує умови підприємницької діяльності, засновуючись на менталітеті певної економічної системи, звичаях, нормах по-

ведінки, традиціях, парадигмі державотворення тощо. Ефективне інституціональне середовище є умовою інноваційної діяльності, саме тому його оновлення є необхідним в межах реалізації Концепції державного регулювання інноваційним підприємництвом в умовах трансформації національної економіки.

Доцільність оновлення інституціонального середовища позначається його високою здатністю створювати привабливі умови для залучення вітчизняних та зарубіжних інвесторів, розподіляти трудові ресурси та визначати резерви інноваційного потенціалу. Інноваційні підприємства, які функціонують на територіях з розвинутою інституціональною матрицею здатні конкурувати на міжнародних ринках за рахунок мобілізації чинників виробництва та їх залучення у найліпші способи до підприємницької діяльності. Інституціональна матриця характеризується прямою та опосередкованою конкурентоздатністю. У першому випадку її конкурентоздатність обумовлюється наявністю широкого кола матеріальних та нематеріальних ресурсів, а також ступенем засвоєння зазначених ресурсів інноваційними підприємствами (за умов мінімальних адміністративних бар'єрів та досконалої системи державного регулювання). У другому випадку її конкурентоздатність позначається дією неформальних приписів та дій непрямих відносин між її учасниками, які притаманні певному ринковому оточенню.

Існують потреба формування такого інституціонального середовища, де будуть забезпечені найліпші умови для інноваційних підприємств в контексті їх доступу до фінансових, інфраструктурних, соціальних та інших ресурсів, необхідних для ведення підприємницької діяльності та дифузії інновацій. Дифузія – це особливий тип розповсюдження нововведень як у межах так і поза межами інституціональної матриці. Дифузія включає як стратегічно обґрунтоване, так і стихійне поширення нових ідей.

Характерною рисою сучасного інституціонального середовища є його просторова різноманітність. Значні відмінності розташування інститутів можна спостерігати між окремими регіонами України. Слід зазначити, що диференціація між рівнем інституціонального середовища відзначається ступенем соціально-економічного розвитку регіонів. Водночас скорочення диспропорцій інституціонального середовища між

окремими регіонами повинне стати пріоритетом політики державного регулювання інноваційним підприємництвом.

Головною метою оновлення інституціонального середовища є зміцнення його національної конкурентоспроможності шляхом безперебійного обміну інтелектуальним, фінансовим, науково-технологічним та соціальним ресурсами. Політика безперебійного обміну ресурсами в межах інституціональної матриці повинна забезпечувати підтримку досліджень, розробку технологічних та процесових інновацій, надавати доступ підприємцям до інформаційно-комунікаційних технологій тим самим підвищуючи конкурентоспроможності інноваційних підприємств та підсилювати ефективність державного управління.

На національному рівні просторова модель розвитку інституціонального середовища набуває принципово нового значення. Вона засновується на досягненні поляризації інститутів та їх економіко-географічній доцільності. Поляризація підвищує дифузії інновацій в сусідні регіони, а також створює імпліцитні резерви накопичення інноваційного потенціалу. Інноваційні підприємства відіграють особливу роль у політиці поляризації інституціонального середовища, оскільки вони здатні використовувати місцеві ресурси та визначати умови доцільного розташування інститутів за регіонами України. Існує потреба рекомбінації елементів інституціонального середовища та створення мережі найліпших функціональних зв'язків між інститутами та інноваційними підприємствами.

У формуванні ефективної просторової моделі розвитку інституціонального середовища ключова роль відводиться державним та місцевим органам державної влади. Важливими чинниками забезпечення моделі є сприяння взаємовигідного партнерства та співпраці між державними і приватними структурами, розвиток соціального діалогу, вкорінення ефективних норм та цінностей, що сприяють формуванню довіри підприємництва до влади.

На рис. 1 Механізму оновлення інституціонального середовища розвитку інноваційного підприємництва в умовах трансформації бізнес-процесів в національній економіці та адаптації до умов пандемії COVID-19, діджиталізації та сталого розвитку нами серед інших заходів формування інституціонального простору запропоновано

створення Центру оновлення інституціонального простору. Основними цілями такого Центру повинні стати:

- забезпечення внутрішньої координації між учасниками інноваційної діяльності та державою;
- формування карти резервів інноваційного потенціалу відповідно територіального розподілу інноваційних підприємств;
- підтримка інноваційних змін в підприємницькому секторі;
- створення центрів трансферу знань, нововведень, комунікацій та технологій;
- впровадження інновацій в наукоємних галузях промисловості;
- примноження знань, навичок та компетенцій трудового ресурсу;
- підвищення якості надання державних послуг у сфері підтримки інноваційної діяльності;
- побудова нових елементів інфраструктурного забезпечення;
- співпраця інститутів інституціональної матриці з іншими інститутами, які функціонують за межами країни;
- формування політики оновлення інституціональної матриці відповідно потреб ринку та з урахуванням європейського досвіду.

Посилення міжінституціональної взаємодії є важливим заходом Центру оновлення інституціонального простору, що призводить до синхронізації інструментів державного регулювання (у вигляді політики реалізації помірною адміністративного впливу) та інструментів ринкової саморегуляції. Існує потреба у формуванні інституціонального базису для розвитку пріоритетних секторів економіки: біотехнології, експериментальної медичної інженерії, екологізації навколишнього середовища, діджиталізації тощо.

Важливою умовою оновлення інституціонального середовища розвитку інноваційного підприємництва є активізація людських ресурсів та їх оптимальний розподіл за регіонами України. Поточні ринкові реалії вимагають, щоб суб'єкти ринку були інноваційними і мобільними, з метою їх найліпшої адаптації до інституціональних змін. Ефективність оновлення інституціонального середовища залежить від компетенцій державних посадовців або менеджерів їх управлінських навичок в процесі прийняття стратегій розвитку інноваційного підприємництва. Трудові ресурси прискорюють розвиток інноваційної діяльності,

тим самим вказуючи на ключову роль людського чинника в динаміці економічного зростання.

Науковцями доведено існування щільного зв'язку між інвестиціями в людський капітал та рівнем технологічних зрушень. Завдяки реалізації спеціалізованих знань і навичок відбувається створення передових технологій та прогрес технічного розвитку. Тож можна визначити, що ефективно державне регулювання значною мірою залежить від накопичення цього капіталу. Людський капітал необхідний для державного регулюванні інституціональним середовищем можна розглядати як на індивідуальному так і колективному рівнях. Як уже зазначалося вище, у першому випадку державні службовці–менеджери створюють та упорядковують державний інструментарій, а персонал – це команда службовців, які його реалізують. Багатогранна природа різноманіття соціальних ролей державних службовців свідчить, що вони не діють уособлено, оскільки складність державного регулювання та взаємовідносин, рівень спеціалізації внаслідок організації державного управління змушує їх співпрацювати.

В контексті оновлення інституціонального середовища, важливим є ефективний розподіл людського капіталу за регіонами України. Посилення процесів глобалізації відбувається також між територіальними системами (групами держав, регіонів, селищ). Вони змагаються, зокрема, за формування людського ресурсу, який буде надавати найкращі мультиплікаційні ефекти від державотворення, а у разі потреби створювати нові робочі місця з метою забезпечення стратегії державного регулювання. Державні посадовці повинні використовувати таким чином свої інтелектуальні здібності, щоб забезпечити найліпші моделі інституціональної співпраці заснованої на довірі та збереженні національних цінностей. Роль інтелектуальних здібностей як важливого ресурсу інноваційного розвитку особливо важливий в контексті формування знаннєвої економіки.

Висновки

Таким чином, процес удосконалення стратегічного інструментарію державного регулювання розвитком інноваційного підприємництва в умовах трансформації бізнес–процесів в національній економіці та адаптації до умов пандемії

COVID–19, діджиталізації та сталого розвитку передбачає:

- організацію створення стратегії державного регулювання (формування організаційного та ресурсного забезпечення процесу державного регулювання);
- ідентифікацію імпульсів розвитку інноваційного підприємництва (визначення системи показників для оцінювання розвитку інноваційного підприємництва, моніторингу економічної поведінки, генерації проблем інертного розвитку та прогнозування змін в інноваційній діяльності);
- формування системи альтернатив державного регулювання інноваційним підприємництвом (розробки стратегії, відбору пріоритетних моделей поведінки, оновлення інституціональних правил та адміністративних інструментів впливу на інноваційне підприємництво).

Список використаних джерел

1. Воронько–Невіднича Т. В., Лещин Д. І., Василенко М. В. Управління конкурентоспроможністю підприємства в умовах нестабільного ринкового середовища. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. № 15. С. 23–27.
2. Гнатенко І. А. Визначення інновацій як інструментарію національного підприємництва. Науковий вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Серія «Економіка». 2018. Т. 23. Вип. 5 (70). С. 38–42.
3. Гнатенко І. Вплив національного інноваційного підприємництва на сталий розвиток ринку праці. Вісник Херсонського державного університету. 2018. № 32. С. 69–72.
4. Гнатенко І.А. Методологічні основи інституціонального аналізу національної системи інноваційного підприємництва. Науковий журнал «Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії». 2018. № 6 (18). С. 70–74.
5. Зось–Кіор М. В. Мотиваційні аспекти управління еколого–економічним потенціалом аграрних підприємств. Науковий вісник ПУЕТ. №1(97). 2020. С. 26–31.
6. Зось–Кіор М.В. Оцінка персоналу організації в системі корпоративного тайм–менеджменту. Економічний форум. 2020. № 3. С. 57–63.
7. Ложачевська О. М., Ольшанський О. В., Гнатенко І. А., Снітко Є. О. Державні пріоритети розвитку інноваційного підприємництва в системі менеджменту в умовах діджиталізації суспільства. Ефективна економіка. 2021. № 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9067> (дата звернення: 16.08.2021).

8. Орлова–Курилова О. В. Інноваційний кластер як органічний елемент національної економіки. Актуальні проблеми економіки. 2019. №9 (219). С. 59–66.

9. Hutorov A. O., Hutorova O. O., Lupenko Yu. O., Yermolenko O. A., Voronko–Nevidnycha T. V. Modeling of the Cycle of Reproduction Process in the Agrarian Sector of Economy (Ukraine). Revista Espacios. 2019. Vol. 40. No. 7. P. 19.

10. Zos–Kior M. The impact of migration processes on the management of socio–economic development and self–organization of the individual. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. 2020. Випуск 1. С. 4–9.

References

1. Voronko–Nevidnycha, T.V., Leshchyn, D.I. and Vasylenko, M.V. (2018), «Management of enterprise competitiveness in an unstable market environment», Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky, vol. 15, pp. 23–27.

2. Hnatenko, I. (2018), «Definition of innovations as tools of national entrepreneurship», Naukovyy visnyk Odes'koho natsional'noho universytetu imeni I. I. Mechnykova. Seriya «Ekonomika», vol. 23, 5 (70), pp. 38–42.

3. Hnatenko, I. (2018), «The Impact of National Innovative Entrepreneurship on Sustainable Development of the Labor Market», Visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu–Bulletin of the Kherson State University, vol. 32, pp. 69–72.

4. Hnatenko, I. (2018), «Methodological bases of institutional analysis of the national system of innovative entrepreneurship», Ekonomichnyy visnyk Zaporizkoji derzhavnoji inzhenernoji akademiji–Economic Bulletin of Zaporizhzhya State Engineering Academy, vol. 6(18), pp. 70–74.

5. Zos–Kior, M. (2020), «Motivational aspects of management of ecological and economic potential of agricultural enterprises», Naukovyy visnyk PUET. Seriya «Ekonomichni nauky»–Scientific Bulletin of PUET. vol. 1(97), pp. 26–31.

6. Zos–Kior, M. (2020), «Evaluation of the organization's personnel in the system of corporate time management», Ekonomichnyy forum–Economic forum, vol. 3, pp. 57–63.

7. Lozhachevskaya, O.M., Olshansky, O.V., Gnatenko, I.A. and Snitko, E.A. (2021), «State priorities for the development of innovative entrepreneurship in the management system in terms of digitalization of society», Efektyvna ekonomika, № 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9067> (accessed 14 July 2021).

8. Orlova–Kurylova, O. V. (2019), «Innovation cluster as an organic element of the national economy»,

Aktual'ni problemy ekonomiky–Current economic problems, vol. 9 (219), pp. 59–66.

9. Hutorov, A. O., Hutorova, O. O., Lupenko, Yu. O., Yermolenko, O. A. and Voronko–Nevidnycha, T. V. (2019), «Modeling of the Cycle of Reproduction Process in the Agrarian Sector of Economy (Ukraine)», Revista Espacios, vol. 40.7, pp. 19.

10. Zos–Kior, M. (2020), «The impact of migration processes on the management of socio–economic development and self–organization of the individual». Visnyk Cherkas'koho natsional'noho universytetu imeni Bohdana Khmel'nyts'koho–Bulletin of Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytsky, vol. 1, pp. 4–9.

Дані про авторів

Орлова–Курилова Ольга Володимирівна,

доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри менеджменту, права, статистики та економічного аналізу, Луганський національний аграрний університет, м. Старобільськ, Україна

e-mail: orlovakur73@gmail.com

Харчук Тетяна Валеріївна,

д.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту і економіки спорту, Національний університет фізичного виховання і спорту України, м. Київ, Україна

Таран–Лала Олена Миколаївна,

д.е.н., доцент, професор кафедри підприємництва і права, Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна

Хобта Михайло Олексійович,

к.е.н. доцент кафедри менеджменту, Національний транспортний університет, м. Київ, Україна

Данные об авторах

Орлова–Курилова Ольга Владимировна,

доктор экономических наук, доцент, заведующая кафедрой менеджмента, права, статистики и экономического анализа, Луганский национальный аграрный университет, г. Старобельск, Украина

Харчук Татьяна Валерьевна,

д.э.н., доцент, доцент кафедры менеджмента и экономики спорта, Национальный университет физического воспитания и спорта Украины, г. Киев, Украина

Таран–Лала Елена Николаевна,

д.э.н., доцент, профессор кафедры предпринимательства и права, Полтавский государственный аграрный университет, г. Полтава, Украина

Хобта Михаил Алексеевич,

к.э.н. доцент кафедры менеджмента, Национальный транспортный университет, г. Киев, Украина

Data about the authors

Olga Orlova-Kurilova,

Dr. Sc. (Econ), Associate Professor, Head of the Management, Law, Statistics and Economical Analysis Department, Luhansk National Agrarian University, Ukraine, Starobilsk

Tetiana Kharchuk,

Dr. Sc. (Econ), Associate Professor, Professor of Department of Management and Economics of Sports,

National University of Ukraine on Physical Education and Sport, Ukraine, Kyiv

Olena Taran-Lala,

Dr. Sc. (Econ), Associate Professor, Professor of the Department of entrepreneurship and law, Poltava State Agrarian University, Ukraine, Poltava

Mykhailo Khobta,

Associate Professor department of management, National Transport University, Ukraine, Kyiv

<https://doi.org/10.5281/zenodo.5807334>

ЗОРИНА О.А.

ПЕТРАКОВСЬКА О.В.

ЮРЧЕНКО О.А.

Облікова політика – елемент системи організації бухгалтерського обліку на підприємстві

Актуальність теми дослідження. Одним із актуальних питань організації бухгалтерського обліку є формування релевантної облікової політики. Вона дозволяє проаналізувати та змоделювати обліковий процес, закріпивши оптимальні способи ведення бухгалтерського обліку, що поєднуються зі стратегією розвитку підприємства незалежно від його діяльності. Однак є ряд дискусійних положень теоретичного характеру, які потребують уточнення сутності поняття «облікова політика», виявлення факторів впливу на її формування та систематизації цілей облікової політики.

Метою дослідження є: узагальнення теоретичних розробок вітчизняних науковців щодо сутності, цілей облікової політики, дослідження факторів впливу на її формування з метою їх систематизації, впорядкування та розроблення пропозицій щодо побудови раціональної системи формування облікового процесу.

Методи дослідження. В статті використані діалектичний метод наукового пізнання, метод аналізу і синтезу, порівняння, метод узагальнення даних, дослідження базується на системному підході до розглянутих проблем, вивченні їх взаємозв'язку та розвитку.

Результати дослідження. В статті визначено місце облікової політики в системі нормативно – правового регулювання обліку. Сформовано ряд критичних зауважень, спрямованих на краще розуміння категорії «облікова політика», її ролі та місця в бухгалтерській інформаційній системі. На базі аналізу теорії та практики бухгалтерського обліку та фінансової звітності, змісту основних облікових концепцій та нормативно – правових актів обґрунтовано необхідність цільового підходу до розробки облікової політики. Проаналізовано фактори впливу на формування облікової політики з метою їх систематизації.

Галузь застосування результатів. В галузі економічних наук та в практичній діяльності підприємств.

Висновки за статтю. На підставі дослідження існуючих підходів до тлумачення облікової політики встановлено, що за наявності великої кількості альтернативних думок, сьогодні все ще немає єдиної та вичерпної відповіді на питання про зміст досліджуваного поняття. Облікова політика багатопланова: вона має широкий спектр цілей і завдань, багатий інструментарій, що охоплює всі відомі прийоми та способи ведення обліку. У зв'язку з чим сформовано ряд критичних зауважень, спрямованих на краще розуміння категорії «облікова політика». Досліджено, що сучасний етап розвитку облікової політики в Україні характеризується недостатньою науковою та практичною розробленістю її цілей. У зв'язку з чим запропоновано розширену класифікацію цілей облікової політики з урахуванням актуальних напрямів досліджень, перспектив розвитку бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Досліджено основні фактори, які впливають на формування облікової політики та запропоновано їх структурований перелік.

Ключові слова: облікова політика, бухгалтерський облік, класифікація факторів, класифікація цілей.

Учетная политика – элемент системы организации бухгалтерского учета на предприятии

Актуальность темы исследования. Один из актуальных вопросов организации бухгалтерского учета – формирование релевантной учетной политики предприятия. Она позволяет проанализировать и смоделировать учетный процесс, закрепив оптимальные способы ведения бухгалтерского учета, сочетающиеся со стратегией развития предприятия независимо от его деятельности. Однако, есть ряд дискуссионных положений теоретического характера, требующих уточнения сущности понятия «учетная политика», выявления факторов влияния на ее формирование и систематизацию целей учетной политики.

Целью исследования является: обобщение теоретических разработок отечественных ученых по поводу сущности, целей учетной политики, исследование факторов влияния на ее формирование с целью их систематизации, упорядочения и разработки предложений по построению рациональной системы формирования учетного процесса.

Методы исследования. В статье использованы диалектический метод научного познания, метод анализа и синтеза, сравнения, метод обобщения данных, исследование основано на системном подходе к рассматриваемым проблемам, изучении их взаимосвязи и развития.

Результаты исследования. В статье определено место учетной политики в системе нормативно-правового регулирования учета. Сформирован ряд критических замечаний, направленных на лучшее понимание категории «учетная политика», ее роль и место в бухгалтерской информационной системе. На основе анализа теории и практики бухгалтерского учета и финансовой отчетности, содержания основных учетных концепций и нормативно-правовых актов обоснована необходимость целевого подхода к разработке учетной политики. Проанализированы факторы влияния на формирование учетной политики с целью их систематизации.

Область применения результатов. В области экономических наук и практической деятельности предприятий.

Выводы по статье. На основании исследования существующих подходов к толкованию учетной политики установлено, что при наличии большого количества альтернативных мнений сегодня все еще нет единого и исчерпывающего ответа на вопрос о содержании изучаемого понятия. Учетная политика многоплановая: она имеет широкий спектр целей и задач, богатый инструментарий, охватывающий все известные приемы и способы ведения учета. В связи с чем сформирован ряд критических замечаний, направленных на лучшее понимание категории «учетная политика». Исследовано, что современный этап развития учетной политики в Украине характеризуется недостаточной научной и практической разработанностью ее целей. В связи с чем предложена расширенная классификация целей учетной политики с учетом актуальных направлений исследований, перспектив развития бухгалтерского учета и финансовой отчетности. Исследованы основные факторы, влияющие на формирование учетной политики и предложен их структурированный перечень.

Ключевые слова: учетная политика, бухгалтерский учет, классификация факторов, классификация целей.

Accounting policy – an element of the system of organization of accounting at the enterprise

Relevance of the research topic. One of the topical issues in the organization of accounting is the formation of a relevant accounting policy of the enterprise. It allows you to analyze and simulate the accounting process, securing the best methods of accounting, combined with the development

strategy of the enterprise, regardless of its activities. However, there is a number of controversial theoretical provisions that require clarification of the essence of the concept of "accounting policy", identification of factors influencing its formation and systematization of accounting policy goals.

The purpose of the study is: *generalization of the theoretical developments of domestic scientists on the essence, goals of accounting policy, study of the factors influencing its formation in order to systematize them, streamline and develop proposals for building a rational system for the formation of the accounting process.*

Research methods. *The article uses the dialectical method of scientific knowledge, the method of analysis and synthesis, comparison, the method of generalizing data, the study is based on a systematic approach to the problems under consideration, the study of their relationship and development.*

Research results. *The article defines the place of accounting policy in the system of legal regulation of accounting. A number of critical remarks were formed aimed at a better understanding of the category of «accounting policy», its role and place in the accounting information system. Based on the analysis of the theory and practice of accounting and financial reporting, the content of the main accounting concepts and regulations, the necessity of a targeted approach to the development of accounting policies is substantiated. The factors of influence on the formation of accounting policies are analyzed with the aim of their systematization.*

Scope of the results. *In the field of economic sciences and practical activities of enterprises.*

Conclusions on the article. *Based on the study of existing approaches to the interpretation of accounting policies, it has been established that, despite the presence of a large number of alternative opinions, today there is still no single and comprehensive answer to the question of the content of the concept under study. The accounting policy is multifaceted: it has a wide range of goals and objectives, a rich toolkit, covering all known techniques and methods of accounting. In this connection, a number of criticisms have been formed aimed at a better understanding of the category of accounting policy. It is investigated that the current stage of development of accounting policy in Ukraine is characterized by insufficient scientific and practical development of its goals. In this connection, an extended classification of accounting policy objectives is proposed, taking into account current research areas, prospects for the development of accounting and financial reporting. The main factors influencing the formation of accounting policies are investigated and a structured list of them is proposed.*

Key words: *accounting policy, accounting, classification of factors, classification of goals.*

Постановка проблеми. Прийняття ефективних управлінських рішень можливе при наявності релевантної інформації, що формується в рамках обліково-аналітичної системи підприємства на основі раціонально сформованої облікової політики. Облікова політика – це найважливіший інструмент ефективного управління та довгострокового розвитку підприємства, що дозволяє змодельювати обліковий процес, виходячи з обраної та реалізованої стратегії розвитку підприємства, незалежно від сфери його діяльності. Підприємствам потрібна облікова політика, здатна забезпечити високу достовірність та інформативність звітних даних, баланс інтересів різних груп користувачів звітності, мінімізацію оподаткування та низку інших завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти, пов'язані з вивченням питань формування облікової політики, знайшли своє відо-

браження в дослідженнях Барановської Т.В. [1], Герасимовича І.А. [2], Дроздової О.Г. [3], Кузьоми В.В. [5], Святенко [10], І.М. Сторожук Т.М. [11], Шпака В.А. [12], Юнацького М.О. [13] та ін. Безперечна значимість наявних досліджень поки що не дозволяє відзначити повну відсутність теоретичних і організаційно-методичних проблем формування облікової політики.

Метою статті є: узагальнення теоретичних розробок науковців щодо сутності, цілей облікової політики, дослідження факторів впливу на її формування з метою їх систематизації, впорядкування та надання пропозицій щодо побудови ефективної системи формування облікового процесу.

Виклад основного матеріалу. Облікова політика є невід'ємним інструментом управління господарською діяльністю підприємства. Незважаючи на те, що питання ведення бухгалтерського обліку регламентуються єдиними нормами, в межах існуючих

підходів є можливість вибору між використанням конкретних методів обліку, що дозволяє регулювати фінансові потоки підприємства, а також впливати на величину фінансових результатів і податкових платежів. Тому вибір певних методів обліку та закріплення їх в обліковій політиці може сприяти зміні фінансового результату підприємства.

На даний час актуальними питаннями є: осмислення сутності облікової політики, оптимізація процесів її розробки в умовах зростання обсягу інформації, що формується у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності, а також об'єктивної необхідності підвищення якості цієї інформації.

Варто відзначити, що існує широке коло визначень та інтерпретацій поняття «облікова політика», що свідчить про наявність високого наукового та практичного інтересу до даної категорії, а також про відсутність єдиного та однозначного підходу в силу багатогранності самого поняття. Для більш глибокого дослідження сутності цього поняття потрібно провести оцінку відповідних положень чинних законодавчих та нормативно – правових актів, накопичених результатів наукових праць щодо визначення облікової політики (табл. 1).

За результатами проведеного дослідження щодо трактування поняття «облікова політика» сформульовані висновки:

- відсутнє єдине загально визнане та повне обґрунтування категорії «облікова політика» в науковому середовищі (одні визначення більш – менш точно відображають сутність, а інші – неправомірно звужують або розширюють її);
- окремі автори не враховують впливу обраних принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для ведення обліку, на величину основних показників підприємства;
- у вітчизняному та міжнародному законодавстві поняття «облікова політика» є стислим, та не дає можливості усвідомити всю значущість облікової політики в системі управління підприємством;
- у вітчизняному законодавстві в поняття «облікова політика» не включені основи та домовленості, як в МСБО 8 [7];
- у МСБО 8 [7] йдеться про облікову політику у множині, це пов'язано з тим, що за міжнародними правилами облікова політика, встановлена щодо конкретного об'єкта обліку, вважається окремою обліковою політикою;
- у МСБО 8 [7] немає згадки про бухгалтерський облік, як у вітчизняному законодавстві, ак-

цент зроблено саме на формуванні фінансової звітності як кінцевої мети.

Облікова політика багатопланова: вона має широкий спектр цілей і завдань, багатий інструментарій, що охоплює всі відомі прийоми та способи ведення обліку. У зв'язку з чим необхідно сформулювати ряд критичних зауважень, спрямованих на краще розуміння категорії «облікова політика», її ролі та місця в бухгалтерській інформаційній системі, а саме: ключовим словом у її визначенні мають бути слова «вибір», «розробка», що підкреслюють динаміку поняття; слід розрізняти національну облікову політику та облікову політику підприємства; у будь – якому визначенні, у т.ч. й у визначенні облікової політики, необхідно вичленити, передусім, суть поняття, а не перераховувати складові елементи чи наводити часткові приклади.

Сучасний етап розвитку облікової політики в Україні характеризується недостатньою науковою та практичною розробленістю її цілей. Класифікація цілей спрямована на оптимізацію змісту та осмислення потенціалу облікової політики. Важливість цільового підходу до облікової політики, його відповідність МСФЗ, суттєве підвищення ролі та розширення меж бухгалтерського обліку та фінансової звітності сприяли необхідності систематизації її цілей.

В основу класифікації цілей облікової політики покладено такі основні принципи: від загальних цілей до часткових; принцип взаємозв'язку видів цілей у групах; можливість формування системи цілей. Класифікація цілей ґрунтується на сукупності чотирьох класифікаційних ознак, відповідно до яких сформовано дев'ять груп можливих цілей облікової політики.

Так, у відповідності з рівнем формування цілей облікової політики виділені групи: міжнародні (цілі МСФЗ); національні (цілі національної політики в сфері бухгалтерського обліку та фінансової звітності, цілі національної облікової політики в галузях економіки); індивідуальні (цілі облікової політики окремих організацій).

За функціональною спрямованістю цілі облікової політики поділяються на організаційні (цілі організації облікового процесу, цілі організації процесу формування звітності, цілі класифікації об'єктів бухгалтерського обліку на рахунках аналітичного та синтетичного обліку) та методичні, що включають безліч напрямків: від цілей бух-

Таблиця 1. Підходи до трактування терміну «облікова політика»

<p align="center">Підходи до трактування терміну «облікова політика»</p>	<p align="center">Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [9]</p>	<p align="center">НП(С)БО 1[8]</p>	<p align="center">Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства [6]</p>	<p align="center">МСБО 8 [7]</p>	<p align="center">В.А. Шпак [12]</p>	<p align="center">Т.М. Сторожук [11]</p>	<p align="center">Т.В. Барановська [1]</p>	<p align="center">Г.О. Король, І.М. Ізвекова, О.О.Ясногор [4]</p>
Сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності.	+	+						
Елемент системи організації бухгалтерського обліку на підприємстві. У розпорядчому документі про облікову політику наводяться принципи, методи і процедури, які використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання і подання фінансової звітності та щодо яких нормативно-правовими актами з бухгалтерського обліку передбачено більш ніж один їх варіант, а також попередні оцінки, які використовуються підприємством з метою розподілу витрат між відповідними звітними періодами.			+					
Цілеспрямована організаційно-управлінська діяльність, пов'язана з формуванням облікового порядку (чіткої організації бухгалтерського обліку, з дотриманням встановлених правил обліку).					+			
Комплекс методичних прийомів, способів, схем і процедур організації та ведення бухгалтерського обліку поточної господарсько-фінансової діяльності підприємства і складання звітності, що обирається підприємством із загальноприйнятих принципів або розробляються самостійно, виходячи з особливостей його діяльності.						+		
Певний порядок дій, спрямованих на збір, обробку та надання необхідної інформації відповідним користувачам для реалізації власних інтересів у сфері бухгалтерського обліку.							+	
Конкретні принципи, основи, домовленості, правила та практика, застосовані суб'єктом господарювання при складанні та поданні фінансової звітності.				+				
Сукупність можливих принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством із метою раціоналізації та спрощення облікового процесу для складання та подання фінансової звітності, а також для підвищення ефективності діяльності підприємства.								+

Джерело: систематизовано авторами на основі [1,4,6,7,8,9,11,12]

галтерської оцінки різних об'єктів обліку до цілей формування фінансової звітності в цілому.

За характером інтересів цілі облікової політики поділяються на зовнішні, тобто ті, що орієнтовані

Таблиця 2. Узагальнення поглядів науковців щодо факторів впливу на формування облікової політики

Назва фактора	І.М. Святенко [10]	О.Г. Дроздова [3]	В.В. Кузьома [5]	М.О. Юнацький [13]	І.А. Герасимович [2]
стан господарського, податкового, економічного, бухгалтерського та інших законодавств	+	+		+	
рівень інфляції; розвиток інфраструктури ринку	+			+	
інвестиційна активність, сприятливість інвестиційного клімату	+			-	
форма власності, організаційно-правова форма бізнесу	+	+	+	+	+
галузь і вид діяльності, кількість видів діяльності	+	+	+	+	+
обсяги господарської діяльності	+		+	+	+
виробничі, фінансові, комерційні та інші особливості підприємства	+				
рівень свободи дій у питаннях ціноутворення, поставок продукції, можливість самостійного прийняття рішень	+				+
організаційна структура управління	+	+	+		
наявність структурних підрозділів, взаємозв'язок між ними	+	+			
структура облікового апарату, розподіл обов'язків між обліковими працівниками	+				
поточні та перспективні напрями розвитку підприємства	+				
рівень кваліфікації адміністративного персоналу та бухгалтерської служби	+				+
рівень розвитку матеріально-технічної бази	+				
система матеріальної зацікавленості та матеріальної відповідальності	+				
система інформаційного забезпечення підприємства	+		+	+	+
політична стабільність		+			
наявність конкурентів		+			
зв'язок з контрагентами		+			
кадрове забезпечення персоналу		+		+	
забезпеченість ресурсами		+			
наявність потужностей для здійснення діяльності		+			
форма ведення обліку		+			
розмір підприємства та планові показники діяльності		+			
специфіка об'єктів обліку			+		
кваліфікація бухгалтерських кадрів			+	+	
фінансова стратегія організації (застосування методів амортизації, прагнення до зменшення податку на прибуток та податку на майно організації, вибір методів оцінювання матеріально-виробничих запасів і ін.)			+		+
політичні, соціально-економічні умови та зовнішні обмеження				+	
глобалізаційні процеси				+	+
система матеріального стимулювання				+	
технологія обробки облікової інформації				+	
методи калькулювання собівартості				+	
нормативно-правове регулювання міждержавними і державними органами					+
система оподаткування					+
науково-технічна революція					+
нові економічні та облікові механізми і інструменти викликані науково-технологічною революцією					+
виробничо-організаційна структура					+

Джерело: систематизовано авторами на основі [2,3,5,10,13]

ні на зовнішніх користувачів фінансової звітності, контролюючі органи та внутрішні (цілі, орієнтовані на виконавців облікової політики підприємства, цілі, орієнтовані на внутрішніх користувачів звітності).

За інформаційною спрямованістю цілі облікової політики поділяються на економічні та соціальні.

Економічні цілі включають в себе різноманітні інформаційні цілі окремих учасників господарського процесу (власників, апарату управління, інвесторів, кредиторів та ін.), пов'язані з контролем та оцінкою економічних показників підприємства.

Соціальні цілі, які встановлені обліковою політикою, можуть бути орієнтовані на задоволення потреб окремих членів суспільства та суспільства загалом.

Отже, цільовий підхід до облікової політики має відповідати міжнародним стандартам фінансової звітності та дозволяє виробити облікову політику, орієнтовану на різнобічні потреби користувачів фінансової інформації.

Крім того, визнання певних цілей ведення бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності сприятиме зростанню розуміння фінансових звітів та довіри до них, скороченню витрат користувачів, пов'язаних із отриманням фінансової інформації. Це призведе до загального поліпшення облікової діяльності та фінансової звітності підприємств, зробить їх більш змістовними та послідовними.

В процесі формування облікової політики одним із завдань є виокремлення факторів, що впливають на систему управління підприємством (табл. 2).

Більшість науковців поділяють фактори впливу на облікову політику на внутрішні, що залежать від організації фінансово-економічної діяльності підприємства, та зовнішні, на які підприємство відповідно вплинути не може.

Узагальнивши напрацювання науковців, пропонуємо фактори, що впливають на формування облікової політики поділити на дві групи: внутрішні та зовнішні.

Серед внутрішніх факторів впливу доцільно виділити:

1) організаційні (різноманіття організаційно-правових форм суб'єктів господарювання; галузь і вид діяльності, кількість видів діяльності, обсяги господарської діяльності, організаційна структура управління, структура облікового апарату, наявність структурних підрозділів);

2) техніко-технологічні (впровадження нових інформаційних технологій, номенклатура про-

дукції, автоматизація виробничого процесу та процесу управління);

3) кадрові (кадрове забезпечення персоналу, рівень кваліфікації бухгалтерських кадрів та адміністративного персоналу, система матеріальної зацікавленості за коло обов'язків, що виконується; система матеріальної відповідальності);

4) фінансові (фінансова стратегія організації, цінова, товарна та збутова політики, фінансова стійкість).

Серед зовнішніх факторів впливу на облікову політику доцільно виділити:

1) політичні (політична стабільність у країні, роль країни на міжнародному рівні);

2) економіко – правові (система оподаткування, нормативно-правове регулювання міждержавними і державними органами, рівень інфляції; розвиток інфраструктури ринку, підприємницька активність, інвестиційна активність, сприятливість інвестиційного клімату, посилення конкуренції, стабільність стану економіки);

3) соціальні (психологія споживача, рівень доходів населення, рівень професійної підготовки та зайнятості населення; стан соціальної інфраструктури, віковий склад та соціальний захист населення).

Отже, тільки прийняття до уваги всієї сукупності факторів дозволить правильно сформулювати облікову політику підприємства.

Висновки

Проведене дослідження дозволяє зробити певні висновки:

1. В результаті вивчення науково-практичних трактувань облікової політики було зроблено низку висновків щодо її сутнісних характеристик. Сформуовано ряд критичних зауважень, спрямованих на краще розуміння категорії «облікова політика».

2. Аргументовано необхідність використання цільового походу до облікової політики. Розробка цілей облікової політики створює основу для розвитку теорії та методології бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Запропоновано варіант класифікації цілей облікової політики, що включає цілі бухгалтерського обліку та фінансової звітності, які систематизовані за різноманітними класифікаційними ознаками. На основі чотирьох критеріїв виділено групи цілей облікової політики, охарактеризовано види постановки цілей у кожній групі.

3. Досліджено, що серед факторів, які впливають на формування облікової політики суттєвими є: організаційні, техніко-технологічні, кадрові, фінансові, політичні, економіко – правові, соціальні.

Загалом, застосування поданих у цьому дослідженні висновків та рекомендацій дозволить сформуванню обґрунтовану облікову політику відповідно до поставленої мети, потреб користувачів бухгалтерської та фінансової інформації, а також з урахуванням сучасних умов та тенденцій розвитку бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Список використаних джерел

1. Барановська Т.В. Облікова політика: рівні, суб'єкти, складові. Вісник ЖДТУ. Економічні науки. 2003. № 3 (25). С.18–26
2. Герасимович І.А. Організація облікової політики сучасного підприємства. Інвестиції: практика та досвід. № 7. 2018. С.49–53
3. Дроздова О.Г. Особливості формування облікової політики на підприємствах комісійної торгівлі. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. № 1 (72). 2014. С.120 – 127
4. Король Г.О., Ізвекова І.М., Ясногор О.О. Сутність поняття «облікова політика» та методичні підходи до його формування в умовах підприємства. Економіка і суспільство. 2017. Випуск 8. С. 780–784
5. Кузьома В.В. Формування облікової політики підприємства в сучасних умовах господарювання. Ефективна економіка. № 10. 2014. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?n=10&y=2014>
6. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства: Наказ Міністерства фінансів України від 27.06.2013 № 635 (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0635201-13#Text>
7. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_020#Text
8. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
9. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996–XIV (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

10. Святенко І.М. Вплив факторів на формування облікової політики підприємства. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2014. Вип. 2. С. 246–252

11. Сторожук Т.М. Облікова політика підприємства. Ірпінь. Національний університет ДПС України. 2015. 240 с.

12. Шпак В.А. Облікова політика – складова організації бухгалтерського обліку. Вісник Хмельницького національного університету. 2009. № 6. Т. 1. С. 203–205.

13. Юнацький М.О. Концептуальна основа формування облікової політики підприємства для цілей бухгалтерського обліку. Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Випуск 6, частина 3. 2016. С. 159–163

References

1. Baranovs'ka T.V. Oblikova polityka: rivni, sub'yekty, skladovi. Visnyk ZhDTU. Ekonomichni nauky. 2003. № 3 (25). S.18–26
2. Herasymovych I.A. Orhanizatsiya oblikovoyi polityky suchasnoho pidpryyemstva. Investytsiyi: praktyka ta dosvid. № 7. 2018. S.49–53
3. Drozdova O.H. Osoblyvosti formuvannya oblikovoyi polityky na pidpryyemstvakh komisiynoyi torhivli. Zovnishnya torhivlya: ekonomika, finansy, pravo. № 1 (72). 2014. S.120 – 127
4. Korol' H.O., Izvyekova I.M., Yasnohor O.O. Sutnist' ponyattya «oblikova polityka» ta metodychni pidkhody do yoho formuvannya v umovakh pidpryyemstva. Ekonomika i suspil'stvo. 2017. Vypusk 8. S.780–784
5. Kuz'oma V. V. Formuvannya oblikovoyi polityky pidpryyemstva v suchasnykh umovakh hospodaryuvannya. Efektyvna ekonomika. № 10. 2014. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?n=10&y=2014>
6. Metodychni rekomendatsiyi shchodo oblikovoyi polityky pidpryyemstva: Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy vid 27.06.2013 № 635 (iz zminamy ta dopovnennnyamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0635201-13#Text>
7. Mizhnarodnyy standart bukhhalters'koho obliku 8 «Oblikovi polityky, zminy v oblikovykh otsinkakh ta pomylky» vid 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_020#Text
8. Natsional'ne polozhennya (standart) bukhhalters'koho obliku 1 «Zahal'ni vymohy do finansovoyi zvitnosti»: Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy vid 07.02.2013 № 73 (iz zminamy ta dopovnennnyamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
9. Pro bukhhalters'ky oblik ta finansovu zvitnist' v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 16.07.1999 r. № 996–XIV

(iz zminamy ta dopovnennyamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

10. Svyatenko I.M. Vplyv faktoriv na formuvannya oblikovoyi polityky pidpryyemstva. . Visnyk Chernivets'koho torhovel'no-ekonomichnoho instytutu. Ekonomichni nauky. – 2014. Vyp. 2. S. 246–252

11. Storozhuk T.M. Oblikova polityka pidpryyemstva. Irpin'. Natsional'nyy universytet DPS Ukrainy. 2015. 240 s.

12. Shpak V.A. Oblikova polityka – skladova orhanizatsiyi bukhhalters'koho obliku. Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu. 2009. № 6. T. 1. S. 203–205.

13. Yunats'kyu M.O. Kontseptual'na osnova formuvannya oblikovoyi polityky pidpryyemstva dlya tsiley bukhhalters'koho obliku. Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo. Vypusk 6, chastyna 3. 2016. S. 159 –163

Дані про авторів

Зоріна Олена Анатоліївна,

д.е.н.; професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування, Національна академія статистики, обліку та аудиту
e-mail: alena07080978@gmail.com

Петраковська Олена Володимирівна,

к.е.н.; доцент, доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування, Національна академія статистики, обліку та аудиту
e-mail: petrakov-elena@ukr.net

Юрченко Олександр Анатолійович,

к.е.н.; доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування Національна академія статистики, обліку та аудиту
e-mail: alexdekan@ukr.net

Данные об авторах

Зорина Елена Анатольевна,

д.э.н., профессор кафедры учета, аудита и налогообложения, Национальная академия статистики, учета и аудита

e-mail: alena07080978@gmail.com

Петраковская Елена Владимировна,

к.э.н.; доцент, доцент кафедры учета, аудита и налогообложения, Национальная академия статистики, учета и аудита

e-mail: petrakov-elena@ukr.net

Юрченко Александр Анатольевич,

к.э.н.; доцент кафедры учета, аудита и налогообложения, Национальная академия статистики, учета и аудита
e-mail: alexdekan@ukr.net

Data about authors

Elena Zorina,

Doctor in Economics, Professor of Department of Accounting, Audit and Taxation National Academy of Statistics, Accounting and Audit

e-mail: alena07080978@gmail.com

Elena Petrakovskaya,

PhD in Economics, Associate Professor of Department of Accounting, Audit and Taxation National Academy of Statistics, Accounting and Audit

e-mail: petrakov-elena@ukr.net

Alexander Yurchenko,

PhD in Economics, Associate Professor of Department of Accounting, Audit and Taxation National Academy of Statistics, Accounting and Audit

e-mail: alexdekan@ukr.net

ЗМІСТ

Макроекономічні аспекти сучасної економіки

ПОПРОЗМАН Н.В. Методологічні основи дослідження операцій при моделюванні розвитку економічних систем.....	7
ТІТЕНКО З.М., ПАСТУШЕНКО А.В. Політика управління фінансовими ризиками.....	14
КОЛОДІЙЧУК А.В. Особливості застосування типових мов програмування для вирішення задач розвитку національної економіки.....	20

Інноваційно-інвестиційна політика

ЛИЧ В.М., ЧЕРНЯВСЬКА Ю.Б. Державна підтримка інноваційної освіти як необхідна умова формування економіки інтелектуально-інноваційного капіталу.....	25
ОЛЬШАНСЬКА О.В., ПУЗИРЬОВА П.В. Механізм державної фінансової підтримки стимулювання інновацій в інтегрованих кластерах.....	32
РИБАКОВА Л.П., ЮГАС Е.Ф., СИМОЧКО М.І. Основні напрями удосконалення методології аналізу інноваційної діяльності в сучасних умовах.....	41

Економічні проблеми розвитку галузей та видів економічної діяльності

ТРУШ Ю.Л. Концептуальні аспекти і роль економіко-математичних методів та моделей в підприємницькій діяльності в умовах сучасного ринку.....	47
КОНОНЕНКО Г.І., НЕФЕДОВА Т.М. Механізм фінансової діагностики: фінансовий аналіз та його місце в системі фінансово-економічної безпеки підприємств.....	52
КУКСА І.М., ГНАТЕНКО І.А., ВАРАСІНА О.В., МАТІЄНКО-ЗУБЕНКО І.І., ЧЕРЕВКО А.В. Моделювання колаборацією в інноваційних кластерах: управління інституціональними змінами, конкурентоспроможністю, фінансовою та логістичною інфраструктурою в умовах сталого розвитку агропродовольчої сфери.....	59
МОЛНАР О.С., БЕЛЕНЬ А.І., ЧОРНА А.А. Економічний зміст збуту продукції та процесу його регулювання.....	68
ШАЦЬКА З.Я., ШАЦЬКА М.С. Ретроспективний аналіз наукових досліджень з проблем інтеграції підприємств та формування підприємницьких структур.....	74
ОРЛОВА-КУРИЛОВА О.В., ХАРЧУК Т.В., ТАРАН-ЛАЛА О.М., ХОБТА М.О. Моделювання динаміки інституціонального середовища управління інноваційним підприємництвом в умовах трансформації бізнес-процесів в національній економіці та адаптації до умов пандемії COVID-19, діджиталізації та сталого розвитку.....	82
ЗОРІНА О.А., ПЕТРАКОВСЬКА О.В., ЮРЧЕНКО О.А. Облікова політика – елемент системи організації бухгалтерського обліку на підприємстві.....	91

СОДЕРЖАНИЕ

Макроэкономические аспекты современной экономики

ПОПРОЗМАН Н.В. Методологические основы исследования операций по моделированию развития экономических систем.....	7
ТИТЕНКО З.Н., ПАСТУШЕНКО А.В. Политика управления финансовыми рисками	14
КОЛОДИЙЧУК А.В. Особенности применения типовых языков программирования для решения задач развития национальной экономики	20

Инновационно–инвестиционная политика

ЛЫЧ В.Н., ЧЕРНЯВСКАЯ Ю.Б. Государственная поддержка инновационного образования как необходимое условие формирования экономики интеллектуально–инновационного капитала.....	25
ОЛЬШАНСКАЯ А.В., ПУЗЫРЁВА П.В. Механизм государственной финансовой поддержки стимулирования инноваций в интегрированных кластерах.....	32
РЫБАКОВА Л.П., ЮГАС Э.Ф., СИМОЧКО М.И. Основные направления совершенствования методологии анализа инновационной деятельности в современных условиях	41

Экономические проблемы развития отраслей и видов экономической деятельности

ТРУШ Ю.Л. Концептуальные аспекты и роль экономико–математических методов и моделей в предпринимательской деятельности в условиях современного рынка	47
КОНОНЕНКО А.И., НЕФЕДОВА Т.Н. Механизм финансовой диагностики: финансовый анализ и его место в системе финансово–экономической безопасности предприятий.....	52
КУКСА И.Н., ГНАТЕНКО И.А., ВАРАКСИНА Е.В., МАТИЕНКО–ЗУБЕНКО И.И., ЕРЕВКО А.В. Моделирование коллаборацией в инновационных кластерах: управление институциональными изменениями, конкурентоспособностью, финансовой и логистической инфраструктурой в условиях устойчивого развития агропродовольственной сферы	59
МОЛНАР А.С., БЕЛЕНЬ А.И., ЧЕРНАЯ А.А. Экономическое содержание сбыта продукции и процесса его регулирования	68
ШАЦКАЯ З.Я., ШАЦКАЯ М.С. Ретроспективный анализ научных исследований проблем интеграции компаний и формирование предпринимательских структур.....	74
ОРЛОВА–КУРИЛОВА О.В., ХАРЧУК Т.В., ТАРАН–ЛАЛА Е.Н., ХОБТА М.А. Моделирование динамики институциональной среды управления инновационным предпринимательством в условиях трансформации бизнес–процессов в национальной экономике и адаптации к условиям пандемии COVID–19, диджитализации и устойчивому развитию.....	82
ЗОРИНА Е.А., ПЕТРАКОВСКАЯ Е.В., ЮРЧЕНКО А.А. Учетная политика – элемент системы организации бухгалтерского учета на предприятии	91

CONTENT

Macro-economic aspects of modern economy

POPROZMAN N.V. Methodological bases of operations research in modeling the development of economic systems.....	7
TITENKO Z.M., PASTUSHENKO A.V. Financial risk management policy	14
KOLODIYCHUK A.V. Features of application of standard programming languages for the decision of problems of development of national economy.....	20

Innovation and investment policy

LICH V.N., CHERNYAVSKA Y.B. State support of innovative education as a necessary condition for the formation of the economy of intellectual and innovative capital	25
OLSHANSKA O.V., PUZYROVA P.V. The mechanism of public financial support for stimulation of innovation in integrated clusters.....	32
RYBAKOVA L.P., YUHAS E.F., SYMOCHKO M.I. The main directions of improving the methodology of analysis of innovation activity in modern conditions.....	41

Economic problems of development of branches and types of economic activity

TRUSH U.L. Conceptual aspects and the role of economic and mathematical methods and models in business in today's market.....	47
KONONENKO A.I., NEFEDOVA T.M. The mechanism of financial diagnostics: financial analysis and its place in the system of financial and economic security of enterprises	52
KUKSA I.M., HNATENKO I.A., VARAKSINA E.V., MATIIENKO-ZUBENKO I.I., CHEREVKO A.V. Modeling collaboration in innovation clusters management institutional changes, competitive, financial and logistic infrastructure under sustainable development agricultural and food sector	59
MOLNAR O.S., BELEN A.I., CHORNA A.A. The economic content of product sales and the process of its regulation.....	68
SHATSKA Z.Y., SHATSKA M.S. Retrospective analysis of scientific research on the problems of enterprise integration and formation of entrepreneurial structures	74
ORLOVA-KURILOVA O.V., KHARCHUK T.V., TARAN-LALA O.M., KHOBTA M.O. Modeling the dynamics of institutional innovation business management environment in terms of transformation of business processes in the national economy and adaptation to the pandemic COVID-19, digitalization and sustainable development.....	82
ZORINA E.A., PETRAKOVSKAYA E.V., YURCHENKO A.A. Accounting policy – an element of the system of organization of accounting at the enterprise.....	91

До авторів збірника

Шановні автори!

*Державний науково–дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки
приймає до друку у збірнику
«Формування ринкових відносин в Україні» статті з економічної тематики*

При подачі статті до редакції необхідно оформити її за поданими нижче правилами, а також ретельно перевірити текст на предмет виявлення граматичних, орфографічних, стилістичних та інших помилок!

1. Стаття має відповідати тематичній спрямованості збірника.
2. Обов'язковими є рецензія фахівця у відповідній галузі науки.
3. У статті відповідно до вимог ВАК необхідні такі елементи:
Стаття має містити: індекс УДК, відомості про автора (ів) на трьох мовах;
– назва статті та анотація на трьох мовах (українська, російська, англійська), де чітко сформульовано головну ідею статті та обґрунтовано її актуальність;
– ключові слова на трьох мовах до 10 слів (українська, російська, англійська);
– постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими чи практичними завданнями;
– аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття;
– формування цілей статті (постановка завдання);
– виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
– висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку;
– список використаних джерел (українською та англійською мовами).
4. Обсяг – від 8 до 16 сторінок, формату А4 через інтервал 1,5. Поля: верхнє, нижнє, лівє, правє – 2 см. Абзац – 5 знаків. Шрифт: Arial, розмір – 12. Мова – українська.
5. Прізвище, ініціали, науковий ступінь розміщуються у правій верхній частині аркуша.
6. Відомості про автора: адреса, контактний телефон (домашній, робочий).
7. Статті, таблиці та формули мають виконуватися у редакторі Microsoft Word, якщо стаття містить формули, то вони мають набиратися у редакторі формул Microsoft Equation, який вбудований в усі версії програми Word.
8. Якщо стаття містить графіки чи діаграми, виконанні в інших програмах (такі як Excel, Corel Draw та ін.), то ці файли також додаються до статті в оригіналі програм, в яких вони виконані.
9. Графіки та діаграми можуть бути передані в графічних форматах: векторний – EPS, AI (шрифти переконвертовані в криві); растровий – TIF, 300 dpi, 256 кольорів сірого.
10. Зноски в документі мають бути оформлені за допомогою вбудованих функцій програми Word.
11. Назви файлів мають відповідати прізвищам авторів.
12. Статті надаються на диску, або іншому електронному носії інформації до диска обов'язково додаються статті в роздрукованому і якісному вигляді Текст у електронному вигляді повинен відповідати тексту в надрукованому вигляді.
13. Статті не повинні містити приміток від руки та помарок, кожен лист статті підписується автором.
14. Посилання на джерела інформації є обов'язковими. Джерела подаються в кінці статті з основними вимогами до бібліографічних описів. Нумерація джерел вздовж тексту.
15. У разі невиконання вищевказаних вимог редакція не приймає статей до друку.

Редакція наукового збірника не несе відповідальності за авторські права статей, що подаються до друку.

Довідки за телефонами: (044) 239–10–49, (096) 309–42–80
Сайт збірника наукових праць: <http://ndiime.org.ua/>; e–mail: zbornik@ukr.net

Редакційна колегія

К авторам сборника

Уважаемые авторы!

*Государственный научно–исследовательский институт информатизации и моделирования экономики
принимает к печати в научном сборнике
«Формирование рыночных отношений в Украине» статьи с экономической тематики*

При подаче статьи в редакцию необходимо оформить ее по представленным ниже правилам, а также тщательно проверить текст на предмет выявления грамматических, орфографических, стилистических и других ошибок!

1. Статья должна соответствовать тематической направленности сборника.
2. Обязательными являются рецензия специалиста (доктора наук) в соответствующей области науки.
3. В статье соответствии с требованиями ВАК необходимы следующие элементы:
Статья должна содержать: Библиографический показатель УДК, сведения об авторе (ах) фамилия, имя, отчество (автора полностью), место работы, должность, e-mail на трех языках;
– название статьи и аннотация на трех языках (украинский, русский, английский 1500–2000 знаков с пробелами), где четко сформулирована главная идея статьи и обоснована ее актуальность;
– ключевые слова на трех языках до 10 слов (украинский, русский, английский);
– *постановка проблемы* в общем виде и ее связь с важными или практическими задачами;
– *анализ последних исследований и публикаций*, в которых начато решение данной проблемы и на которые опирается автор, выделение нерешенных ранее частей общей проблемы, которым посвящена статья;
– *формирование целей статьи* (постановка задачи);
– *изложение основного материала* исследования с полным обоснованием полученных научных результатов;
– *выводы из данного исследования* и перспективы дальнейших исследований в данном направлении.
– *список использованных источников*, (на украинском и английском языках)
4. Объем – от 8 до 16 страниц, формата А4 через интервал 1,5. Поля: верхнее, нижнее, левое, правое – 2 см. Абзац – 5 знаков. Шрифт: Arial, размер – 12. Язык – украинский.
5. Фамилия, инициалы, ученая степень размещаются в правой верхней части листа.
6. Сведения об авторе: адрес, контактный телефон (домашний, рабочий).
7. Статьи, таблицы и формулы должны выполняться в редакторе Microsoft Word, если статья содержит формулы, то они должны набираться в редакторе формул Microsoft Equation, который встроен во все версии программы Word.
8. Если статья содержит графики или диаграммы, выполненные в других программах (например, Excel, Corel Draw и др.), То эти файлы также добавляются к статье в оригинале программ, в которых они выполнены.
9. Графики и диаграммы могут быть переданы в графических форматах: векторный – EPS, AI (шрифты сконвертированные в кривые) растровый – TIF, 300 dpi, 256 цветов серого.
10. Сноски в документе должны быть оформлены с помощью встроенных функций программы Word.
11. Названия файлов должны соответствовать фамилиям авторов.
12. Статьи предоставляются на электронном носителе обязательно добавляются статьи в распечатанном и качественном виде. Текст в электронном виде должен соответствовать тексту в напечатанном виде.
13. Статьи не должны содержать примечаний от руки и помарок, каждый лист статьи подписывается автором.
14. Ссылки на источники информации являются обязательными. Источники подаются в конце статьи с основными требованиями к библиографическим описаниям. Нумерация источников вдоль текста.
15. В случае невыполнения вышеуказанных требований редакция не принимает статей в печать.

Редакция научного сборника не несет ответственности за авторские права статей, которые подаются в печать.

Справки по телефонам: (044) 239–10–49, (096) 309–42–80

Сайт сборника научных трудов: <http://dndiime.org.ua/>; e-mail: zbornik@ukr.net

Редакционная коллегия

To the authors of the collection!

Dear authors!

*State Research Institute of Informatization and Economic Modeling
accepts economic articles for printing in the scientific collection
«Market Relations Development in Ukraine»*

When submitting an article to the editorial board, it is necessary to compose it according to the following rules, as well as carefully check the text to detect grammar, spelling, stylistic and other errors!

1. The article should correspond to the thematic orientation of the collection.
2. The review of a specialist (doctor of sciences) in the relevant field of science is mandatory.
3. The following elements are required in the article in accordance with the requirements of the HAC:
The article should contain: UDC bibliographic index, information about the author(s) in three languages;
– the title of the article and an abstract in three languages (Ukrainian, Russian, English extended annotation), where the main idea of the article is clearly formulated and its relevance is substantiated;
– keywords in three languages, up to 10 words (Ukrainian, Russian, English);
– *problem statement in general* and its connection with important or practical tasks;
– *analysis of recent researches and publications* in which the solution to this problem was initiated and author is based on them; the emphasis of previously unsettled parts of the general problem to which the article is devoted;
– *formation of the goals of the article* (statement of the task);
– *an outline of the main research material* with the full justification of the obtained scientific results;
– *conclusions from this study* and prospects for further investigation in this direction.
– *list of used sources, references*
4. Volume – from 8 to 16 pages, format A4 in interval 1,5. Fields: upper, lower, left, right – 2 cm. Paragraph – 5 characters. Font: Arial, size – 12. Language – Ukrainian.
5. The last name, initials, scientific degree are placed in the upper right of the sheet.
6. Information about the author: address, contact phone (home, work).
7. Articles, tables and formulas must be executed in Microsoft Word editor, if the article contains formulas, they should be typed in the Microsoft Equation formula editor that is Built-in to all versions of Word.
8. If the article contains graphs or charts, execution in other programs (such as Excel, Corel Draw, etc.), then these files are also added to the article in the original programs in which they are executed.
9. Charts and diagrams can be transmitted in graphic formats: vector – EPS, AI (fonts converted into curves); raster – TIF, 300 dpi, 256 colors gray.
10. Entries in the document must be made using the built-in features of the Word program.
11. The names of the files should correspond to the names of the authors.
12. Articles are provided on an electronic carrier, as well as necessarily added articles in printed and high-quality form. The text in electronic form must correspond to the text in printed form.
13. Articles should not contain handwritten notes and stamps, each article letter is signed by the author.
14. References to sources of information are mandatory. Sources are provided at the end of the article with the basic requirements for bibliographic descriptions. Numbering sources along the text.
15. In case of non-fulfillment of the above-mentioned requirements, the editorial board does not accept articles for printing.

The edition of the scientific collection is not responsible for the copyrights of the articles submitted for publication.

Inquiries by phone: (044) 239–10–49, (096) 309–42–80
Website of scientific bulletin: <http://dndiime.org.ua/>; e-mail: zbornik@ukr.net

Editorial team

Державний науково–дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки

ФОРМУВАННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Збірник наукових праць

№10 (245) 2021 р.

Періодичність – щомісячник

Головний редактор Студінська Г.Я.
Комп'ютерна верстка та дизайн Сердюк В.Л.

Підписано до друку 29.10.2021 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний
Ум. друк. аркушів 12,55.
Гарнітура Eurore. Наклад 100 прим.

Державний науково–дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки
Свідоцтво про державну реєстрацію: Серія КВ 22545–12443ПР від 20.02.2017 р.
Адреса редакції: 01014, м. Київ, бул. Дружби Народів, 38
<http://dndiime.org.ua/>, e-mail: zbornik@ukr.net

**Государственный научно–исследовательский институт
информатизации и моделирования экономики**

ФОРМИРОВАНИЕ РЫНОЧНЫХ ОТНОШЕНИЙ В УКРАИНЕ

Сборник научных трудов

№10 (245) 2021 р.

Периодичность–ежемесячник

Главный редактор Студинская Г.Я.
Компьютерная верстка и дизайн Сердюк В.Л.

Подписано в печать 29.10.2021 р.
Формат 60x84 1/8. бумага офсетная
Усл. печатных. листов 12,55.
Гарнитура Europе. Наклад 100 экз.

Государственный научно–исследовательский институт информатизации и моделирования экономики
Свидетельство о государственной регистрации печатного средства массовой информации
Серия КВ 22545–12445ПР от 20.02.2017 г.
Адрес редакции 01014, г. Киев, бул. Дружбы Народов, 38
<http://dndiime.org.ua/>, e–mail: zbornik@ukr.net

State Research Institute of Informatization and Economic Modeling

MARKET RELATIONS DEVELOPMENT IN UKRAINE

Collection of scientific works

No.10 (245) 2021

Frequency – monthly

Editor-in-Chief G. Studinska
Computer design and design V.Serdyuk

Signed for printing on 29.10.2021.
Format 60*84. 1/8. Paper offset
Conditional Printed Sheets 12,55.
Headset Europe. Circulation 100 copies

State Research Institute of Informatization and Economic Modeling
Certificate of state registration of printed mass media
Series KV 22545–12445PR from 02.20.2017
Editorial address, 01014, m. Kyiv, bul. Druzhby Narodiv, 38
<http://dndiime.org.ua/>, e-mail: zbornik@ukr.net